

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ
ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με
την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών
δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης»*

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΤΟΛΙΑ

Ρόδος, Φεβρουάριος 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ
ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με
την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών
δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης»*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Μέλος Ε.ΔΙ.Π. Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΣΟΦΟΣ ΑΛΕΒΙΖΟΣ, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ρόδος, Φεβρουάριος 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Απόψεις εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την προστασία του απόρρητου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης

*

Opinions of primary school teachers regarding the protection of privacy during the processing of personal data by online teleconferencing programs

ΤΟΛΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Επιβλέπων: Ανδρεαδάκης Νικόλαος, Καθηγητής ΤΕΠΑΕΣ Παν. Αιγαίου

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή στις 07 Φεβρουαρίου 2023

1. Ανδρεαδάκης Νικόλαος, Καθηγητής ΤΕΠΑΕΣ Παν. Αιγαίου

2. Κώστας Απόστολος, Μέλος Ε.Δ.Ι.Π. ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

3. Σοφός Αλιβίζος, Καθηγητής ΠΤΔΕ Παν. Αιγαίου

Δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πρωτότυπης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, ότι έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες και ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το συγκεκριμένο Π.Μ.Σ.

Τόλια Παναγιώτα

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	7
Abstract	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
Α΄ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο ΤΑ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	17
1.1 Η χρήση της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης στην σύγχρονη εποχή	17
1.2 Διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης και συστήματα διαχείρισης.....	20
1.3 Η εφαρμογή της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και η χρήση διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης.....	23
1.4 Σημεία επισήμανσης από την χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	25
1.5 Επείγουσα εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση (COVID-19)	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ.....	29
2.1 Ιδιωτικότητα και προσωπικά δεδομένα	29
2.2 Προσωπικά δεδομένα ανηλίκων.....	30
2.3 Προσωπικά δεδομένα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	31
2.4 Προστασία προσωπικών δεδομένων.....	32
2.5 Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων	33
2.6 Αρχές- προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων	35
2.7 Τα δικαιώματα των υποκείμενων στην διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων	37
2.8 Η σημασία της καταστροφής των προσωπικών δεδομένων μετά την επεξεργασία αυτών	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞ΄ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	39
3.1 Διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και προσωπικά δεδομένα	39

3.2 Πληροφοριακά συστήματα επεξεργασίας δεδομένων μαθητών/τριων στην εκπαίδευση	41
3.3 Κίνδυνοι από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση	42
3.4 Ζητήματα προστασίας του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση.....	42
3.5 Η νομοθετική κατοχύρωση της προστασίας του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση.....	44
3.6 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.....	47
3.7 Προσωπικά δεδομένα και διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης.....	48
3.8 Ερευνητικά δεδομένα	50
B' ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	53
4.1 Ερευνητική αξία και σημαντικότητα έρευνας.....	53
4.2 Σκοπός και στόχοι έρευνας	54
4.3 Δείγμα της έρευνας.....	55
4.4 Ερευνητική μέθοδος και εργαλεία.....	55
4.5 Ερευνητικά ερωτήματα συνεντεύξεων ανά άξονα.....	57
4.6 Διαδικασία διεξαγωγής συνεντεύξεων	60
4.7 Ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	62
Εισαγωγή.....	62
5.1 Ιδιωτικότητα και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών ..	63
5.1.1 Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	63
5.1.2 Δεδομένα σύνδεσης και την αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου	66
5.1.3 Μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας των εκπαιδευτικών.....	67
5.1.4 Μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας των μαθητών	69
5.1.5 Πνευματικά δικαιώματα και εκπαιδευτικό υλικό.....	70
5.1.6 Ενέργειες προστασίας ιδιωτικότητας εκπαιδευτικών και μαθητών	71

5.2 Ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	73
5.2.1 Έλεγχος ταυτοπροσωπίας διαδικτυακών τάξεων.....	74
5.2.2 Σύνδεση «εξωτερικού χρήστη» στην διαδικτυακή τάξη.....	76
5.2.3 Ρόλος γονέων και κηδεμόνων κατά την εφαρμογή της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης .	78
5.2.4 Παραβίαση ιδιωτικότητας εκπαιδευτικών.....	79
5.3 Ζητήματα απορρήτου και διαδικασία διδασκαλίας αναφορικά με την επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας.....	82
5.3.1 Αλλαγές στην συμπεριφορά και στον τρόπο διδασκαλίας λόγω διδασκαλίας με «εξωτερικούς παρατηρητές».....	82
5.3.2 Ανασφάλεια και επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	84
5.3.3 Αίσθημα έκθεσης κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	86
5.3.4 Προσωπικά δεδομένα και αποχή μαθητών από την τηλεεκπαίδευση.....	88
5.3.5 Προσωπικά δεδομένα και αποχή εκπαιδευτικών από την τηλεεκπαίδευση.....	90
5.4 Εκπαιδευτική ετοιμότητα και διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).....	92
5.4.1 Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων.....	93
5.4.2 Ηλεκτρονική διεύθυνση επικοινωνίας σε ζητήματα απορρήτου και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.....	94
5.4.3 Όροι χρήσης πλατφόρμας τηλεεκπαίδευσης.....	95
5.4.4 Μέσα ενημέρωσης για την εκπαιδευτική νομοθεσία προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης.....	95
5.4.5 Προγράμματα επιμόρφωσης στα προσωπικά δεδομένα.....	98
5.4.6 Αξιολόγηση δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την εφαρμογή της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης.....	99
5.4.7 Προτάσεις επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προσωπικών δεδομένων.....	100
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	112
Ξενόγλωσση.....	112

Ελληνική	114
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	119
Ενδεικτική απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη.....	120

Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Η εργασία περιλαμβάνει το θεωρητικό μέρος και το ερευνητικό μέρος. Στο θεωρητικό μέρος περιγράφονται λεπτομερώς τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και η χρήση τους στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, η ασφάλεια και προστασία ιδιωτικότητας και προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία στο χώρο του διαδικτύου και η προστασία του απορρήτου στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Το ερευνητικό μέρος αφορά την πλήρη περιγραφή της ερευνητικής μεθοδολογίας. Η μέθοδος της έρευνας που επιλέχθηκε είναι η ποιοτική έρευνα με την χρήση της συνέντευξης ως ερευνητικό εργαλείο ενώ η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι η ανάλυση περιεχομένου ανά θεματικό άξονα. Σκοπός της έρευνας είναι η ανάδειξη των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας αφορούν την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεεκπαίδευσης και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών). Η αξία της έρευνας έγκειται στο γεγονός πως από την χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης κατά την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης λόγω Covid-19 αναδείχθηκε η ανάγκη για τήρηση και προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία τους. Το δείγμα της έρευνας της παρούσας εργασίας αποτελείται από 13 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονται σε δημοτικά σχολεία στην Κρήτη.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται ανά θεματικό άξονα. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρούν πως τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δύναντο να

επεξεργαστούν και για άλλους σκοπούς από αυτούς που έχουν οριστεί και πως τα δεδομένα σύνδεσης δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης. Επίσης, οι περισσότεροι προσπάθησαν να συμβάλλουν στον περιορισμό της έκθεσης των προσωπικών δεδομένων των μαθητών, έλαβαν επιπλέον μέτρα προστασίας και έκαναν χρήση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού. Πολλοί ήταν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος που δεν γνώριζαν τι θα έπρεπε να κάνουν προκειμένου να προστατέψουν την ιδιωτικότητα των μαθητών/τριων. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν αρκετά απίθανο οι μαθητές να απέχουν από την τηλεκπαίδευση εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες θεωρούν πως η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση. Το μεγαλύτερο δείγμα της έρευνας γνωρίζει τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων αλλά υποστηρίζει πως δεν είναι επαρκείς οι ήδη υπάρχουσες δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Η εργασία ολοκληρώνεται με την διεξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία τονίζουν την σημασία που έχει η συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα αλλά και η αύξηση των ημερίδων και προγραμμάτων ενημέρωσης για το ζήτημα της προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων κατά την φάση της επεξεργασίας.

Abstract

This research paper studies the opinions of Primary Education teachers regarding the protection of privacy during the processing of personal data from online video conferencing programs. The work includes the theoretical part and the research part. The theoretical part describes in detail the online video conferencing programs and their use in distance education, the security and protection of privacy and personal data when processing on the Internet and the protection of privacy in the processing of personal data. The research part concerns the full description of the research methodology. The research method chosen is the qualitative research using the interview as a research tool, while the method used to analyze the results is the content analysis per thematic axis. The purpose of the research is to highlight the opinions of Primary Education teachers regarding the protection of privacy during the processing of personal data from online teleconferencing programs. The research questions of the paper concern the privacy and the processing of the personal data of teachers and students during the implementation of emergency distance education, issues of safe use of the internet during the implementation of emergency distance education, privacy issues and how they affect the process and quality of distance learning and the readiness of teachers in terms of managing privacy and personal data issues (teacher training & support). The value of the research lies in the fact that the use of online teleconference programs during the implementation of distance education due to Covid-19 highlighted the need to respect and protect privacy and personal data during their processing. The research sample of this paper consists of 13 Primary Education teachers who work in primary schools in Crete.

The results of the research are presented by thematic axis. The majority of teachers consider that personal data may be processed for purposes other than those defined and that login data is not used as an evaluation element. Also, most tried to help limit the exposure of students' personal data, took additional protection measures and made use of ready-made educational materials. There were many teachers in the sample who did not know what they should do in order to protect the privacy of the students. Educators consider it quite unlikely that students will refrain from distance learning because of the collection and processing of their personal data. Most of the respondents consider that the processing of personal data is to a very large extent responsible for the fact that some teachers avoid distance education. The largest sample of the research is aware of

the General Data Protection Regulation but claims that the already existing information and awareness actions are not sufficient. The work concludes by drawing conclusions that emphasize the importance of teacher participation in training programs and the increase of information days and programs on the issue of protecting privacy and personal data during the processing phase.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην σύγχρονη εποχή, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει λάβει ιδιαίτερη δημοτικότητα λόγω τόσο της ανάπτυξης της ψηφιακής τεχνολογίας όσο και λόγω των αναγκών που έχουν προκύψει από κοινωνικές και υγειονομικές συνθήκες.

Κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19 εφαρμόστηκε η επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία συνέβαλλε στην συνέχεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω ψηφιακής μορφής. Ουσιαστικά η φυσική παρουσία των μαθητών/τριών στο σχολείο αντικαταστάθηκε από την παρουσία τους σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης προκειμένου να έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στα μαθήματα του σχολείου.

Για τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις κατά την πανδημία χρησιμοποιήθηκαν προγράμματα τηλεδιάσκεψης, που παρείχαν ευκαιρία στους μαθητές να αλληλεπιδρούν και να συμμετέχουν στην μαθησιακή διαδικασία. Τα προγράμματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Η διαδικτυακή μάθηση επέφερε ηθικά ζητήματα και φόβους που σχετίζονται με την ασφάλεια και την τήρηση του απορρήτου των πληροφοριών στην εκπαίδευση. Η χρήση και εφαρμογή των προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης ανέδειξε την ανάγκη τήρησης της ασφάλειας και προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία τους στο διαδικτυακό χώρο. Ειδικότερα για τα προσωπικά δεδομένα των ανήλικων, η ανάγκη για την προστασία τους είναι ακόμα μεγαλύτερη καθώς τα παιδιά δεν έχουν γνώση των δικαιωμάτων, των κινδύνων καθώς και των συνεπειών που μπορεί να επιφέρει μια ενέργεια που σχετίζεται με την επεξεργασία ή καταγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Μιχατίδου, 2018).

Με την εφαρμογή των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης προέκυψε το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η ανάγκη αυξημένης προστασίας στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλικών προκύπτει από τον ευάλωτο χαρακτήρα που αυτά διαθέτουν καθώς και από το γεγονός πως οι ανήλικοι δεν έχουν την ικανότητα να δώσουν σε κάποιον την συγκατάθεση τους για να είναι εφικτή η επεξεργασία αυτή. Έτσι, προκύπτει ζήτημα νομιμότητας της επεξεργασίας, καθώς η συγκατάθεση αποτελεί έναν σημαντικό κανόνα στην διαδικασία της επεξεργασίας δεδομένων (Huang et al., 2020; Αγγελίδου, 2010).

Στα πλαίσια των εργασιακών τους καθηκόντων, οι εκπαιδευτικοί συχνά απασχολούνται με την συλλογή, την επεξεργασία, την διατήρηση και την δημοσιοποίηση των προσωπικών δεδομένων των μαθητών τους. Η διαχείριση και επεξεργασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων αποτελεί ένα ζήτημα ύψιστης σημασίας για την εκπαιδευτική κοινότητα και τους εκπαιδευτικούς που καλούνται να προβούν στο έργο αυτό.

Το θέμα της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η ανάδειξη των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης.

Οι στόχοι της έρευνας αφορούν την αποτύπωση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και με ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Επίσης, στοχεύεται η αποτύπωση απόψεων αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεκπαίδευσης και με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).

Η σημαντικότητα της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός πως από την εφαρμογή των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης από τους εκπαιδευτικούς την περίοδο της πανδημίας προέκυψε η ανάγκη τήρησης και προστασίας των προσωπικών δεδομένων των μαθητών. Στην εργασία αποτυπώνονται οι προσωπικές απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών, με ζητήματα ασφαλούς χρήσης διαδικτύου, με ζητήματα απορρήτου και την επιρροή τους στην διαδικασία της τηλεκπαίδευσης καθώς και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για την διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων.

Το δείγμα της έρευνας ήταν δεκατρείς εκπαιδευτικοί- εργαζόμενοι σε γενικά δημοτικά της Κρήτης και η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ποιοτική έρευνα με ερευνητικό εργαλείο την συνέντευξη.

Η ερευνητική εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και την χρήση τους στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση με αναφορά στην χρήση της εξ' αποστάσεως εκπαίδευση στην σύγχρονη εποχή και στα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης και στα συστήματα διαχείρισης. Γίνεται επίσης αναφορά στην εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και η χρήση διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης, σε σημεία επισήμανσης από την χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και στην επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (COVID-19).

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην ασφάλεια και προστασία της ιδιωτικότητας και προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία στο χώρο του διαδικτύου. Συγκεκριμένα, περιγράφονται η ιδιωτικότητα και προσωπικά δεδομένα, τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων, τα προσωπικά δεδομένα στη Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η προστασία προσωπικών δεδομένων, η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, οι αρχές-προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και τα δικαιώματα των υποκείμενων στην διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων.

Το τρίτο κεφάλαιο έχει ως θέμα την προστασία του απορρήτου στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. Πιο αναλυτικά, γίνεται αναφορά στα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και προσωπικά δεδομένα, στα Πληροφοριακά συστήματα επεξεργασίας δεδομένων μαθητών/τριων στην εκπαίδευση και στους κινδύνους από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση. Επίσης, γίνεται αναφορά στα ζητήματα προστασίας του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, στη νομοθετική κατοχύρωση της προστασίας του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση, στο ρόλο των εκπαιδευτικών στη προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, στα προσωπικά δεδομένα και διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και σε ερευνητικά δεδομένα πάνω στο θέμα του κεφαλαίου αυτού.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά την περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας όπου γίνεται αναφορά στην ερευνητικά αξία και σημαντικότητα της έρευνας, στο σκοπό και τους στόχους, στο δείγμα, στην ερευνητική μέθοδο και τα εργαλεία, στα ερευνητικά ερωτήματα των συνεντεύξεων ανά άξονα, στη διαδικασία διεξαγωγής των

συνεντεύξεων καθώς και στην ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνα.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιγράφει λεπτομερώς τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την διεξαγωγή της έρευνας ανά ερευνητικό άξονα. Οι τέσσερις άξονες της έρευνας είναι: 1) η ιδιωτικότητα και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών, 2) ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, 3) ζητήματα απορρήτου και διαδικασία διδασκαλίας κατά την επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας και 4) εκπαιδευτική ετοιμότητα και διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών). Η εργασία ολοκληρώνεται με την διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Α' ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΤΑ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΛΕΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1 Η χρήση της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης στην σύγχρονη εποχή

Κάθε μαθητής/τρια είναι καίριας σημασίας να απολαμβάνει το δικαίωμα στην μάθηση και εκπαίδευση, το οποίο δικαίωμα μπορεί να του/της αποδοθεί με κάθε τρόπο ώστε να παρέχεται ισότητα στην πρόσβαση.

Στην σύγχρονη εποχή, τόσο η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας όσο και οι κοινωνικές και υγειονομικές συνθήκες (όπως για παράδειγμα η πανδημία Covid-19) συνέβαλλαν στην ενσωμάτωση διαδικτυακών προγραμμάτων εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Η περίοδος της πανδημίας Covid-19 χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων για την προστασία των πολιτών. Η εφαρμογή των lockdown είχε ως αποτέλεσμα να εφαρμοστεί η επείγουσα εξ΄ αποστάσεως διδασκαλία. Η επείγουσα εξ΄ αποστάσεως διδασκαλία αξιοποίησε τις ψηφιακές μορφές εκπαίδευσης που λαμβάνουν χώρα από απόσταση εξαιτίας απρόσμενων συνθηκών ώστε να είναι εφικτή η συνέχεια της εκπαίδευσης (Σοφός, 2021).

Μέχρι πρότινος, η εκπαίδευση πραγματοποιούνταν μέσα σε ένα φυσικό πλαίσιο μάθησης στο οποίο ο εκπαιδευτικός διδάσκει με φυσικές παιδαγωγικές πρακτικές. Η εφαρμογή της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί για τους εκπαιδευτικούς μια πραγματικότητα με εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα σε σχέση με τον παραδοσιακό. Οι εκπαιδευτικοί μέσα στον ψηφιακό χώρο μάθησης είναι εποικοδομητικό να προβούν σε κατανόηση του ψηφιακού χώρου, στην ένταξη της τεχνολογίας με λειτουργικό τρόπο και την οργάνωση της διδασκαλίας τους υπό νέες συνθήκες (Σοφός, 2021; Moore, Dickson–Deane & Galyen, 2010).

Σύμφωνα με τον Σοφό (2021) η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι καλούνται να αξιοποιήσουν ψηφιακά λογισμικά και εφαρμογές για εκπαιδευτικούς σκοπούς ενώ ταυτόχρονα, οι Αναστασιάδης, Κωτσίδης

και Συννεφάκης (2021) ισχυρίζονται πως οι εκπαιδευτικοί καλούνται να υλοποιήσουν διδακτικές παρεμβάσεις με έναν διαφορετικό από τον συνηθισμένο τρόπο.

Ως εξ' αποστάσεως εκπαίδευση ή αλλιώς η διαδικτυακή, χαρακτηρίζεται εκείνος ο τρόπος μάθησης που παρέχει μαθησιακές εμπειρίες, με την χρήση σύγχρονων και ασύγχρονων περιβαλλόντων μέσω διαφορετικών συσκευών (π.χ. tablets, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κλπ). Αποτελεί ένα σημαντικό εκπαιδευτικό «εργαλείο», το οποίο χαρακτηρίζεται από ευκολία, καινοτομία και ευελιξία (Dhawan, 2020).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει διάφορα χαρακτηριστικά. Καταρχάς, χαρακτηρίζεται από την απόσταση που υπάρχει μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών/τριών και από την χρήση ειδικά σχεδιασμένου εκπαιδευτικού υλικού, προκειμένου να υποστηριχθεί η μάθηση εξ' αποστάσεως. Χρησιμοποιούνται τεχνολογικά μέσα και εργαλεία, όπου μέσω αυτών εξασφαλίζεται όχι μόνο η πρόσβαση του μαθητή/τριας στο εκπαιδευτικό υλικό αλλά και η επίτευξη αμφίδρομης επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή/τριας. Τα τεχνολογικά μέσα δίνουν επίσης την ευκαιρία πραγματοποίησης τηλεδιασκέψεων, προκειμένου να διατηρείται το κλίμα τάξης ακόμα και με την ύπαρξη απόστασης (Γκόρος, 2021).

Ουσιαστικά, είναι μια καινοτομία στον χώρο της εκπαίδευσης καθώς η μάθηση διαμορφώνεται σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης χωρίς να απαιτείται η φυσική παρουσία του μαθητή. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές ενσωματώθηκαν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία τόσο ως βοηθητικά μέσα όσο και ως υποστηρικτικά κατά την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με την Foti (2020), η εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατηγοριοποιείται ως εξής: σύγχρονη, ασύγχρονη και μικτή. Η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση αφορά την πρόσβαση εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών σε παράλληλο χρόνο δημιουργώντας συνθήκες αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και ενεργοποίησης. Η ενεργοποίηση του μαθητή/τριας αυξάνεται μέσω της απόστασης που υπάρχει καθώς καλείται να δράσει αυτόνομα στην εκπαιδευτική διαδικασία και να ανακαλύψει μόνος του γνώσεις μέσω του διαδικτυακού εκπαιδευτικού υλικού.

Κύριο χαρακτηριστικό της σύγχρονης εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η δημιουργία ψηφιακών τάξεων, όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε πραγματικό χρόνο με την χρήση εικόνας και ήχου. Μέσω της σύγχρονης εκπαίδευσης, η οποία συχνά είναι γνωστή και ως εκπαιδευτική τηλεδιάσκεψη,

παρέχεται η ευκαιρία ο εκπαιδευτικός να διαμοιραστεί τον πίνακα για να έχουν πρόσβαση και οπτικό υλικό οι μαθητές/τριες τους καθώς και να κάνει κοινή χρήση υποστηρικτικών εφαρμογών για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Η ανατροφοδότηση στην μέθοδο αυτή δίνεται μέσω μέσων όπως είναι τα δωμάτια συζητήσεων, η ηχητική διάσκεψη καθώς και η τηλεδιάσκεψη. Βασικά πλεονεκτήματα της κατηγορίας αυτής είναι η ευελιξία που παρέχει και η αίσθηση του κλίματος τάξης. Ειδικότερα, είναι σημαντική η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που «θυμίζει» την σχολική τάξη και στην οποία προωθείται η συνεργασία και η αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και εκπαιδευτικών, παρά την ύπαρξη απόστασης (Γκόρος, 2021).

Η ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση δίνει την δυνατότητα έμμεσης αλληλεπίδρασης σε διαφορετικό χρόνο μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, παρέχοντας την δυνατότητα ευελιξίας βάσει του ατομικού ρυθμού μάθησης (Αντωνοπούλου, Βουρβάχη & Γεωργομάνος, 2015).

Στην ασύγχρονη εκπαίδευση παρέχεται στους μαθητές το εκπαιδευτικό υλικό σε ψηφιακή πλατφόρμα που είναι προσβάσιμο και δίνει την ευκαιρία στον μαθητή να εισέλθει όταν εκείνος το επιθυμεί (Antokhina et al, 2020).

Μερικά από τα χαρακτηριστικά της ασύγχρονης εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η χρήση ασύγχρονων μέσων επικοινωνίας όπως πχ τα emails, οι ασκήσεις προσομοίωσης, η διάθεση ψηφιακών εργαστηρίων, η παροχή εκπαιδευτικού υλικού στην ηλεκτρονική πλατφόρμα. Η μέθοδος αυτή παρέχει ευελιξία καθώς ακολουθείται ο ατομικός ρυθμός μάθησης του μαθητή/τριας (Γκόρος, 2021).

Η μικτή εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιλαμβάνει συνδυασμό μεθόδων σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, βάσει των εκπαιδευτικών στόχων (Ζιώγα, 2021).

Επισημαίνεται πως η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκε ευρέως κατά την περίοδο των lockdown στην πανδημία Covid-19 παρουσιάζοντας θετικά στοιχεία όπως για παράδειγμα την προσβασιμότητα, την προσιτότητα, την ευελιξία κλπ. Όλοι οι μαθητές ανεξαιρέτως περιοχής είχαν πρόσβαση στα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης χωρίς κάποιο κόστος από την χρήση των υπηρεσιών καθώς η παροχή ήταν δωρεάν. Επίσης, το γεγονός πως επιλέχθηκαν διαδικτυακές πλατφόρμες οι οποίες έδιναν την δυνατότητα τηλεδιασκέψεων πρόσωπο με πρόσωπο διατηρούσαν το φυσικό κλίμα μιας σχολικής τάξης (Dhawan, 2020).

1.2 Διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης και συστήματα διαχείρισης

Η ευρεία χρήση του διαδικτύου στην σύγχρονη εποχή αλλά και οι διάφορες συνθήκες που κάνουν επιτακτική την χρήση του προς διευκόλυνση και συνέχιση βασικών τομέων δραστηριότητας όπως πχ αυτός της εκπαίδευσης, συνέβαλλαν στην δημιουργία διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης. Τα ψηφιακά μέσα της τεχνολογίας των διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης αποτελούν γνωστικά εργαλεία και χρησιμοποιούνται προκειμένου να αναπτύσσονται δεξιότητες και να υποστηρίζονται όλοι οι μαθητές κατά την διαδικασία της μάθησης (Antokhina et al., 2020).

Η ηλεκτρονική μάθηση, μέσω διαδικτυακών περιβαλλόντων, διακρίνεται από σημαντικές παιδαγωγικές θέσεις, που υποστηρίζουν το έργο της. Αρχικά, μέσω αυτής λαμβάνει χώρα η διαμόρφωση ενός νέου εκπαιδευτικού μέσου που διευκολύνει σημαντικά την διαδικασία της εκπαίδευσης (Moore, Dickson-Deane & Galyen, 2010). Περιλαμβάνει τον συνδυασμό μεθόδων δια ζώσης και εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης με την χρήση των τεχνολογικών μέσων όπως προώθηση συζήτησης με αφορμή ενός διαδραστικού πίνακα. Τα τεχνολογικά αυτά μέσα αξιοποιούνται σε μια καινοτόμα εφαρμογή της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Σοφός, Κώστας & Παράσχου, 2015).

Τα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης δίνουν την δυνατότητα να προβάλλεται το εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω διαδραστικών ηλεκτρονικών δραστηριοτήτων, στις οποίες ο μαθητής/τρια έχει ενεργό ρόλο και ο εκπαιδευτικός διατηρεί τον ρόλο του επιβλέποντα (Γκόρος, 2021).

Σύμφωνα με τον Σοφό (2013), τα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης περιλαμβάνουν τέσσερις διαστάσεις αναφορικά με το είδος της τεχνολογικής δομής, τους συμβολικούς κώδικες, τον διδακτικό σχεδιασμό και τον βαθμό εμπλοκής των μαθητών. Το είδος της τεχνολογικής δομής περιλαμβάνει την διαδραστικότητα και χρηστικότητα που χαρακτηρίζει ένα τέτοιο περιβάλλον μάθησης και οι συμβολικοί κώδικες αφορούν τον τρόπο για να παρουσιαστούν πληροφορίες και ιδέες. Ο διδακτικός σχεδιασμός ως μια διάσταση αφορά τον τρόπο που δομείται η εκπαιδευτική διαδικασία και η παροχή της δυνατότητας αλληλεπίδρασης. Ο βαθμός εμπλοκής των μαθητών εστιάζει στην δυνατότητα νοηματοδότησης από μεριάς των μαθητών.

Τα διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης έχουν αρκετά πλεονεκτήματα και παρουσιάζουν θετική επίδραση στην διαδικασία της μάθησης. Συγκεκριμένα, παρέχουν ευκαιρίες για να βελτιώσουν οι μαθητές/τριες τις δεξιότητες και το

μαθησιακό τους επίπεδο με την χρήση τεχνολογικών μέσων. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες και γνώσεις καθώς και υποστηρίζεται η οργάνωση της μαθησιακής προόδου των μαθητών/τριών. Η μαθησιακή διαδικασία, μέσω των διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης, μπορεί να λάβει χώρα σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα επιθυμεί ο μαθητής/τρια (Dhawan et al., 2020).

Ερευνητικά δεδομένα έχουν δείξει πως η χρήση των διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης παρουσιάζουν αυξημένη αποτελεσματικότητα αναφορικά με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτομάθησης. Οι μαθητές/τριες διαπιστώνεται πως βελτιώνουν τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις και αναπτύσσουν σε ικανοποιητικό βαθμό την κριτική τους σκέψη (Γκόρος, 2021).

Η μέθοδος e-learning έχει ευρεία χρήση στον χώρο της εκπαίδευσης ιδιαίτερα στην σύγχρονη εποχή όπου κοινωνικές και υγειονομικές συνθήκες απαιτούν την εφαρμογή νέων μεθόδων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Καθιστά εφικτή την διαθεσιμότητα του εκπαιδευτικού υλικού σε όλους, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πλούσιο και διαδραστικό. Συγκεκριμένα, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να έχουν πρόσβαση σε πολυμέσα όπως βίντεο, ήχο, κείμενα κλπ τα οποία ενισχύουν την μαθησιακή διαδικασία που λαμβάνει χώρα εξ' αποστάσεως (Foti, 2020).

Ένα εκπαιδευτικό διαδικτυακό περιβάλλον που χρησιμοποιεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως τρόπο για λάβει χώρα η μάθηση είναι το εργαλείο Edmodo. Στο εργαλείο αυτό γίνεται η εγγραφή των μαθητών και του εκπαιδευτικού σε μια «ψηφιακή» τάξη όπου με την χρήση των προσωπικών τους κωδικών λαμβάνει χώρα η συνεργασία, αλληλεπίδραση και επικοινωνία με εκπαιδευτικούς στόχους. Η δυνατότητα επικοινωνίας που προσφέρει το διαδικτυακό αυτό περιβάλλον αποτελεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα καθώς υποστηρίζεται πως επιδρά θετικά στην εμπλοκή των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και στην αλληλεπίδραση τους με τους εκπαιδευτικούς (Λάζαρη, Μουζάκης & Κουτρομάνος, 2015).

Το Skype αποτελεί ένα χρήσιμο τεχνολογικό μέσο, το οποίο είναι αξιοποιήσιμο στην εκπαιδευτική κοινότητα υποστηρίζοντας την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους και από διαφορετικά μέσα όπως πχ. κινητό, ηλεκτρονικό υπολογιστή, tablets κλπ. Για να χρησιμοποιηθεί το Skype από τον χρήστη είναι αναγκαία η δημιουργία ενός λογαριασμού προκειμένου να συνδεθεί.

Χαρακτηρίζεται από ευκολία στην χρήση για εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες και επιτρέπει την ταυτόχρονη σύνδεση πολλών χρηστών (Γκίκας, 2013).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση συνεπώς λαμβάνει χώρα μέσω διαφόρων εφαρμογών που έχουν αναπτυχθεί για την υποστήριξη της. Μερικά σημαντικά σημεία των εφαρμογών αυτών αφορούν την διαχείριση, την σύνταξη του λογισμικού των μαθημάτων, την παράδοση του περιεχομένου μαθημάτων, τον συγχρονισμό της επικοινωνίας, την διάλεξη των πολυμέσων και στην αξιολόγηση της απόδοσης των μαθητών online (Lin & Korba, 2004).

Το Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης είναι ένα σύστημα λογισμικού το οποίο είναι βασισμένο στην χρήση της τεχνολογίας και χρησιμοποιείται για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Συγκεκριμένα, μαθητές/τριες και εκπαιδευτικοί αξιοποιούν το διαδίκτυο για μαθησιακούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς (Φακούλας, 2020).

Τα συστήματα διαχείρισης της μάθησης κατηγοριοποιούνται ως εξής: συστήματα σύγχρονης εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης (Blackboard, Cisco, Saba classroom), συστήματα διαχείρισης περιεχομένου, μάθησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Open eclass) και τα συστήματα επικοινωνίας και αξιολόγησης (Skype) (Γκόρος, 2021).

Το Σύστημα Διαχείρισης των Ηλεκτρονικών Μαθημάτων δημιουργεί ένα περιβάλλον ψηφιακής τάξης μέσα στο οποίο οι μαθητές έχουν την δυνατότητα πλοήγησης και αλληλοεπίδρασης μεταξύ τους. Μερικές από τις λειτουργίες του συστήματος αυτού είναι η δυνατότητα δημιουργίας μιας ομάδας χρηστών, η εγγραφή σε μαθήματα, η ανάρτηση και επεξεργασία δεδομένων, η διανομή του εκπαιδευτικού υλικού στο οποίο έχουν πρόσβαση οι μαθητές, η ανάρτηση πληροφοριών, η επικοινωνία μεταξύ των μαθητών, η ανάρτηση διαγωνισμάτων και η αξιολόγηση αυτών από τους εκπαιδευτικούς καθώς και η αξιολόγηση της πορείας των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς (Φακούλας, 2020).

Κάθε σύστημα διαχείρισης της μάθησης, ως λογισμικό, παρέχει την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να έχουν γνώση σχετικά με το αν ένας μαθητής/τρια παρακολούθησε το μάθημα προκειμένου να έχει μια σαφή εικόνα για την πρόοδο αυτού.

Τα βασικά μέρη που περιλαμβάνει ένα τέτοιο σύστημα είναι: η αναγνώριση του χρήστη μέσω των κωδικών, το οργανόγραμμα του κάθε μαθήματος ξεχωριστά, ημερολόγιο

καταγραφής σημαντικών ημερομηνιών, λίστα της τάξης, πίνακας ανακοινώσεων, τμήμα βαθμολογιών, εργαλείο πλοήγησης, τμήμα αποθήκευσης αρχείων, εργασίες και έγγραφα που έχει αναρτήσει ο εκπαιδευτικός κλπ (Φακούλας, 2020; Zhang & Kenny, 2010).

Τα συστήματα διαχείρισης υποστηρίζουν σε μεγάλο βαθμό την ηλεκτρονική μάθηση καθώς οργανώνουν και καταγράφουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπως ασκήσεις, quiz κλπ., σε ένα ευρύτερο δίκτυο όπου ο εκπαιδευτικός καταχωρεί εκπαιδευτικό υλικό. Τα συστήματα διαχείρισης της μάθησης δίνουν την δυνατότητα διαμοιράσματος των πληροφοριών και υποστηρίζουν την διαδικτυακή συνεργασία (Γκόρος, 2021).

1.3 Η εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και η χρήση διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, σε κρίσιμες κοινωνικές και υγειονομικές συνθήκες όπως αυτή της πανδημίας Covid-19 είναι άμεση η ανάγκη δημιουργίας νέων συνθηκών στην εκπαιδευτική κοινότητα που να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις που δημιουργούνται.

Λαμβάνοντας ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τις συνθήκες και ανάγκες που προέκυψαν από την πανδημία Covid-19, η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση στην περίπτωση αυτή εφαρμόστηκε τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Είχε ως κύριο χαρακτηριστικό την αντικατάσταση της φυσικής παρουσίας στο σχολικό πλαίσιο από την συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών σε διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης (Foti, 2020).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση στα σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εφαρμόστηκε με την χρήση πλατφορμών σύγχρονης και ασύγχρονης εκπαίδευσης και συγκεκριμένα, με τη ψηφιακή τάξη e-class και το Cisco Webex, όπου έδιναν την ευκαιρία σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες να έρχονται σε επαφή κατά την περίοδο της πανδημίας και να συμμετέχουν στα μαθήματα του σχολείου (Μπακιρτζή, 2021). Επίσης, για την σύγχρονη εκπαίδευση δημιουργήθηκαν από τον εκπαιδευτικό και τον κάθε μαθητή λογαριασμοί στην πλατφόρμα Webex Meetings του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου. Η κάθε σχολική μονάδα διέθετε μια ομάδα υποστήριξης για την εφαρμογή της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευση (διευθυντής/τρια, εκπαιδευτικός

πληροφορικής) η οποία ομάδα ενημέρωνε τόσο τα μέλη της σχολικής κοινότητας για την εφαρμογή της όσο και μαθητές/τριες και γονείς αυτών για τον τρόπο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Για την ασύγχρονη εκπαίδευση, δημιουργήθηκαν «εικονικές τάξεις» ή αλλιώς e-class όπου θα έπρεπε κάθε εκπαιδευτικός και κάθε μαθητής/τρια να προβεί σε απόκτηση λογαριασμού από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο. Οι γονείς λάμβαναν ενημερώσεις σχετικά με τον τρόπο που γίνεται ο χειρισμός των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών (Λιακοπούλου & Σταυροπούλου, 2021).

Η χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης ήταν ευρεία στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση καθώς αποτέλεσαν μια σύγχρονη μέθοδο επικοινωνίας σε πραγματικό χρόνο με την χρήση ήχου, εικόνας και δεδομένων μεταξύ χρηστών που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους (Δημητρακοπούλου, 2019).

Η τηλεδιάσκεψη, ως όρος, αφορά την προηγμένη μαθησιακή τεχνολογία που περιλαμβάνει την μετάδοση ήχου, εικόνας και πληροφοριών, παρέχοντας σημαντικά οφέλη στους μαθητές και ευκαιρίες αλληλοεπίδρασης και συνεργασίας από απόσταση (Φιλιππούσης & Αναστασιάδης, 2019). Λόγω της παροχής της δυνατότητας χρήσης οπτικοακουστικών μέσων, η διαδικασία της μάθησης γίνεται πιο ενδιαφέρουσα και διαδραστική. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές/τριες βιώνουν ένα κλίμα ψηφιακής τάξης με χαρακτηριστικά της τυπικής τάξης ενός σχολείου (Κανελλόπουλος, Κουτσούμπα & Γκικόσος, 2020). Τα προγράμματα αυτά κάνουν εφικτή την ανταλλαγή απόψεων και επικοινωνίας σε ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης και συνεργασίας (Δημητρακοπούλου, 2019).

Τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης αποτελούν συστήματα εικονικών τάξεων, τα οποία επιτρέπουν την διάδραση μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με τον Finkelstein (2006), όπως αναφέρουν οι Σοφός, Κώστας & Παράσχος (2015), οι εικονικές τάξεις είναι ηλεκτρονικά περιβάλλοντα τα οποία έχουν ως χαρακτηριστικά την υποστήριξη της ακουστικής και οπτικής επαφής σε πραγματικό χρόνο, την διάθεση πίνακα για διάδραση, την κοινή παρουσίαση αρχείων ή διαφανειών, την επικοινωνία μέσω μικρών κειμένων και την δυνατότητα συνομιλίας μεταξύ των συμμετεχόντων.

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση μέσω διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης αφορά την δημιουργία μια ψηφιακής τάξης μέσω της ακολουθίας συγκεκριμένων

βημάτων. Αρχικά, ο εκπαιδευτικός με την χρήση του συνδέσμου που του στάλθηκε μέσω της εγκυκλίου του ΥΠΑΙΘ, πιστοποιεί τα στοιχεία σύνδεσης του, που είναι το όνομα χρήστη και ο κωδικός πρόσβασης. Στην συνέχεια, γίνεται η εγγραφή του μέσω της συμπλήρωσης του ονοματεπώνυμου και της διεύθυνσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της σχετικής φόρμας προκειμένου να ολοκληρωθεί η εγγραφή του. Με την ολοκλήρωση, γίνεται η δημιουργία της προσωπικής ψηφιακής του τάξης, με την εμφάνιση του σχετικού υπερ-συνδέσμου, τον οποίο γνωστοποιεί στους μαθητές/ τριες του, συνήθως μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email). Με αυτό τον τρόπο, οι μαθητές/τριες εισέρχονται στην ψηφιακή αίθουσα διδασκαλίας με την χρήση του ονόματος και του ονόματος χρήστη που χρησιμοποιούν στην εφαρμογή Webex Meetings. Η εφαρμογή αυτή δίνει την δυνατότητα απενεργοποίησης ήχου και εικόνας από τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή/τρια με την είσοδο τους στην εφαρμογή αυτή. Οι ψηφιακές τάξεις είναι «κλειδωμένες» και μόνο όσοι έχουν άδεια εισόδου από τον εκπαιδευτικό μπορούν να εισέλθουν. Οι μαθητές/τριες έχουν επίσης την δυνατότητα πρόσβασης σε οδηγίες εισόδου ή αντιμετώπισης προβλημάτων (ΕΚΠΑ/ΕΝΠΙ, 2020).

Για την πρόσβαση μαθητών/τριων και εκπαιδευτικών στην πλατφόρμα αυτή, γίνεται χρήση εξοπλισμού όπως ηλεκτρονικών υπολογιστών, tablets κλπ. Η χρήση της πλατφόρμας αυτής απαιτεί την σύνδεση με κωδικούς μέσω του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου στην ψηφιακή αίθουσα που έχει δημιουργηθεί για κάθε μάθημα, τον έλεγχο εισόδου της οποίας έχει ο εκπαιδευτικός (ΕΚΠΑ/ΕΝΠΙ, 2020).

1.4 Σημεία επισήμανσης από την χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης στην εκπαιδευτική διαδικασία

Τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης που χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία για την υποστήριξη και ενίσχυση της εκπαιδευτικής λειτουργίας, συμβάλλουν στην βελτίωση της παιδαγωγικής διαδικασίας και στην απρόσκοπτη λειτουργία της.

Συχνά, οι ανάγκες που προκύπτουν από την εμφάνιση νέων συνθηκών αυξάνει την ταχύτητα με την οποία τα σχολεία καλούνται να ανταποκριθούν δημιουργώντας έντονη ανασφάλεια τόσο στους εκπαιδευτικούς όσο και στους ίδιους τους μαθητές/τριες. Οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν την αναγκαία επιμόρφωση αναφορικά με ζητήματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και συχνά παρατηρούνται πολλά τεχνικά προβλήματα. Οι μαθητές/τριες επίσης καλούνται να ανταποκριθούν στις συνθήκες μιας εικονικής

τάξης, με την συμμετοχή τους στις τηλεδιασκέψεις (Μπακιρτζή, χ.χ). Από το γεγονός αυτό προκύπτει η ανάγκη σωστής προετοιμασίας ώστε να είναι ορθά καταρτισμένο το εκπαιδευτικό προσωπικό προκειμένου να μπορεί να διεκπεραιωθεί σωστά η εκπαιδευτική διαδικασία με την χρήση των νέων τεχνολογιών (Πιτσιάβας & Βλαχόπουλος, 2015).

Η οργάνωση των προγραμμάτων εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης είναι ένα σημαντικό σκέλος στην διεκπεραίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι καίριας σημασίας να περιλαμβάνει «βήματα» που αφορούν τόσο την ορθή λειτουργία της όσο και ζητήματα που ανακύπτουν. Είναι εποικοδομητική η ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με την δημιουργία των ψηφιακών τάξεων μέσα στις οποίες λαμβάνει χώρα η εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, η υλοποίηση της ενημέρωσης των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών/τριών μέσω e-mail για τον τρόπο διεκπεραίωσης της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και με την λήψη οδηγιών είναι ένα ακόμα βήμα που είναι απαραίτητο στην οργάνωση. Κάθε μαθητής/τρια είναι χρήσιμο να διαθέτει έναν λογαριασμό προκειμένου να συνδεθεί στην ψηφιακή πλατφόρμα ή στο διαδικτυακό πρόγραμμα τηλεδιάσκεψης (Σοφός & Χρόνη, 2021).

Επίσης, η μάθηση που λαμβάνει χώρα μέσω του διαδικτύου είναι καίριας σημασίας να διασφαλίζει την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών. Οι εκπαιδευτικοί κατά την εφαρμογή των μεθόδων εξ' αποστάσεως διδασκαλίας με την χρήση διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης καλούνται να διαχειριστούν στοιχεία των εγγραφών των μαθητών όπως όνομα, τηλέφωνο, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κλπ. Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί είναι εποικοδομητικό να έχουν γνώσεις αναφορικά με την προστασία του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών. Η άρτια και πλήρης κατάρτιση των εκπαιδευτικών όπου μέσω αυτής αποκτούν τις κατάλληλες γνώσεις, τους καθιστά ικανούς να ακολουθούν τους κανονισμούς που έχουν θεσπιστεί για την προστασία του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών (Antokhina et al, 2020).

1.5 Επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (COVID-19)

Η αναστολή λειτουργίας των εκπαιδευτικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα πλαίσια προστασίας από την πανδημία Covid-19 επέφερε την ανάγκη εύρεσης αποτελεσματικών λύσεων. Η ανάγκη αυτή ήταν επιτακτική προκειμένου να συνεχιστεί η εκπαιδευτική διαδικασία και να μην χαθούν άλλες «πολύτιμες» διδακτικές ώρες. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω της επείγουσας εξ'

αποστάσεως εκπαίδευσης όπου αξιοποιήθηκε η σύγχρονη και ασύγχρονη εκπαίδευση σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (Affouneh, Salha & Khlaif, 2020). Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να επιτελέσουν το εκπαιδευτικό τους έργο μέσω ψηφιακών περιβαλλόντων και εφαρμογής πρακτικών ηλεκτρονικής μάθησης (Bawa, 2020).

Ο όρος επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση (Emergency RemoteTeaching- ERT) αφορά μια κατάσταση κατά την οποία η διδασκαλία «μεταφέρεται» από την φυσική τάξη σε διαδικτυακό περιβάλλον, λόγω κάποιας περίπτωσης έκτακτης ανάγκης, προκειμένου οι μαθητές να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση (Hodge et al., 2020). Διαφέρει από την online εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως προς το ότι η τελευταία αφορά μια εκπαιδευτική διαδικασία που είναι προσεκτικά σχεδιασμένη και οργανωμένη. Αντιθέτως, η επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, επειδή αποτελεί λύση έκτακτης ανάγκης, παρουσιάζει δυσκολίες λόγω μη ετοιμότητας. Ουσιαστικά, για να σχεδιαστεί και οργανωθεί σωστά ένα μάθημα σε ψηφιακό περιβάλλον το ιδανικό διάστημα είναι 6 μέχρι 9 μήνες. Όμως στην επείγουσα εξ' αποστάσεως διδασκαλία, τα μαθήματα δεν είναι σχεδιασμένα για να γίνουν από απόσταση αλλά υπάρχει η διενέργεια τους στην συνθήκη αυτή λόγω επείγουσας ανάγκης (Mc Murtrie, 2020).

Η επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση στην χώρα μας εφαρμόστηκε μέσω μιας εθνικής πλατφόρμας ηλεκτρονικής μάθησης προκειμένου στα παιδιά που δεν μπορούσαν λόγω των συνθηκών να πάνε σχολείο να διατηρηθεί η επαφή τους με την εκπαιδευτική δράση (Μπεκιάρη, 2021).

Κατά την διάρκεια της εφαρμογής της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης διαπιστώθηκαν τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα κατά την χρήση της. Αξιοσημείωτο είναι πως δίνει την ικανότητα ευελιξίας τόσο χρονικά όσο και τοπικά ξεπερνώντας τις φυσικές αποστάσεις (Παπαδημητρίου, 2022).

Στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, η εφαρμογή της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης αποτέλεσε ένα δύσκολο έργο καθώς θα έπρεπε ο εκπαιδευτικός να διατηρεί σταθερό και αμείωτο το ενδιαφέρον του παιδιού, το οποίο βίωνε μια πρωτόγνωρη εμπειρία μάθησης μέσω μιας ψηφιακής οθόνης (Μπεκιάρη, 2021). Τα παιδιά αυτής της βαθμίδας δεν ήταν τόσο εξοικειωμένα εν συγκρίσει με παιδιά άλλων βαθμίδων με την τεχνολογία και τα ψηφιακά μέσα. Το γεγονός επίσης πως κάποιοι μαθητές δεν είχαν πρόσβαση σε ηλεκτρονικό υπολογιστή και internet δυσκόλευε

ακόμα πιο πολύ την εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία με αυτό το τρόπο (Abel, 2020).

Όπως αναφέρουν οι Μουζάκη, Κουτρομάνου & Τσώλη, (2021), σύμφωνα με Αραβαντινού & Κώστα (2021) είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση για να είναι αποτελεσματική είναι επικοινωνιακό να ενσωματώνει άρτια υλικοτεχνική υποδομή, συνεπή χρήση των ψηφιακών εργαλείων καθώς και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

2.1 Ιδιωτικότητα και προσωπικά δεδομένα

Η ιδιωτικότητα αφορά το δικαίωμα που έχει το άτομο στην προστασία των πληροφοριών που αφορούν την προσωπική του ζωή από την γνωστοποίηση, με θεμιτά ή αθέμιτα μέσα, σε τρίτα άτομα (Lessig, 2006).

Η ιδιωτικότητα διακρίνεται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: την πληροφοριακή, της φυσικής υπόστασης, την τηλεπικοινωνιακή και την εδαφική. Η πληροφοριακή ιδιωτικότητα είναι η μορφή εκείνη στην οποία θεσπίζονται κανόνες για την διαδικασία της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων του ατόμου. Η ιδιωτικότητα της φυσικής υπόστασης είναι η κατηγορία εκείνη που σχετίζεται με την προστασία της υπόστασης του ατόμου ως βιολογικό ον (πχ. σωματική έρευνα, φαρμακευτικοί έλεγχοι κλπ.). Η τηλεπικοινωνιακή ιδιωτικότητα σχετίζεται με την προστασία των ηλεκτρονικών ενεργειών όπως πχ της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, των επικοινωνιών μέσω τηλεφώνου κλπ. Τέλος, η εδαφική ιδιωτικότητα περιλαμβάνει την προστασία των ιδιωτικών ή δημόσιων χώρων όπου λαμβάνουν χώρα δραστηριότητες του ατόμου (Μήτρου, 2010).

Η προστασία της ιδιωτικότητας σχετίζεται με την προστασία της αξίας και προσωπικότητας του ατόμου η οποία περιλαμβάνει την κοινωνική και ιδιωτική σφαίρα καθώς και την σφαίρα του απορρήτου. Η τελευταία αφορά τον τρόπο με τον οποίο διαφασίζεται η προστασία του ατόμου από γνωστοποίηση των πληροφοριών του(Lessig, 2006).

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας στην σύγχρονη εποχή και η ενσωμάτωση της σε βασικούς τομείς της δραστηριότητας του ατόμου (όπως για παράδειγμα εκπαίδευση, εργασία κλπ.) συνέβαλλε στην εμφάνιση του όρου «προσωπικά δεδομένα».

Όπως αναφέρεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Γενικού Κανονισμού για την προστασία δεδομένων, σύμφωνα με την Παρπαίρη (2021:37), «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα συνιστά κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»)).

Τα προσωπικά δεδομένα αφορούν προσωπικές πληροφορίες του ατόμου δηλαδή κάθε τι που έχει σχέση με το ίδιο το άτομο (πχ επαγγελματικές, διαπροσωπικές, κοινωνικές δραστηριότητες κ.α). Συγκεκριμένα, αφορούν πληροφορίες όπως το ονοματεπώνυμο, την διεύθυνση κατοικίας, την επαγγελματική δραστηριότητα, την οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, τον τόπο γέννησης, την ηλικία κλπ. (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007).

Τα προσωπικά δεδομένα διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: κοινά, ευαίσθητα, δημόσια, κυβερνητικά, ανοικτά και ανοικτά κυβερνητικά δεδομένα. Τα κοινά προσωπικά δεδομένα αφορούν τις πληροφορίες εκείνες που όταν συλλέγονται είναι αναγκαία η συγκατάθεση του ατόμου (όπως για παράδειγμα το ονοματεπώνυμο, ο τόπος και η διεύθυνση κατοικίας, η ηλεκτρονική του διεύθυνση (email), η οικονομική κατάσταση κλπ). Τα ευαίσθητα δεδομένα σχετίζονται με την ιδιωτική ζωή των ατόμων όπως είναι η θρησκεία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός κλπ., τα οποία χαίρουν αυστηρότερης προστασίας από τον Νόμο. Τα δημόσια δεδομένα αφορούν δημόσιες πληροφορίες ενώ τα κυβερνητικά είναι εκείνα που η παραγωγή τους προέρχεται από φορείς ή κυβερνήσεις. Τα ανοικτά δεδομένα είναι αυτά που έχουν ελεύθερη χρήση με δυνατότητα αναδιανομής ενώ τα ανοικτά κυβερνητικά δεδομένα είναι οι παραγόμενες από κυβέρνηση ή φορείς πληροφορίες με δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης (Καλαπόδη, 2020).

Τα προσωπικά δεδομένα, όπως διαπιστώθηκε, σχετίζονται με πληροφορίες που αφορούν την ιδιωτική ζωή του ατόμου, γεγονός που συνδέεται με την ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας. Συνεπώς, προκύπτει η ανάγκη θέσπισης νόμων και κανονισμών, μέσω των οποίων προστατεύεται η ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα του ατόμου.

2.2 Προσωπικά δεδομένα ανηλίκων

Η ταχύτατη τεχνολογική εξέλιξη της σύγχρονης εποχής έχει επιφέρει σημαντικές δυνατότητες και διευκολύνσεις όμως έχουν ανακύψει και ζητήματα που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων και ειδικότερα αυτά των ανηλίκων. Τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων χαρακτηρίζονται από την ανάγκη ειδικής προστασίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι ανήλικοι δεν έχουν γνώση των δικαιωμάτων, των κινδύνων καθώς και των συνεπειών που μπορεί να επιφέρει μια ενέργεια που σχετίζεται

με την επεξεργασία ή καταγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Μιχατίδου, 2018).

Ως προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων ορίζονται όλες εκείνες οι πληροφορίες που συνδέονται έμμεσα ή άμεσα με ένα παιδί που δεν έχει ακόμα ενηλικιωθεί. Αυτά αφορούν προσωπικές πληροφορίες όπως το ονοματεπώνυμο, η ημερομηνία γέννησης, η διεύθυνση κατοικίας, στοιχεία επικοινωνίας, πληροφορίες σχετικά με σχολικές επιδόσεις, ιατρικές πληροφορίες ακόμα και φωτογραφίες ή βιντεοσκοπήσεις από εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως πχ (σχολικές εορτές, εκδρομές κλπ).

Στα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων είναι καίριας σημασίας να διασφαλίζονται οι ακόλουθες αρχές: το μείζον συμφέρον του παιδιού, η προστασία και φροντίδα για την ευημερία των παιδιών, το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, η αντιπροσώπευση, η σύγκρουση του μείζονος συμφέροντος του παιδιού με το δικαίωμα στην προστασία δεδομένων, η προσαρμογή στο βαθμό ωριμότητας του παιδιού και το δικαίωμα συμμετοχής (Ιγγλεζάκης, 2004).

2.3 Προσωπικά δεδομένα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα προσωπικά δεδομένα που είναι αναγκαία για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και τα οποία είναι αποθηκευμένα εντός του σχολικού πλαισίου αφορούν:

- Στοιχεία σχετικά με την εγγραφή των μαθητών όπως: ονοματεπώνυμο, πατρώνυμο, μητρώνυμο, διεύθυνση κατοικίας, πιστοποιητικό γέννησης, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός Μητρώου Αρρένων ή Δημοτολογίου, θρήσκευμα, εθνικότητα κ. α.,
- στοιχεία των γονέων των μαθητών: ονοματεπώνυμο, διευθύνσεις, τηλέφωνα επικοινωνίας, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,
- στοιχεία φοίτησης και διαγωγής όπως: βαθμολογία, απουσίες, τυχόν κυρώσεις, κλπ.,
- δεδομένα που αφορούν την υγεία τους (πχ Ατομικό Δελτίο Υγείας κ.α.),
- φωτογραφίες και βιντεοσκοπήσεις εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, εκδρομών, εορτών κλπ.

Τα αρχεία μέσα στα οποία είναι αποθηκευμένα τα προαναφερθέντα προσωπικά δεδομένα των μαθητών εξυπηρετούν κυρίως εκπαιδευτικούς σκοπούς και πρέπει να προστατεύονται με κάθε τρόπο (Παπαντωνάκη, 2014).

Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων προκειμένου να οργανωθεί καλύτερα η εκπαιδευτική λειτουργία σχεδίασε το πληροφοριακό σύστημα «My School». Αυτό το σύστημα συμβάλλει σημαντικά στην καλύτερη οργάνωση, διαχείριση, αποθήκευση και λειτουργία ηλεκτρονικών αρχείων που αφορούν τους μαθητές και κατ' επέκταση στην καλή λειτουργία των δημόσιων σχολικών μονάδων. Η καταχώρηση των πληροφοριών στο σύστημα αυτό περιλαμβάνει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εκπαιδευτικών και μαθητών καθώς και των γονέων αυτών (Gannon, 2012).

2.4 Προστασία προσωπικών δεδομένων

Οι τεχνολογικές εξελίξεις συνδέθηκαν με την αύξηση της ανταλλαγής και συλλογής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, γεγονός που συμβάλλει στην ανάγκη αύξησης των μέτρων προστασίας τους με κάθε τρόπο. Η ευρεία χρήση του διαδικτύου δημιούργησε την ανάγκη να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα και αποφάσεις ώστε οι πληροφορίες που «δια- μοιράζονται» στο ψηφιακό χώρο να είναι προστατευμένες.

Η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας έκανε επιτακτική την ανάγκη θέσπισης νόμων που κατοχυρώνουν και προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα και την ιδιωτική ζωή στον χώρο του Διαδικτύου (Shi, Winter & Zhang, 2021).

Η λειτουργία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα από το 1977 έχει ως κύριο στόχο να τηρείται το προσωπικό απόρρητο στον διαδικτυακό χώρο (Μαυριάς, 2015).

Η νομική κατοχύρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στον Ελλαδικό χώρο έλαβε χώρα με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 και η οποία ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς συμβάλλει στην προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων (Μαλλιάρου, 2016).

Η συγκρότηση του νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων λαμβάνει χώρα από τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ 60 και τον νόμο 4624/2019 (Παρπαίρη, 2021).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν θεσπιστεί νόμοι που σχετίζονται με την προστασία του απορρήτου και των δεδομένων στον ψηφιακό χώρο. Από το 2018, θεσπίστηκε η εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (GDPR), ο

οποίος χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα αυστηρός, προκειμένου να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα ιδιωτικής ζωής κάθε χρήστη (Καλαπόδη, 2020).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα προσωπικά δεδομένα προστατεύονται μέσω αρμόδιων φορέων και συγκεκριμένα μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων και των Ευρωπαϊκών Δεδομένων Επιτροπή Προστασίας. Οι φορείς αυτοί διασφαλίζουν την προστασία του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων. Αναφορικά με τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων επισημαίνεται πως είναι τριπλός καθώς εποπτεύει, διαβουλεύει και συνεργάζεται με κύριο στόχο τη διασφάλιση πως πληρούνται οι υποχρεώσεις των θεσμικών οργάνων και οργανισμών και θεσπίζεται από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (Shi, Winter & Zhang, 2021).

2.5 Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων

Καίριο ζήτημα στην ενσωμάτωση της χρήσης των ψηφιακών τεχνολογικών μέσων και του διαδικτύου είναι η συλλογή, επεξεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών και ο τρόπος που οι παραπάνω διαδικασίες εκτελούνται με βάση την προστασία του απορρήτου των προσωπικών πληροφοριών (Μαυριάς, 2015).

Η νομοθεσία προστατεύει το άτομο από την διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η διαδικασία αυτή αφορά κάθε ενέργεια που μπορεί να πραγματοποιηθεί από δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα, η οποία σχετίζεται με προσωπικά δεδομένα του ατόμου. Το γεγονός πως έχουν θεσπιστεί κανόνες και νομοθετήματα σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν σημαίνει πως απαγορεύεται εξ' ολοκλήρου η συλλογή, η επεξεργασία και η χρήση τους. Σημαίνει πως γίνεται η καθιέρωση ενός περιοριστικού θεσμικού πλαισίου μέσα στο οποίο οι παραπάνω ενέργειες λαμβάνουν χώρα σε θεμιτά και νόμιμα πλαίσια (ΕΚΠ/ΕΝΠ, 2020).

Η επεξεργασία των δεδομένων αφορά την διαδικασία κατά την οποία πραγματοποιείται μια πράξη που ενσωματώνει την χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς να έχει προηγηθεί η συγκατάθεση του ατόμου απαραίτητα (Mateeva, 2020).

Για την διαδικασία επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ορίζεται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ο Υπεύθυνος Επεξεργασίας λαμβάνει μέτρα για την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στα διαδικτυακά

προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη το παράδειγμα της επεξεργασίας δεδομένων στην εκπαίδευση, είναι αναγκαίο να προβεί σε απενεργοποίηση της δυνατότητας καταγραφής της παράδοσης του μαθήματος ή να αποθηκεύει οποιοδήποτε υλικό εικόνας και ήχου προκύπτει από αυτό. Η χρήση κάμερας αφορά τον εκπαιδευτικό και θα πρέπει να εστιάζει μόνο σε αυτόν ή στο οπτικό υλικό που επιλέγει για το μάθημα και παρέχεται η δυνατότητα σίγασης ήχου ή φωνής. Επίσης, μέσω της υπηρεσίας Κεντρικής Πιστοποίησης Χρηστών διεκπεραιώνεται η αυθεντικοποίηση των εκπαιδευτικών μέσων και παρέχεται η δυνατότητα «κλειδώματος» της ψηφιακής τάξης (ΕΚΠΑ/ΕΝΠΙ, 2020).

Η επεξεργασία δεδομένων ως διαδικασία ενσωματώνει μια ευρεία «γκάμα» δραστηριοτήτων όπως είναι η συλλογή, η καταχώρηση, η οργάνωση, η αποθήκευση, η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση, η συσχέτιση, η διασύνδεση και η δέσμευση. Η επεξεργασία δεδομένων αφορά επίσης δραστηριότητες που δύναντο να επηρεάσουν τις πληροφορίες όπως είναι η τροποποίηση, η διαγραφή, η καταστροφή και η εξαγωγή των πληροφοριών αυτών (Μαλλιαρού, 2016).

Η συλλογή αφορά το πρώτο στάδιο που προηγείται της επεξεργασίας των δεδομένων, στο οποίο αναζητούνται και συγκεντρώνονται τα προσωπικά δεδομένα για κάποιον προκαθορισμένο σκοπό, με διάφορα μέσα όπως για παράδειγμα με καταγραφή εικόνας και ήχου. Η συλλογή δεδομένων λαμβάνει χώρα με δύο τρόπους: ενεργητικά και παθητικά. Με τον ενεργητικό τρόπο, συλλέγονται δεδομένα για τα οποία έχει δοθεί άδεια από τον χρήστη ενώ με τον παθητικό τρόπο σχετίζονται τα cookies, τα οποία αποθηκεύονται κατά την πλοήγηση του χρήστη στο διαδίκτυο (Cormack, 2016; Hazari & Brown, 2014).

Η καταχώρηση είναι η διαδικασία κατά την οποία τα στοιχεία αποθηκεύονται σε κάποιο μέσο προκειμένου στην συνέχεια να μπορούν να επεξεργαστούν ενώ η οργάνωση αφορά τον τρόπο που κατηγοριοποιούνται στοιχεία που μεταξύ τους είναι κοινά. Η αποθήκευση/ διατήρηση των προσωπικών δεδομένων σχετίζεται με την διατήρηση της μορφής των στοιχείων του ατόμου σε έναν αποθηκευτικό χώρο (πχ αρχείο ή αποθηκευτικό σκληρό δίσκο) και η χρήση αφορά τον τρόπο με τον οποίο κανείς διαχειρίζεται τα προσωπικά δεδομένα. Είναι καίριας σημασίας να είναι καθορισμένο ένα χρονικό διάστημα στο οποίο γίνεται η αποθήκευση ώστε να παραμένει εφικτή η διατήρηση της ανωνυμίας και ιδιωτικότητας των ατόμων (Καλαπόδη, 2020).

Η διαβίβαση περιλαμβάνει την πράξη μετάδοσης των πληροφοριών και ενώ η διάδοση περιλαμβάνει έναν πιο μεγάλο αριθμό αποδεκτών. Η συσχέτιση είναι μια δραστηριότητα όπου στόχος είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων μετά από σύγκριση των προσωπικών δεδομένων που συλλέχθηκαν. Η διασύνδεση είναι η διαδικασία όπου κανείς συσχετίζει τα προσωπικά δεδομένα κάποιου με κάποιον άλλο, τα οποία δεδομένα υπάρχουν σε χώρο που έχει ορίσει ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Τέλος, η δέσμευση αφορά την καταχώρηση των δεδομένων και το «κλείδωμα» αυτών, ώστε να μην υπάρχει η δυνατότητα περαιτέρω επεξεργασίας τους (Cormack, 2016).

Είναι καίριας σημασίας, άτομα που θα κληθούν να επεξεργαστούν προσωπικά δεδομένα, να εφαρμόζουν πρακτικές με κύριο στόχο την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Οι εκπαιδευτικοί για παράδειγμα, ως εκτελούντες της διαδικασίας επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, είναι αναγκαίο να τηρούν όλα τα μέτρα προκειμένου τα δεδομένα των υποκειμένων να είναι προστατευόμενα (ΕΚΠΑ/ΕΝΠΙ, 2020).

Συνεπώς, διαπιστώνεται η αναγκαιότητα της εφαρμογής του γενικού κανονισμού προστασίας προσωπικών δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην διαδικασία της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων (Mateeva, 2020).

2.6 Αρχές- προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων

Είναι εποικοδομητικός ο χαρακτηρισμός των απαιτήσεων ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων από εμπιστευτικότητα, ακεραιότητα, διαθεσιμότητα, αυθεντικότητα και μη αποποίηση. Επίσης, είναι ύψιστης σημασίας η συγκατάθεση του ατόμου για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, η οποία συγκατάθεση συνδέεται με το δικαίωμα του ατόμου για αυτοκαθορισμό(Shi, Winter&Zhang, 2021).

Η επεξεργασία δεδομένων για να είναι νόμιμη είναι αναγκαίο να διέπεται από τέσσερις σημαντικές αρχές, οι οποίες αναφέρονται στον ν. 2472/97(Μαλλιάρου, 2016):

- Την αρχή της νομιμότητας του σκοπού της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων,
- Την αρχή της αναλογικότητας,
- Την αρχή της ακρίβειας

- & την αρχή της χρονικής διάρκειας τήρησης των δεδομένων αυτών.

Οι απαιτήσεις ιδιωτικότητας σχετίζονται με την αυθεντικοποίηση (επιβεβαίωση μιας ταυτότητας), την εξουσιοδότηση (δικαίωμα πρόσβασης), την αναγνώριση και την προστασία δεδομένων που διασφαλίζονται από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR)(Huang et al., 2020).

Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων περιλαμβάνει ένα πολύ σημαντικό «πεδίο» που περιλαμβάνει τις αρχές από τις οποίες είναι αναγκαίο να διέπονται οι αρχές της νόμιμης επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Οι αρχές αυτές, που αναφέρονται αναλυτικά στο άρθρο 5 του Κανονισμού, είναι (Κυριακού, 2021; Παρπαίρη, 2021; Καλαπόδη, 2020):

- Η αρχή της νομιμότητας, αντικειμενικότητας και διαφάνειας, η οποία καθορίζει τον τρόπο επεξεργασίας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, είναι ύψιστης σημασίας η νόμιμη και θεμιτή απόκτηση των προσωπικών δεδομένων και η υποβολή αυτών σε επεξεργασία με διαφάνεια και με την συγκατάθεση του ατόμου. Η διαφάνεια αφορά τον τρόπο που το άτομο ενημερώνεται για τον τρόπο που τα προσωπικά του δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν.
- Η αρχή του περιορισμού του σκοπού, κατά την οποία είναι καίριας σημασίας να έχει οριστεί ένας συγκεκριμένος σκοπός για τον οποίο συλλέγονται και επεξεργάζονται τα προσωπικά δεδομένα. Ο σκοπός αυτός είναι χρήσιμο να είναι καθορισμένος, ρητός, νόμιμος και να παρουσιάζει συμβατότητα με την διαδικασία της επεξεργασίας του.
- Η αρχή της αναλογικότητας ή ελαχιστοποίησης των δεδομένων, όπου τα δεδομένα είναι εποικοδομητικό να χαρακτηρίζονται από καταλληλότητα και σαφήνεια.
- Η αρχή της ακρίβειας των δεδομένων. Συγκεκριμένα, η ακρίβεια, η επικαιροποίηση καθώς και η λήψη των απαραίτητων μέτρων για την τυχόν ανάγκη διόρθωσης των ανακρίβειών είναι σημαντικές αρχές που διέπουν την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.
- Η αρχή του περιορισμού του διαστήματος αποθήκευσης αυτών.
- Η αρχή της ακεραιότητας και εμπιστευτικότητας.

- Η αρχή της λογοδοσίας, κατά την οποία το πρόσωπο που συλλέγει τα δεδομένα είναι υπεύθυνο να μπορεί να αποδείξει την συμμόρφωση της διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων στον Κανονισμό.

2.7 Τα δικαιώματα των υποκείμενων στην διαδικασία επεξεργασίας των δεδομένων

Έχουν θεσπιστεί οκτώ δικαιώματα που αφορούν τα υποκείμενα των δεδομένων, τα οποία υπόκειντο επεξεργασία. Αρχικά, είναι το δικαίωμα της ενημέρωσης, κατά το οποίο οποιαδήποτε πληροφορία σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από προσβασιμότητα, κατανόηση και σαφήνεια και να δίδεται στο άτομο με οποιοδήποτε μέσο (προφορικά, γραπτά, με ηλεκτρονικό μέσο κλπ)(Romansky & Noninska, 2019; Hoel, Griffiths&Chen, 2017).

Το δικαίωμα της πρόσβασης παρέχει την δυνατότητα στο άτομο να προβεί στον έλεγχο του τρόπου με τον οποίο τα προσωπικά του δεδομένα υπόκειντο επεξεργασία, χωρίς ανάγκη αιτιολόγησης. Συγκεκριμένα, το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να ελέγξει τον σκοπό της επεξεργασίας, τους τύπους δεδομένων, τους αποδέκτες, την χρονική διάρκεια τήρησης αυτών, την προέλευση τους κ.α [Πηγή 2, Διαδίκτυο].

Το δικαίωμα της διόρθωσης αφορά την υπόδειξη τυχόν ανάγκης διόρθωσης ελλείψεων ή ανακρίβειών στα προσωπικά δεδομένα ενώ το δικαίωμα διαγραφής περιλαμβάνει την διαγραφή δεδομένων όταν κρίνεται αναγκαίο από το υποκείμενο (Mateeva, 2020).

Ένα ακόμα δικαίωμα αποτελεί το δικαίωμα του περιορισμού της επεξεργασίας όπου μπορεί να ασκηθεί όταν παρατηρείται ανακρίβεια δεδομένων ή παρανομία στην επεξεργασία αυτών κλπ. Το δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων περιλαμβάνει την διεκδίκηση της λήψης ή ζήτησης μεταφοράς των δεδομένων σε μηχαναγνώσιμη μορφή. Το δικαίωμα εναντίωσης στην επεξεργασία αφορά το δικαίωμα άρνησης ή διακοπής για κάθε λόγο που το άτομο κρίνει και σε οποιονδήποτε χρόνο ενώ το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση σχετίζεται με το δικαίωμα να λαμβάνονται υπόψη κατά την επεξεργασία τα προσωπικά χαρακτηριστικά του υποκείμενου (Shi, Winter&Zhang, 2021).

2.8 Η σημασία της καταστροφής των προσωπικών δεδομένων μετά την επεξεργασία αυτών

Μετά την επεξεργασία των δεδομένων και την υλοποίηση του σκοπού της επεξεργασίας αυτής, είναι σημαντική η καταστροφή τους από τον υπεύθυνο επεξεργασίας σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η ασφάλεια στην καταστροφή των δεδομένων αφορά την πρόκληση καταστροφής μη αναστρέψιμου χαρακτήρα και μη αναγνώρισης αυτών σε μεταγενέστερο στάδιο, με νόμιμο και θεμιτό τρόπο (Pangrazio & Selwyn, 2018).

Η καταστροφή δεδομένων που διατηρούνται σε ηλεκτρονική μορφή δεν είναι επαρκής με την απλή διαγραφή, η οποία επιτρέπει την ανάκτηση αυτών με την χρήση ειδικών λογισμικών συνεπώς, ενδείκνυται η χρήση ειδικών προγραμμάτων. Στην σύγχρονη εποχή, είναι ευρεία η χρήση ειδικών τρόπων καταστροφής όπως είναι η διαγραφή του μέσου αποθήκευσης, για τα μαγνητικά μέσα ο απομαγνητισμός, η φυσική καταστροφή καθώς και η επανεγγραφή του αποθηκευτικού μέσου. Σύμφωνα με το άρθρο 11 του Π.Δ 25/2014 περί «Ηλεκτρονικού Αρχείου και Ψηφιοποίησης Εγγράφων», υπάρχει ρητή υποχρέωση να καταστρέφονται έντυπα και ηλεκτρονικά έγγραφα που διαθέτουν προσωπικά δεδομένα, με νόμιμο τρόπο (Huang et al., 2020; Μαλλιάρου, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞ΄ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης και προσωπικά δεδομένα

Στα πλαίσια της πανδημίας Covid-19, για τις ανάγκες της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης, μέσω προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης, δόθηκαν από το Υπουργείο Υγείας συγκεκριμένες πληροφορίες και οδηγίες για να διευκολυνθεί η διαδικασία. Οι οδηγίες αυτές μεταβιβάστηκαν από τους εκπαιδευτικούς στους μαθητές και στους γονείς/κηδεμόνες αυτών. Συγκεκριμένα, οι γονείς και οι μαθητές/τριες ενημερώθηκαν σχετικά με την αναγκαιότητα πρόσβασης στις υπηρεσίες του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου ώστε να μπορούν μέσω του προσωπικού τους λογαριασμού να εισέλθουν στις ψηφιακές πλατφόρμες μάθησης (Παρπαίρη, 2021).

Η ψηφιακή πλατφόρμα που χρησιμοποιείται στα πλαίσια υλοποίησης της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης δίνει την δυνατότητα οι μαθητές/τριες να παρακολουθούν ζωντανά το μάθημα, εξασφαλίζοντας την προστασία του απορρήτου βάσει των νομοθετικών ρυθμίσεων [Πηγή 1, Διαδίκτυο].

Σε κάθε περίπτωση, χαρακτηρίζεται αναγκαία η κοινοποίηση των πολιτικών απορρήτου του σχολικού πλαισίου μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση σε γονείς και μαθητές/τριες. Επίσης, η αδειοδότηση από τους γονείς για την συλλογή των προσωπικών πληροφοριών των παιδιών τους σε τέτοιες περιπτώσεις κρίνεται ως επιτακτική και η άδεια αυτή είναι καίριας σημασίας να πληροί τις προϋποθέσεις και να γίνεται για εκπαιδευτικούς σκοπούς (Shi, Winter & Zhang, 2021).

Για την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που λαμβάνει χώρα στα πλαίσια υλοποίησης της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης, εφαρμόζονται μέτρα τα οποία αφορούν την μετάδοση μόνο του μαθήματος που παραδίδεται όπως είναι η μη βιντεοσκόπηση- καταγραφή του μαθήματος, η σίγαση της φωνής του μαθητή/τριας όταν κριθεί αναγκαίο και η προσεκτική χρήση κάμερας που αφορά τον εκπαιδευτικό και εστιάζει μόνο σε αυτόν ή στο τρέχον οπτικό υλικό. Επίσης, όπως αναφέρεται στο αρ. 63§2 Ν. 4686/2020, είναι ρητή η απαγόρευση της καταγραφής και αποθήκευσης υλικού από το μάθημα που μεταδίδεται, το οποίο έχει εκπαιδευτικό σκοπό, για τον οποίο εξάλλου και έχει δημιουργηθεί (ΕΚΠΑ/ΕΝΠ, 2020).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση μέσω διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης συνδέεται με την διαδικασία της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριων. Για παράδειγμα, στην περίοδο της πανδημίας, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων κλήθηκε να προβεί σε επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων για τις δομές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της χρήσης μιας ψηφιακής πλατφόρμας, η οποία συντελέστηκε από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, την «Webex Meetings». Τα δεδομένα αυτά αφορούσαν το ονοματεπώνυμο, τη διεύθυνση ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, το τηλέφωνο, την εικόνα και ήχο του μαθητή/τριας, το τμήμα φοίτησης, το μάθημα, το όνομα χρήστη και τον κωδικό πρόσβασης. (Li et al., 2022).

Αποκλειστικός σκοπός για τον οποίο τα παραπάνω προσωπικά δεδομένα υπόκειντο σε επεξεργασία είναι η παροχή εκπαίδευσης και η διευκόλυνση της διαδικασίας, με την χρήση σύγχρονων μέσων. Τα στοιχεία αυτά μετά τη λήξη του μαθήματος διαγράφονται από την αρμόδια εταιρεία/ δίκτυο [Πηγή 1, Διαδίκτυο].

Η γνώση πολλών από τα παραπάνω προσωπικά δεδομένα συμβάλλει στην διαχείριση τεχνικών ζητημάτων που δύναται να αντιμετωπίσει ο μαθητής/τρια κατά την προσπάθεια πρόσβασης του στην πλατφόρμα. Μια άλλη κατηγορία κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων, ειδικά στην περίοδο της πανδημίας, αφορά την γνωστοποίηση των περιπτώσεων που είτε νοσούν από τον Covid-19 είτε ανήκουν σε ευπαθή ομάδα υψηλού κινδύνου, η οποία γνωστοποίηση ήταν αναγκαία προκειμένου στους μαθητές/τριες αυτούς να μην μπουν απουσίες (Αναστασιάδης, 2020).

Το εγχειρίδιο με τίτλο «Οδηγίες για την Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση» που αναρτήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας κοινοποιήθηκε αρχικά σε διευθυντές και εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και μετέπειτα στους γονείς/κηδεμόνες και μαθητές και αναφέρεται στην προστασία κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, αναφέρεται πως η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων έχει κύριο υπεύθυνο το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και πως σκοπός της επεξεργασίας είναι η εξασφάλιση μιας άρτιας εκπαιδευτικής λειτουργίας στην περίοδο εφαρμογής των έκτακτων μέτρων για την πανδημία. Γνωστοποιείται στο εγχειρίδιο αυτό επίσης πως τα υποκείμενα των δεδομένων των οποίων θα γίνει η επεξεργασία θα πρέπει να έχουν λάβει την κατάλληλη γνώση και να έχουν δώσει την συγκατάθεση τους. Επίσης, στο εγχειρίδιο αυτό επισημαίνεται πως είναι απαραίτητη η συγκατάθεση του γονέα/κηδεμόνα για την καταγραφή της εικόνας, του ήχου ή της

συνομιλίας κατά την διάρκεια του μαθήματος καθώς σε αντίθετη περίπτωση επιφέρει ποινικές κυρώσεις (Παρπαίρη, 2021).

3.2 Πληροφοριακά συστήματα επεξεργασίας δεδομένων μαθητών/τριών στην εκπαίδευση

Η ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είχε ως αποτέλεσμα την διαχείριση προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών μέσω πληροφοριακών συστημάτων, στα πλαίσια μάθησης «συνοδευόμενα» από κανονισμούς και νομοθετήματα (Motte-Signoret et al., 2021).

Η διαχείριση και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που σχετίζονται με τους μαθητές στον τομέα της εκπαίδευσης λαμβάνει χώρα μέσω μιας πληθώρας πληροφοριακών συστημάτων (Huang et al., 2020).

Μερικά από τα συστήματα αυτά είναι: το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, η ηλεκτρονική πύλη διοικητικής διαχείρισης (my school), η ηλεκτρονική πλατφόρμα eTwinning, το πρόγραμμα «ΕΥΖΗΝ», οι σχολικές δραστηριότητες με την χρήση Web-2, η χρήση τεχνολογιών βιντεοσκόπησης στα σχολικά πλαίσια, η διαχείριση ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων μαθητών με ειδικά προβλήματα, η διάθεση προσωπικών δεδομένων σε τρίτους καθώς και η καταστροφή προσωπικών δεδομένων με το πέρας της επεξεργασίας τους (Παρπαίρη, 2021).

Το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο παρέχει ευρείας ζώνης πρόσβαση στο διαδίκτυο των σχολικών και διοικητικών μονάδων της εκπαίδευσης, γεγονός που σημαίνει πως η πρόσβαση είναι εφικτή σε καθημερινό επίπεδο και ταχεία. Στην δικτυακή πύλη του Δικτύου παρέχεται εκπαιδευτικό και ενημερωτικό υλικό, το οποίο συχνά εστιάζει στους τρόπους προστασίας και ασφαλούς πλοήγησης των μαθητών στο Διαδίκτυο. Στον τομέα «Κεντρική Πιστοποίηση Χρηστών» του Δικτύου οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες έχουν την δυνατότητα να εισέλθουν με τους προσωπικούς τους κωδικούς ενώ αξίζει να επισημανθεί πως οι κωδικοί των μαθητών παρέχονται από το σχολείο ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια και προστασία με την είσοδο τους (Μαλλιάρου, 2016).

Το «My school», που λειτουργεί από το 2013, αποτελεί ένα πληροφοριακό σύστημα το οποίο λειτουργεί βοηθητικά για τις διοικητικές υποχρεώσεις των σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα προσωπικά δεδομένα που

εμπεριέχονται στο πληροφοριακό αυτό σύστημα είναι αρκετά, όπως για παράδειγμα ονοματεπώνυμο μαθητών/τριών και γονέων/κηδεμόνων τους, επάγγελμα γονέων και μορφωτικό επίπεδο, υπηκοότητα, γλώσσα, διεύθυνση, τηλέφωνο, δήμος εγγραφής, αριθμός δημοτολογίου κλπ.

3.3 Κίνδυνοι από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση

Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι μια διαδικασία που ενέχει κινδύνους. Αρχικά, υποστηρίζεται πως υπάρχει ο κίνδυνος της υπέρμετρης πληροφοριακής εξουσίας των ατόμων που επεξεργάζονται τα δεδομένα αυτά. Επίσης, επισημαίνεται ο κίνδυνος κατηγοριοποίησης του ατόμου μέσω της κατάταξης των δεδομένων αυτών, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο να παρατηρούνται διακρίσεις εις βάρος του. Μερικοί ακόμα κίνδυνοι είναι ο κίνδυνος της διαστρέβλωσης της εικόνας του μαθητή/τριας, ο κίνδυνος εμπορευματοποίησης των προσωπικών του δεδομένων, ο κίνδυνος μείωσης του ελέγχου που κατέχει το άτομο αναφορικά με την διαχείριση και χρήση των πληροφοριών καθώς και ο κίνδυνος περιορισμού της ατομικής του ελευθερίας (Αγγελίδου, 2010).

Ειδικότερα για την εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση θεωρείται πως υπάρχουν πέντε είδη κινδύνων όσον αφορά τα προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, υπάρχει κίνδυνος πρόσβασης στα δεδομένα αυτά κατά την διαδικασία συλλογής τους στην τηλεεκπαίδευση με παράνομο τρόπο όπως και η αθέμιτη πρόσβαση σε αυτά κατά τον χρόνο που μεταδίδονται. Επίσης, υπάρχει ο κίνδυνος να καταγράφεται το μάθημα τηλεεκπαίδευσης χωρίς την γνώση των εμπλεκόμενων καθώς και ο κίνδυνος απώλειας των προσωπικών δεδομένων κατά την διαδικασία συλλογής και καταγραφής τους (Li et al., 2022; Παρπαίρη, 2021).

3.4 Ζητήματα προστασίας του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων στην εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση

Το Διαδίκτυο λειτούργησε ιδιαίτερα βοηθητικά την περίοδο του Covid-19 διευκολύνοντας τον τομέα της εκπαίδευσης καθώς λειτούργησε η εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση ώστε να μην χαθούν πολύτιμες διδακτικές ώρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την μετατροπή της κλασικής εκπαίδευσης σε διαδικτυακή μάθηση (Khalili, 2020).

Τα σχολεία κατά την περίοδο της πανδημίας έκλεισαν και εφαρμόστηκε η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση με την χρήση διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης προκειμένου να διατηρηθεί το δικαίωμα που ενέχουν τα παιδιά στην παροχή εκπαίδευσης με οποιοδήποτε μέσο (Αναστασιάδης, 2020).

Πέρα από το παραπάνω θετικό αντίκτυπο του διαδικτύου, ένα από τα πιο σημαντικά μειονεκτήματα του είναι το γεγονός πως λαμβάνει χώρα η έκθεση προσωπικών δεδομένων, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Η διαδικτυακή μάθηση επέφερε ηθικά ζητήματα και φόβους που σχετίζονται με την ασφάλεια και την τήρηση του απορρήτου των πληροφοριών στην εκπαίδευση. Αυτό έκανε επιτακτική την ανάγκη λήψης μέτρων ώστε τα προσωπικά δεδομένα, οι πληροφορίες και η ιδιωτικότητα των μαθητών/τριών να προστατεύονται (Li et al., 2022).

Ιδιαίτερα, η προστασία του απορρήτου των δεδομένων των μαθητών/τριών είναι ένα σημαντικό ζήτημα που εμπίπτει αυξημένης προστασίας καθώς οι μαθητές/τριες δεν έχουν μεγάλη γνώση γύρω από τους κινδύνους και τις επιπτώσεις που επιφέρει η τυχόν κοινοποίηση των προσωπικών τους δεδομένων και ειδικότερα στον χώρο του διαδικτύου (Motte-Signoret et al., 2022).

Η ανάγκη αυξημένης προστασίας στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων προκύπτει από τον ευάλωτο χαρακτήρα που αυτά διαθέτουν καθώς και από το γεγονός πως οι ανήλικοι δεν έχουν την ικανότητα να δώσουν σε κάποιον την συγκατάθεση τους για να είναι εφικτή η επεξεργασία αυτή. Έτσι, προκύπτει ζήτημα νομιμότητας της επεξεργασίας καθώς η συγκατάθεση αποτελεί έναν σημαντικό κανόνα στην διαδικασία της επεξεργασίας δεδομένων (Huang et al., 2020; Αγγελίδου, 2010).

Η διαχείριση και επεξεργασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων αποτελεί ένα ζήτημα ύψιστης σημασίας για την εκπαιδευτική κοινότητα και τους εκπαιδευτικούς που καλούνται να προβούν στο έργο αυτό.

Συνεπώς, είναι αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί να έχουν ευαισθησία στον χειρισμό των δεδομένων και γνώσεις γύρω από τις συνθήκες που τους παρέχουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά αλλά και στον τρόπο που θα τα επεξεργαστούν είτε online είτε σε έγγραφο (Αγγελίδου, 2010).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως υπάρχουν προσωπικά δεδομένα των μαθητών που χαρακτηρίζονται ως «ευαίσθητα» και αφορούν ειδικά προβλήματα υγείας ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ιγγλεζάκης, 2003). Τα δεδομένα αυτά «εισέρχονται»

στην σχολική μονάδα μέσω ιατρικών γνωματεύσεων, εξατομικευμένων εκθέσεων από αρμόδιους φορείς, πράξεις ανάθεσης κηδεμονίας κλπ. Η γνωστοποίηση των δεδομένων αυτών είναι μεν σημαντική για την εκπαιδευτική κοινότητα αλλά είναι άκρως αναγκαία η λήψη μέτρων και εφαρμογή κατάλληλων χειρισμών για την διασφάλιση του απορρήτου των πληροφοριών αυτών (Hoel, Griffiths & Chen, 2017; Cormack, 2016).

3.5 Η νομοθετική κατοχύρωση της προστασίας του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση

Όπως αναφέρει η Παρπαίρη (2021: 32) στο άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' Συντάγματος «...Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη...» το οποίο σημαίνει πως δεν επιτρέπεται η δημοσιοποίηση ή χρήση χωρίς άδεια των προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών του ατόμου. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής που έχει κατοχυρωθεί με την θέσπιση νόμων συμβάλλει στην διατήρηση της ψυχικής και συναισθηματικής ζωής του ατόμου.

Το άτομο νομοθετικά χαίρει των δικαιωμάτων του στην ιδιωτική ζωή και προστασία των προσωπικών του δεδομένων και οποιαδήποτε παραβίαση αυτών απαγορεύεται ρητώς. Σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας, για την προστασία του απορρήτου λαμβάνει χώρα η καθιέρωση ενός περιοριστικού θεσμικού πλαισίου από τον νομοθέτη, που περιλαμβάνει την απαγόρευση της δίχως άδεια συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης αυτών (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018).

Σύμφωνα με την Κυριακού (2021:16) έχει θεσπιστεί νομοθετικά το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο άρθρο 9, του νόμου 2001, το οποίο αναφέρει πως *«καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη Αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί σύμφωνα με τον νόμο»*. Συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό παρέχει δύο ειδών απαγορεύσεων: την απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης των προσωπικών δεδομένων χωρίς συγκατάθεση και το δικαίωμα να αρνηθεί το άτομο να παρέχει πληροφορίες για τον εαυτό του που δεν επιθυμεί. Τα παραπάνω δικαιώματα συγκαταλέγονται στο δικαίωμα περί αυτοδιάθεσης του ατόμου στον χώρο του διαδικτύου (Huang et al., 2020).

Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στην εκπαίδευση είναι καίριας σημασίας να πληροί την αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με την οποία είναι απολύτως απαραίτητα τα δεδομένα που συλλέγονται ώστε να υποστηριχθεί και να διευκολυνθεί η εκπαιδευτική διαδικασία σε επίπεδο παροχής μόρφωσης και υλοποίησης των διοικητικών υπηρεσιών του σχολείου (Mateeva, 2020 ; Zhang & Kenny, 2010).

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων μαθητών στην εκπαίδευση θεσπίζεται έμμεσα με τους νόμους 2472/97 περί «*προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*» και του νόμου 3471/2006 περί «*προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ιδιωτικής ζωής στο χώρο των επικοινωνιών και τροποποίηση του Ν. 2472/97*». Επίσης, με τον νόμο 3917/2011 για την «*χρήση συστημάτων βιντεοεπιτήρησης για την προστασία προσώπων και αγαθών*» προστατεύεται το απόρρητο των ανηλίκων (Μαλλιαρού, 2016).

Στους χώρους του σχολείου, υπάρχουν προσωπικά στοιχεία και δεδομένα όλων των άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενων, τα οποία είναι προσωπικού χαρακτήρα και προστατεύονται από τον Γενικό Κανονισμό. Συγκεκριμένα, τα δεδομένα αυτά διατηρούνται είτε ηλεκτρονικά είτε σε φυσικά αρχεία και αφορούν ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, τηλέφωνο, αριθμό μητρώου ή δημοτολογίου, φωτογραφίες, στοιχεία προόδου όπως πχ βαθμοί κλπ. Συνεπώς κρίνεται ως επιτακτική η ανάγκη να εφαρμόζονται τα κατάλληλα μέτρα ώστε η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων να γίνεται κάτω από το πρίσμα του Γενικού Κανονισμού. Ο Γενικός Κανονισμός περί προστασίας των δεδομένων έχει άμεση εφαρμογή στον εκπαιδευτικό τομέα και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου σχολεία ή εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν εμπλοκή στην διαδικασία επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων των μαθητών. Οι διατάξεις προστασίας των ανηλίκων στο γενικό κανονισμό προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνει βασικά σημεία που είναι η συγκατάθεση και η ενημέρωση των παιδιών σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων τους και την κατοχύρωση του δικαιώματός τους να ζητήσουν διαγραφή των στοιχείων τους όταν το επιθυμήσουν (Κυριακού, 2021).

Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων είναι υπεύθυνο για την ρύθμιση και νομοθετική επιβολή του σκοπού και τρόπου επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών, των γονέων τους και των εκπαιδευτικών αλλά και για τον τρόπο που αυτά διατηρούνται (Παρπαίρη, 2021).

Για την προστασία του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων είναι ύψιστης σημασίας η εφαρμογή και τήρηση μέτρων. Αρχικά, αναγκαία είναι η κρυπτογράφηση των στοιχείων εκπαιδευτικών, μαθητών/τριών και γονέων/κηδεμόνων καθώς και η απόδοση ατομικών λογαριασμών σε εκπαιδευτικούς που έχουν λάβει εξουσιοδότηση από την σχολική μονάδα. Επίσης, η πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα των μαθητών/τριών είναι σημαντικό να είναι περιορισμένη και να παρέχεται μόνο σε μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας που έχουν λάβει εξουσιοδότηση, οι ενέργειες των οποίων θα πρέπει να καταγράφονται στο εκάστοτε σύστημα (Κυριακού, 2021).

Τα προσωπικά δεδομένα είναι αναγκαίο να αποθηκεύονται στο σχολικό εξοπλισμό και συγκεκριμένα σε υπολογιστές που διαθέτουν προγράμματα προστασίας και ασφάλειας. Οι χώροι αποθήκευσης του εξοπλισμού αυτού θα πρέπει να προϋποθέτει την αποφυγή φυσικών κινδύνων και το «κλείδωμα» ώστε να έχουν πρόσβαση μόνο άτομα που έχουν τους κωδικούς ασφαλείας, οι οποίοι κοινοποιούνται μόνο αυστηρά και ελεγχόμενα. Η κρυπτογράφηση των κωδικών πρόσβασης είναι ένα σημαντικό σημείο ώστε να αυξάνεται η προστασία των προσωπικών τους δεδομένων (Li et al., 2022).

Είναι καίριας σημασίας να αναφερθεί πως οι εκπαιδευτικοί που έχουν οριστεί ως χρήστες των πληροφοριακών συστημάτων θα πρέπει να έχουν λάβει την κατάλληλη επιμόρφωση αναφορικά με θέματα προστασίας απορρήτου και ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων (Motte-Signoret et al., 2021).

Η ενσωμάτωση των σύγχρονων ψηφιακών μέσων τεχνολογίας στην εκπαίδευση και η χρήση τους στην μαθησιακή διαδικασία καθιστά αναγκαία την κατοχύρωση της προστασίας του απορρήτου και των πληροφοριών των μαθητών/τριων. Η πραγματοποίηση των μαθημάτων εξ' αποστάσεως γίνεται με την χρήση ψηφιακής πλατφόρμας που δίνει την δυνατότητα μετάδοσης ήχου και εικόνας από τους εκπαιδευτικούς προς τους μαθητές. Συμπληρωματικά, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ασύγχρονη ψηφιακή πλατφόρμα για την ενίσχυση της μαθησιακής διαδικασίας (Παρπαίρη, 2021).

Κάθε πλατφόρμα που χρησιμοποιείται στα πλαίσια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι αναγκαίο να συμμορφώνεται με τις νομοθετικές διατάξεις περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 και του ν. 4624/2019 (ΦΕΚ 137 Α'). Σύμφωνα με τον Κανονισμό αυτό δεν επιτρέπεται να καταγράφεται και να αποθηκεύεται υλικό από το μάθημα που

μεταδίδεται ή να χρησιμοποιείται το περιεχόμενο του με άλλο τρόπο, εκτός από την μετάδοση που λαμβάνει χώρα σε πραγματικό χρόνο με κύριους αποδέκτες τους μαθητές/τριες. Η μετάδοση αφορά καθαρά την διδακτική ώρα και όχι σε κάποια άλλη στιγμή όπως για παράδειγμα κατά την διάρκεια μιας εξέτασης ή διαγωνίσματος (Κυριακού, 2021).

3.6 Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων

Στα πλαίσια των εργασιακών τους καθηκόντων, οι εκπαιδευτικοί συχνά απασχολούνται με την συλλογή, την επεξεργασία, την διατήρηση και την δημοσιοποίηση των προσωπικών δεδομένων των μαθητών τους.

Ο εκπαιδευτικός που θα κληθεί να επεξεργαστεί προσωπικά δεδομένα των μαθητών/τριών είναι καίριας σημασίας να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, όπως για παράδειγμα να χρησιμοποιεί ισχυρό συνθηματικό εισόδου το οποίο διαφοροποιεί ανά τακτά χρονικά διαστήματα, να ενεργοποιεί τοίχο προστασίας στον υπολογιστή καθώς και να ανταλλάσσει δεδομένα τα οποία έχει κρυπτογραφήσει σε κάποιο τοπικό δίκτυο ή εξωτερική μονάδα αποθήκευσης (Fuster & Kloza, 2016).

Η χρήση των emails προκειμένου να αποστέλλονται πληροφορίες θα πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο μέσω ηλεκτρονικών διευθύνσεων που κατέχει το σχολικό πλαίσιο πχ myschool και όχι μέσω λοιπών παρόχων (πχ yahoo, Hotmailκλπ). Κάθε προσωπικό δεδομένο του μαθητή/τριας (πχ βαθμολογία, φωτογραφία, τυχόν έγγραφο υπηρεσίας που τον αφορά) δεν θα πρέπει να αποθηκεύεται σε ακατάλληλους και μη προστατευόμενους χώρους ή να μεταφέρεται (Department of Education, 2018).

Τονίζεται πως το Υπουργείο Παιδείας είναι το αρμόδιο όργανο που είναι υπεύθυνος επεξεργασίας, οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τους εκτελούντες της διαδικασίας επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ενώ γονείς/κηδεμόνες είναι τα υποκείμενα της. Από το Υπουργείο Παιδείας ορίζεται ένας υπεύθυνος επεξεργασίας για λογαριασμό του οποίου καλούνται οι εκπαιδευτικοί να επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα μαθητών/τριών και γονέων/κηδεμόνων. Είναι αναγκαίο να δείχνουν συμμόρφωση στον Γενικό Κανονισμό και να διασφαλίζουν πως τα δεδομένα αυτά προστατεύονται (Παρπαίρη, 2021; Huang et al., 2020).

Το γεγονός πως οι εκπαιδευτικοί διαχειρίζονται τα απλά αλλά και τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα των μαθητών/τριών κάνει επιτακτική την ανάγκη να έχουν πλήρη γνώση σχετικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες η λειτουργία της διαδικασίας αυτής είναι νόμιμη. Αυτό ισχύει όχι μόνο για την διαδικασία της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων αλλά και για εκείνες που εμπερικλείει όπως την δημοσιοποίηση, την ηλεκτρονική τους χρήση ή και την αποθήκευση αυτών (Department of Education, 2018).

Για την προστασία και ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων μαθητών/τριών είναι ιδιαίτερα σημαντική η ενημέρωση σχετικά με τις πληροφορίες που συγκεντρώνονται και στα μέσα με τα οποία αυτές θα μεταβιβαστούν, η έγκριση/συγκατάθεση του γονέα/ κηδεμόνα και η πλήρης ενημέρωσή τους σχετικά με τον τρόπο όπου θα λάβει χώρα η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών (Κυριακού, 2021). Ιδιαίτερα για την έγκριση/ συγκατάθεση επισημαίνεται πως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει θεσπιστεί κανονισμός ο οποίος προβλέπει την προστασία των προσωπικών δεδομένων που αφορούν τα παιδιά όπου στο άρθρο 8 γίνεται ρητή αναφορά στην σημαντικότητα της συγκατάθεσης του γονέα/ κηδεμόνα στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων (Μαλλιαρού, 2016).

Συνεπώς, ο εκπαιδευτικός οφείλει να έχει λάβει την κατάλληλη κατάρτιση και γνώση των διαδικασιών που είναι αναγκαίες προκειμένου να εξασφαλίζεται η προστασία του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία τους.

3.7 Προσωπικά δεδομένα και διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης

Κατά την περίοδο της πρόληψης διασποράς του ιού Covid-19 το ΥΠΑΙΘ (2020b) δημοσιεύει εγκύκλιο που αναφέρει πως η εφαρμογή Webex είναι η επίσημη πλατφόρμα σύγχρονης τηλεκπαίδευσης όσο διαρκεί η επιβολή του μέτρου απαγόρευσης της λειτουργίας των σχολικών μονάδων. Σύμφωνα με το υπουργείο, η εφαρμογή Webex αποτελεί την καλύτερη επιλογή με γνώμονα την ασφάλεια των χρηστών, τον μέγιστο αριθμό χρηστών που μπορεί να εξυπηρετήσει, το φιλικό περιβάλλον εγκατάστασης και χρήσης καθώς και την θετική εμπειρία που αποκόμισαν άλλες ευρωπαϊκές χώρες από την χρήση της συγκεκριμένης πλατφόρμας.

Αναφορικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, το ΥΠΑΙΘ ενημερώνει μέσω εγκυκλίου (2020α) πως εφαρμόζεται ο Νέος Ευρωπαϊκός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του νόμου 4624/2019.

Στην προαναφερθείσα εγκύκλιο το υπουργείο ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς πως τα προσωπικά τους δεδομένα επεξεργάζονται από το ελληνικό δημόσιο το οποίο εκπροσωπείται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι *«Τα προσωπικά σας δεδομένα (ονοματεπώνυμο, e-mail) αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας λόγω της ιδιότητάς σας ως Διευθυντών, Υποδιευθυντών Σχολικών Μονάδων και νομίμων αναπληρωτών τους καθώς και ως εκπαιδευτικών και της σχέσης σας με το Ελληνικό Δημόσιο, είναι δε αναγκαία για την εκπλήρωση των σκοπών και υποχρεώσεων του Ελληνικού Δημοσίου, κατά τις κείμενες διατάξεις, για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας της εκπαιδευτικής δραστηριότητας κατά την περίοδο εφαρμογής των έκτακτων μέτρων για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού Covid-19 και την απαγόρευση διδασκαλίας με φυσική παρουσία»*. Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονται πως *«τα ως άνω δεδομένα θα κοινοποιηθούν σε συνεργαζόμενους με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων παρόχους υπηρεσιών πληροφορικής και διαδικτυακού χώρου, αποκλειστικά και μόνο προκειμένου να καταστεί τεχνικά δυνατή η σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία, μέσω της σχετικής πλατφόρμας τηλεδιασκέψεων, και αποκλειστικά για όσο χρονικό διάστημα ισχύει η ως άνω απαγόρευση, και εν συνεχεία θα διαγραφούν από τους εν λόγω παρόχους»*.

Επίσης, η εγκύκλιος αναφέρεται στην προστασία των προσωπικών δεδομένων των μαθητών/τριών καθώς και των γονέων/ κηδεμόνων τους. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι *«τα προσωπικά σας δεδομένα (e-mail) αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας από τη σχολική μονάδα λόγω της ιδιότητά σας ως μαθητών ή/και γονέων ή κηδεμόνων και της σχέσης σας με το Ελληνικό Δημόσιο, είναι δε αναγκαία για την εκπλήρωση των σκοπών και υποχρεώσεων του Ελληνικού Δημοσίου, κατά τις κείμενες διατάξεις, για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας της εκπαιδευτικής δραστηριότητας κατά την περίοδο εφαρμογής των έκτακτων μέτρων για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού Covid-19 και την απαγόρευση διδασκαλίας με φυσική παρουσία»*. Επιπλέον γνωστοποιείται πως *«οι μαθητές κατά τη συμμετοχή τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κοινοποιούν σε συνεργαζόμενους με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων παρόχους υπηρεσιών πληροφορικής και διαδικτυακού χώρου, κατ' επιλογήν τους, όνομα ή όνομα χρήστη, αποκλειστικά προκειμένου να καταστεί τεχνικά*

δυνατή η σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία, μέσω της σχετικής πλατφόρμας τηλεδιασκέψεων, και αποκλειστικά για όσο χρονικό διάστημα ισχύει η ως άνω απαγόρευση, και εν συνεχεία θα διαγραφούν από τους εν λόγω παρόχους». Ως ένα επιπλέον μέτρο προστασίας το ΥΠΑΙΘ προτείνει η σύνδεση των μαθητών να πραγματοποιείται μέσω λογισμικού πλοήγησης (browser) και να μην γίνεται χρήση της εφαρμογής.

3.8 Ερευνητικά δεδομένα

Η πλειονότητα των ερευνών σχετικά με την οργάνωση της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κάνει λόγο τόσο για πλεονεκτήματα όσο και για μειονεκτήματα, τα οποία τελευταία αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων και του απορρήτου.

Οι Γιασιράνης & Σοφός (2021) υποστηρίζουν βάσει της έρευνας που διεξήγαν πως το 64% των εκπαιδευτικών διαθέτουν βασικές γνώσεις σχετικά με την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση και χειρισμό των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Επίσης το 48,9% αυτών έχει θετική στάση απέναντι σε αυτή την μορφή διδασκαλίας. Από το δείγμα των εκπαιδευτικών της έρευνας πολλοί ανέφεραν πως στην χρήση αυτής της μεθόδου τα προβλήματα που είναι πιο συχνά αφορούν την μειωμένη εξοικείωση των μαθητών, ανυπαρξία επαρκούς εξοπλισμού, προβλήματα συνδεσιμότητας και αδυναμία διαχείρισης ηθικών ζητημάτων όπως προστασία των προσωπικών δεδομένων τόσο των δικών τους όσο και των μαθητών.

Η έρευνα των Μουζάκη, Κουτρομάνου & Τσώλη, (2021) σύμφωνα με τους Αραβαντινού & Κώστα (2021), μελέτησε τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την εφαρμογή της επείγουσας απομακρυσμένης διδασκαλίας στα πλαίσια της πανδημίας Covid-19. Διαπιστώθηκε πως υπάρχουν τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα από την εφαρμογή της. Το γεγονός πως διατηρείται η επαφή των μαθητών με την εκπαιδευτική διαδικασία και αξιοποιούνται οι ψηφιακοί εκπαιδευτικοί πόροι προσδίδει μια θετική «χρoιά» στην επείγουσα εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα όμως ανέφεραν πως δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένοι για τις απαιτήσεις που προέκυψαν και φάνηκε πως αυξήθηκε η «παθητικότητα» της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Σύμφωνα με έρευνα των Rasmitadila et al. (2020) όπως αναφέρουν οι Rahayu & Wirza (2020), κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης

διαπιστώθηκαν δυσκολίες όπως έλλειψη τεχνικών γνώσεων και χρήσης εξοπλισμού. Συγκεκριμένα, πολλοί εκπαιδευτικοί υποστήριζαν πως δεν έχουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με την χρήση των πλατφορμών που χρησιμοποιήθηκαν για την διαδικτυακή μάθηση.

Βάσει των αποτελεσμάτων έρευνας που διεξήχθη από τους Σταχτέα & Σταχτέα (2020), όπως αναφέρουν οι Παράσχου και συν. (2021), οι εκπαιδευτικοί τονίζουν την αναγκαιότητα εξειδίκευσης στην επιμόρφωση τους ώστε να αυξηθεί σε ικανοποιητικά επίπεδα ο βαθμός ανταπόκρισης τους στις απαιτήσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και στις νέες συνθήκες των εργασιακών τους καθηκόντων.

Η εφαρμογή της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά την περίοδο της πανδημίας, βάσει ερευνητικών δεδομένων των Παπαδοπούλου & Σμυρναίου (2021) όπως αναφέρουν οι Ψηφίδου, Κυριακοπούλου & Κατσίκης (2021), ανέδειξε σημαντικές δυσκολίες. Πιο αναλυτικά, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν δυσκολίες λόγω της έλλειψης πρόσβασης σε εξοπλισμό, ψηφιακών δεξιοτήτων για την χρήση ψηφιακών μαθησιακών περιβαλλόντων καθώς και προηγούμενης εμπειρίας στην ηλεκτρονική μάθηση. Επίσης, έντονη χαρακτηρίζεται η ανησυχία τους σχετικά με ζητήματα απορρήτου, προστασίας προσωπικών δεδομένων και απορρήτου.

Κατά την διάρκεια της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης συχνά υπήρχε ο κίνδυνος και ο φόβος για την υποκλοπή κωδικών ή «διάχυση» προσωπικών δεδομένων μαθητών και εκπαιδευτικών (Παπαδημητρίου, 2022). Η Μπακιρτζή (2020), όπως αναφέρει η Παπαδημητρίου (2022), υποστηρίζει πως πολλοί εκπαιδευτικοί δεν χρησιμοποιούσαν την πλατφόρμα Webex Meeting λόγω του φόβου τους για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των μαθητών.

Έρευνα των Verma & Priyamvada (2020) δείχνει πως σε ποσοστό 74%, οι εκπαιδευτικοί ανησυχούν σχετικά με την ιδιωτικότητα των προσωπικών δεδομένων αλλά και την προστασία τους κατά την χρήση των εκπαιδευτικών πλατφορμών.

Τέλος, η έρευνα των Αραβαντινού & Κώστα (2021) μελέτησε τις απόψεις και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν εκπαιδευτικοί μαθητών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης στην πρώτη περίοδο καραντίνας. Ανέφεραν πως αυξήθηκε το εκπαιδευτικό τους έργο καθώς έπρεπε να εργαστούν κάτω από διαφορετικές συνθήκες και η ανασφάλεια τους σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα και πνευματικά δικαιώματα στο διαδίκτυο.

Β' ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Ερευνητική αξία και σημαντικότητα έρευνας

Στην σύγχρονη εποχή, στον τομέα της εκπαίδευσης έχουν ενσωματωθεί διαδικτυακά προγράμματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, γεγονός που οφείλεται τόσο στην ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας όσο και λόγω κοινωνικών και υγειονομικών συνθηκών (για παράδειγμα λόγω της πανδημίας Covid-19).

Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί για τον εκπαιδευτικό μια πρόκληση καθώς καλούνται να οργανώσουν τις διδακτικές τους μεθόδους και τεχνικές κάτω από νέες συνθήκες αξιοποιώντας ψηφιακά λογισμικά και εφαρμογές (Σοφός, 2021; Moore, Dickson-Deane & Galyen, 2010).

Η εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης συνέβαλλε στην δημιουργία διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης, τα οποία χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στα σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, στα οποία κατά την περίοδο της πανδημίας εφαρμόστηκε η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, χρησιμοποιήθηκαν πλατφόρμες σύγχρονης και ασύγχρονης εκπαίδευσης όπως το e-class, Webex κλπ. Αυτές έδιναν την ευκαιρία σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να συνεχίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία κάτω από νέες συνθήκες προκειμένου να μην χαθούν εκ νέου πολύτιμες διδακτικές ώρες.

Από τη χρήση των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης από τους εκπαιδευτικούς αναδύεται η ανάγκη για τήρηση και προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων. Τα προσωπικά δεδομένα προστατεύονται νομοθετικά από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Ο τρόπος με τον οποίο υλοποιήθηκε η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας συνδέθηκε με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των μαθητών για δημιουργία λογαριασμού και πρόσβαση στα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Αυτό συνδέεται με την έκθεση των προσωπικών δεδομένων και αύξηση του φόβου σχετικά με την τήρηση του απορρήτου των πληροφοριών στην εκπαίδευση.

Η πλειονότητα των ερευνών στο Διαδίκτυο αναφορικά με την εφαρμογή διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης εστιάζει κυρίως στις γνώσεις των εκπαιδευτικών καθώς και στα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τους. Είναι λίγες οι έρευνες που μελετούν

τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης υπό το πρίσμα της προστασίας του απορρήτου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

Στην παρούσα έρευνα λαμβάνει χώρα μια προσπάθεια ανάδειξης των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Με τον τρόπο αυτό θα διαπιστωθούν οι προσωπικές απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών, με ζητήματα ασφαλούς χρήσης διαδικτύου, με ζητήματα απορρήτου και την επιρροή τους στην διαδικασία της τηλεκπαίδευσης καθώς και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για την διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων.

4.2 Σκοπός και στόχοι έρευνας

Κύριος σκοπός της έρευνας είναι η ανάδειξη των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης.

Οι στόχοι της έρευνας που αποτελούν εν τέλει τα ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης,
- οι απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης,
- οι απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεκπαίδευσης,
- οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).

4.3 Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα μιας έρευνας αποτελεί το μέρος ενός ευρύτερου πληθυσμού που έχει επιλεγεί για ερευνητικούς λόγους. Ως πληθυσμός νοείται το σύνολο των μονάδων, εκ των οποίων επιλέγεται εν τέλει το δείγμα της έρευνας (Ιωσηφίδης, 2008).

Το δείγμα μιας έρευνας είναι καίριας σημασίας να είναι αντιπροσωπευτικό για το θέμα που ερευνάται. Στην έρευνα που διεξήχθη στα πλαίσια της παρούσας εργασίας το δείγμα είναι οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς ο στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων τους σχετικά με το κύριο θέμα της εργασίας. Πιο αναλυτικά, συμμετείχαν δεκατρείς (13) εκπαιδευτικοί που εργάζονταν σε γενικά δημοτικά της εκπαιδευτικής Περιφέρειας της Κρήτης, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020 και 2020-2021.

Η προσέγγιση των εκπαιδευτικών έλαβε χώρα με την φυσική παρουσία της ερευνήτριας στο χώρο εργασίας των εκπαιδευτικών, όπου ενημερώθηκαν για την έρευνα και τους σκοπούς της. Έγινε προσπάθεια να καλυφθεί ένα ευρύ φάσμα διδακτικής εμπειρίας (από τρία έως και εικοσιπέντε χρόνια προϋπηρεσίας) ενώ ταυτόχρονα στην έρευνα συμμετείχαν εκπαιδευτικοί που δεν είχαν απολύτως καμία κατάρτιση πάνω στις νέες τεχνολογίες αλλά και εκπαιδευτικοί που ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος πάνω στις νέες τεχνολογίες ή ήταν κάτοχοι πτυχίου πληροφορικής.

Οι εκπαιδευτικοί που παρουσίασαν προθυμία και δέχθηκαν να συμμετέχουν στην έρευνα ενημερώθηκαν πως σε επόμενο στάδιο θα λάβει χώρα μια τηλεφωνική επικοινωνία προκειμένου να οριστεί η ημέρα και ώρα συνέντευξης που να διευκολύνει και στις δύο πλευρές.

Η μέθοδος επιλογής του δείγματος είναι η μη τυχαία δειγματοληψία εκπαιδευτικών που προσεγγίστηκαν για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Η μη τυχαία δειγματοληψία βασίζεται στην επιλογή ατόμων που είναι εύκολα προσεγγίσιμα και διαθέσιμα και εξυπηρετούν τους σκοπούς που έχουν τεθεί για την έρευνα (Babbie, 2011).

4.4 Ερευνητική μέθοδος και εργαλεία

Εφόσον το κύριο θέμα και στόχος της έρευνας αφορούσε την διερεύνηση απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα

τηλεδιάσκεψης, η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν η ποιοτική έρευνα. Η ποιοτική έρευνα στοχεύει στην εξερεύνηση και κατανόηση των υποκειμενικών αντιλήψεων σε βάθος σχετικά με ένα ζήτημα προκειμένου να είναι εφικτή η δημιουργία μιας άρτιας και επεξεργασμένης γνώσης και πληροφορίας για το φαινόμενο που ερευνάται (Μαντζούκας, 2003).

Το ερευνητικό εργαλείο της ποιοτικής έρευνας είναι η συνέντευξη. Οι συνεντεύξεις στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιούνται προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις, στάσεις και οι αντιλήψεις των ερωτηθέντων σχετικά με ένα προκαθορισμένο θέμα. Αφορά ουσιαστικά μια συζήτηση μεταξύ συνεντευξιαζόμενου και ερευνητή προκειμένου να συγκεντρωθούν πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο θέμα που έχει τεθεί. Λαμβάνουν χώρα σε ατομικό επίπεδο καθώς είναι σημαντική η διασφάλιση της προστασίας ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων που δύνατο να «μοιραστούν» οι συμμετέχοντες.

Είναι εποικοδομητικό ο ερευνητής που κάνει χρήση της συνέντευξης ως εργαλείο να στοχεύει στο να αντληθούν οι πληροφορίες για το ζήτημα που ερευνά μέσω των ερωτήσεων που πρόκειται να θέσει. Συνεπώς οι ερωτήσεις είναι σημαντικό να είναι ανοικτού τύπου, με ουδέτερο τόνο, απλές και κατανοητές ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της έρευνας (Γαλάνης, 2018). Οι διερευνητικές ερωτήσεις που λαμβάνουν χώρα κατά την συνέντευξη συμβάλλουν στην εμβάθυνση των σκέψεων, συναισθημάτων, συμπεριφορών και στάσεων των ερωτηθέντων (Nelson & Prilleltensky, 2005).

Οι συνεντεύξεις παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ως ερευνητικά μέσα. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τα πλεονεκτήματα χαρακτηρίζονται από την δυνατότητα ευελιξίας που παρέχουν και την άντληση περισσότερων πληροφοριών σχετικά με ένα θέμα σε σχέση με άλλο μέσο όπως πχ το ερωτηματολόγιο στην ποσοτική έρευνα. Από την άλλη, η διεξαγωγή των συνεντεύξεων αποτελεί μια χρονοβόρα διαδικασία όπως και η απομαγνητοφώνηση για την διεξαγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας. Επίσης, η συνέντευξη χαρακτηρίζεται έντονα από το υποκειμενικό στοιχείο των ερωτηθέντων συνεπώς συχνά υπάρχει αμφισβήτηση της αλήθειας των απαντήσεων που δίνονται (Γαλάνης, 2018).

Οι συνεντεύξεις της παρούσας έρευνας θα είναι ημιδομημένες, με προκαθορισμένες ερωτήσεις που έχουν συγκεκριμένη σειρά και δίνουν την δυνατότητα έκφρασης των

απόψεων των ερωτηθέντων. Οι ερωτήσεις επιτρέπουν στους συνεντευξιαζόμενους να πουν την άποψη τους για το θέμα της έρευνας. Η επιλογή της ημιδομημένης συνέντευξης θεωρείται αρκετά βοηθητική κατά την διεξαγωγή των συνεντεύξεων καθώς δίνει την ευελιξία στον ερευνητή να αλλάξει εφόσον το απαιτούν οι συνθήκες την σειρά των ερωτήσεων και τον χρόνο ακόμα και να προσθαφαιρέσει θέματα και ερωτήσεις (Ιωσηφίδης, 2008).

Επιλέγεται ως μέθοδος η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων προκειμένου να μην υπάρχουν διακοπές και να αναλυθεί στην συνέχεια το περιεχόμενο αυτών.

4.5 Ερευνητικά ερωτήματα συνεντεύξεων ανά άξονα

Οι ερωτήσεις θα παρουσιαστούν ακολούθως κατά αντιστοιχία με τους στόχους της έρευνας:

Πρώτος άξονας

Ο πρώτος άξονας μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Οι ερωτήσεις είναι οι εξής:

Θεωρείτε ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της;

Θεωρείτε ότι τα δεδομένα σύνδεσης (χρόνος ενεργού χρήστη) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το ΥΠΑΙΘ ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού σας έργου;

Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητα σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;

Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητα των μαθητών σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;

Σας προβληματίσαν ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων αναφορικά με το υλικό που χρησιμοποιήσατε κατά την τηλεεκπαίδευση; Δημιουργήσατε και αναρτήσατε δικό σας υλικό;

Τι ενέργειες χρειάζεται να κάνει ο εκπαιδευτικός για να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα του ίδιου αλλά και των μαθητών του;

Δεύτερος άξονας

Ο δεύτερος άξονας μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Οι ερωτήσεις είναι:

Θεωρείτε ότι η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας, με την οποία ορίστηκε οι διαδικτυακές τάξεις να είναι κλειδωμένες, οι μαθητές/-τριες να περιμένουν στην αίθουσα αναμονής και ο εκπαιδευτικός να καλείτε να εγκρίνει την είσοδο σε κάθε συμμετέχοντα, συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη;

Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης υπήρξε κάποιος «εξωτερικός χρήστης» που προσπάθησε να συνδεθεί στην διαδικτυακή σας τάξη;

(Εάν ναι...)

Με ποιόν τρόπο ακριβώς;

Πως τον αναγνωρίσατε;

Ποιες ήταν οι ενέργειες σας ώστε να διευθετηθεί το ζήτημα;

Κατάφερε να συνδεθεί ή του αποτρέψατε την πρόσβαση;

(Εάν συνδέθηκε...)

Ποιες ήταν οι ενέργειες του;

Ποια η δική σας αντίδραση;

Ποια η αντίδραση των μαθητών;

Θεωρείτε ότι με κάποιον τρόπο θα μπορούσε να αποφευχθεί;

Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος εξωτερικός χρήστης (γονέας, κηδεμόνας κλπ.) που παρενέβη στο διαδικτυακό σας μάθημα;

(Εάν ναι...)

Τι ακριβώς συνέβη;

Ποια η αντίδραση σας;

Ποια τα συναισθήματα σας;

Ποιες ενέργειες πιστεύετε χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν παρόμοια περιστατικά;

Κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος μαθητή που παραβίασε την ασφάλεια της ιδιωτικότητας σας (πχ βιντεοσκόπηση, ηχογράφηση);

(Εάν ναι...)

Τι ακριβώς συνέβη;

Ποια η αντίδραση σας;

Ποια τα συναισθήματα σας;

Ποιες ενέργειες πιστεύετε χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν παρόμοια περιστατικά;

Τρίτος άξονας

Ο τρίτος άξονας αφορά τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεκπαίδευσης.

Ακολουθούν οι ερωτήσεις:

Παρατηρήσατε αλλαγές στην συμπεριφορά σας ή/ και στον τρόπο διδασκαλίας γνωρίζοντας ότι έχετε επικοινωνία με τους μαθητές σας μέσω κάμερας και υπάρχει πιθανότητα να φαίνεστε ή/ και να ακούγεστε σε τρίτους;

Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε ανασφάλεια; Εάν ναι, με ποιον τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;

Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε εκτεθειμένος; Εάν ναι, με ποιον τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα;

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση;

Τέταρτος άξονας

Τέλος, ο τέταρτος άξονας περιλαμβάνει ερωτήσεις για τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).

Οι ερωτήσεις είναι οι εξής:

Γνωρίζετε τι ακριβώς είναι ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων- General Data Protection Regulation (ΓΚΠΔ- GDPR);

Η εγκύκλιος που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών παρέχει ειδικό email επικοινωνίας για τυχόν απορίες σχετικά με το ζήτημα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από το ελληνικό δημόσιο. Αναζητήσατε απαντήσεις μέσω του συγκεκριμένου ηλεκτρονικού ταχυδρομείου;

Πως ενημερωθήκατε για Εκπαιδευτική Νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της αναστολής της λειτουργίας των σχολικών μονάδων εξαιτίας του Covid-19;

Θεωρείτε ότι οι δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εμπλεκόμενων (εκπαιδευτικοί, μαθητές, οικογένεια) σε σχέση με τη διαδικασία τηλεδιάσκεψης και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ήταν επαρκής;

Παρακολουθήσατε κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων;

Όταν δημιουργήσατε λογαριασμό στην πλατφόρμα τηλεκπαίδευσης διαβάστε τους όρους χρήσης προτού τους αποδεχτείτε;

Με ποιόν τρόπο, κατά τη γνώμη σας, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιμορφωθούν σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων;

4.6 Διαδικασία διεξαγωγής συνεντεύξεων

Οι δεκατρείς συνεντεύξεις έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου- Δεκεβρίου του 2022 στην Κρήτη. Κάθε συνέντευξη ορίστηκε σε μέρα και ώρα που να διευκολύνει τόσο την ερευνήτρια όσο και τον συνεντευξιαζόμενο.

Κατά την συνάντηση για την διεξαγωγή της συνέντευξης, ο κάθε συμμετέχοντας ενημερώθηκε αναλυτικά για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας αλλά και την

προβλεπόμενη χρονική διάρκεια της συνέντευξης. Επίσης, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν πως για την διευκόλυνση της ερευνήτριας θα γίνει μαγνητοφώνηση της συνέντευξης, για την οποία ο κάθε συμμετέχοντας ξεχωριστά έδωσε την συγκατάθεση του. Επισημάνθηκε η τήρηση των κανόνων ανωνυμίας και προστασίας των δεδομένων τους και ο απόρρητος χαρακτήρας της συνέντευξης και της απομαγνητοφώνησης αυτής.

Για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο συνέντευξης, στο οποίο συμπληρώνονταν τα στοιχεία της συνέντευξης, όπως ο κωδικός του συμμετέχοντα και η ημερομηνία διεξαγωγής της συνέντευξης.

Ο μέσος χρόνος διάρκειας κάθε συνέντευξης ήταν 40 λεπτά.

4.7 Ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις είναι βασισμένη στις διαδικασίες ανάλυσης της ποιοτικής έρευνας και περιλαμβάνει όλους τους τρόπους μέσω των οποίων αποδίδεται νόημα στις απαντήσεις και αυτές κατηγοριοποιούνται προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα (Ιωσηφίδης, 2008).

Επιλέχθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου των συνεντεύξεων, κατά την οποία τα δεδομένα ερμηνεύονται και παρουσιάζονται με ποιοτικούς όρους. Συνεπώς, στην συγκεκριμένη έρευνα η ανάλυση περιεχομένου είναι ποιοτική, όπου τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις περιγράφονται και ερμηνεύονται με ποιοτικούς όρους και εκφράσεις προκειμένου να εξαχθούν τα συμπεράσματα.

Έγινε προσεκτική απομαγνητοφώνηση προκειμένου να είναι ακριβής ο λόγος των ερωτηθέντων και να αποφευχθούν τυχόν αλλοιώσεις ή ανακρίβειες. Οι τακτικές αναγνώσεις των συνεντεύξεων που απομαγνητοφωνήθηκαν είχαν ως κύριο στόχο να εξοικειωθεί η ερευνήτρια με το υλικό των συνεντεύξεων. Τα δεδομένα που προέκυψαν από την κάθε συνέντευξη παρουσιάζονται και αναλύονται, στο επόμενο κεφάλαιο, βάσει του θεματικού άξονα στον οποίο ανήκουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Οι στόχοι της έρευνας αποτελούν τα ερευνητικά ερωτήματα και διακρίνονται σε τέσσερις άξονες. Κάθε ερευνητικός άξονας αποτελεί ένα υποκεφάλαιο που του αντιστοιχούν συγκεκριμένες ερωτήσεις.

Οι ερευνητικοί άξονες είναι οι εξής:

1. *Οι απόψεις εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης,*
2. *οι απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης,*
3. *οι απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεεκπαίδευσης,*
4. *οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).*

5.1 Ιδιωτικότητα και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών

Στόχος του συγκεκριμένου ερευνητικού άξονα είναι η μελέτη των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, μέσα από έξι (6) συνολικά ερωτήσεις θέλαμε να καταγράψουμε τις αντιλήψεις τους σχετικά με:

1. την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,
2. τα δεδομένα σύνδεσης και την αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου,
3. τα μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας τους,
4. τα μέτρα προστασίας σχετικά με την ιδιωτικότητα των μαθητών τους,
5. τα πνευματικά δικαιώματα εκπαιδευτικού υλικού,
6. τρόπους προστασίας προσωπικών δεδομένων.

5.1.1 Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Η ερώτηση εξετάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τα αίτια της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων (*Θεωρείτε ότι τα δεδομένα προσωπικού*

χαρακτήρα των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της;)

Οι εκπαιδευτικοί με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν σε αυτή την ερώτηση κατανέμονται σε τέσσερις (4) επιμέρους ομάδες. Πιο συγκεκριμένα:

α) Επτά (7) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν με βεβαιότητα πως τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τυγχάνουν επεξεργασίας και για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της [*«...σίγουρα ναι»* (E1), *«Μάλιστα»* (E3), *«Ναι, το πιστεύω αυτό...»* (E4), *«Εννοείται...»* (E7), *«... δεν είναι τυχαίο ότι η ανεπιθύμητη αλληλογραφία και οι διαφημίσεις που εμφανίζονται σε πολλές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν πράγματα τα οποία δεν έχουμε δώσει συγκατάθεσή μας...»* (E9), *«Ναι, γιατί αποδείχτηκε εν τέλη ότι πούλησαν τα δεδομένα σε τρίτες εταιρίες...»* (E10), *«Ναι...»* (E12)],

β) Τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν πως το πιθανότερο είναι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της [*«Σε κάποιες περιπτώσεις...»* (E2), *«Μπορεί να συμβαίνει...»* (E6), *«...θεωρώ ότι βρεθήκαμε πολλές φορές εκτεθειμένοι... Τα προσωπικά μας δεδομένα... ήταν εκτεθειμένα παντού...»* (E11), *«Ναι... Δεν υπήρξε διαφάνεια και σωστή πληροφόρηση επομένων δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι που και πως χρησιμοποιήθηκαν»* (E13)],

Συμπληρωματικά ζητήθηκε από τους έντεκα (11) εκπαιδευτικούς της α' και β' ομάδας να αναφέρουν για ποιους λόγους πιστεύουν ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα της εκπαιδευτικής κοινότητας τυγχάνουν επεξεργασίας.

Αναλύοντας τα αποτελέσματα προκύπτουν τέσσερις (4) υπό-ομάδες. Αναλυτικότερα:

Επτά (7) από τους έντεκα εκπαιδευτικούς πιστεύει ότι τα προσωπικά τους δεδομένα επεξεργάζονται για εμπορικούς- διαφημιστικούς σκοπούς [*«Για διαφημιστικούς λόγους»* (E1), *«Διαφημιστικοί σκοποί»* (E2), *«...για εμπορικούς ή άλλους σκοπούς»* (E3), *«...για διαφημιστικούς κυρίως λόγους»* (E7), *«...με σκοπό να πουληθούν εμπορικά προϊόντα...»* (E9), *«...για διαφημιστικούς σκοπούς...»* (E10), *«Νομίζω για διαφημιστικούς λόγους κυρίως...»* (E12)]

Μόνο ένας (1) από τους έντεκα (11) εκπαιδευτικούς πιστεύει ότι τα προσωπικά του δεδομένα επεξεργάζονται για στατιστικές μελέτες [*«...Δεν θεωρώ ότι θα τα*

χρησιμοποιήσουν με κακόβουλο τρόπο, πάντως το θεωρώ δεδομένο ότι θα τα χρησιμοποιήσουν για την εξαγωγή διάφορων στατιστικών...» (E4)].

Ένας (1) από τους έντεκα (11) εκπαιδευτικούς δεν γνωρίζει τον λόγο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων [*«...δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι που και πως χρησιμοποιήθηκαν...» (E13)]*

Δύο (2) από τους έντεκα (11) εκπαιδευτικούς δεν απάντησαν συγκεκριμένα στην ερώτηση αυτή.

γ) Ένας (1) εκπαιδευτικός δεν γνωρίζει εάν τα προσωπικά του δεδομένα τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της [*«...Αυτό δεν μπορώ να το ξέρω...» (E5)].*

δ) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί πως το πιθανότερο είναι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να μην τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της [*«Θέλω να πιστεύω ότι δεν τα χρησιμοποιούν...» (E8)].*

Τέλος, κανένας εκπαιδευτικός δεν θεωρεί με βεβαιότητα ότι τα προσωπικά του δεδομένα δεν τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο της σκοπό.

Στο σημείο αυτό είναι κρίσιμο να αναφερθεί πως ορισμένοι από τους εκπαιδευτικούς εξέφρασαν και τα συναισθήματα που τους προκαλεί η επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Αναλυτικότερα,

Ένας εκπαιδευτικός δηλώνει:

«...νιώθω ότι παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματά μου, προσωπικά μου δεδομένα τα οποία δεν θέλω και δεν έχω καμία διάθεση να τα μοιραστώ με συγκεκριμένες εταιρίες...» (E9).

Ένας ακόμη εκπαιδευτικός αναφέρει πως η επεξεργασία των προσωπικών της δεδομένων είναι ο λόγος που διαφωνεί με την τηλεκπαίδευση.

«...Δεν μου αρέσει καθόλου. Ήμουν σίγουρη ότι θα γινόταν αυτό για να είμαι ειλικρινής, για αυτό δεν την ήθελα την τηλεκπαίδευση... αλλά χαίρομαι τελικά που αποδείχτηκε σωστή...» (E10).

Τέλος, ένας εκπαιδευτικός χαρακτηριστικά τονίζει:

«...θεωρώ ότι βρεθήκαμε πολλές φορές εκτεθειμένοι οι εκπαιδευτικοί και τα παιδιά αντίστοιχα εκτεθειμένοι σχετικά με τα προσωπικά τους δεδομένα και εμείς γιατί έχουμε ανοιχτεί σε ένα ευρύτερο πλέον φάσμα πέρα από την τάξη...» (E11).

5.1.2 Δεδομένα σύνδεσης και την αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου

Στην ερώτηση αυτή, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να εκφράσουν την άποψή τους σε σχέση με τα δεδομένα σύνδεσης καθώς και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ως στοιχείο αξιολόγησης (Θεωρείτε ότι τα δεδομένα σύνδεσης θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού σας έργου;)

Οι εκπαιδευτικοί από την ανάλυση δεδομένων θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις (4) ομάδες.

α) Τρεις (3) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν με βεβαιότητα ότι τα δεδομένα σύνδεσης χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου [«...Ναι... από την αρχή της τηλεκπαίδευσης όλοι οι εκπαιδευτικοί που μιλούσα ανησυχούσαν για το πώς θα επηρεαζόταν η επαγγελματική τους πορεία αν δεν συμμετείχαν στην τηλεκπαίδευση ή δεν την εφάρμοζαν σωστά» (E4), «Φυσικά. Ένιωσα ότι με κατασκοπεύουν...» (E7), «Ναι...» (E13)],

β) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί πως μάλλον τα δεδομένα σύνδεσης χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου [«...Ναι, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν..... Αυτό δεν διαψεύστηκε ποτέ ότι μπορεί να συμβαίνει...» (E9)],

γ) Η πλειονότητα, δηλαδή επτά (7) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι τα δεδομένα σύνδεσης μάλλον δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου [«Δεν νομίζω ότι θα ήταν αξιόπιστο, όχι» (E2), «Θα μπορούσε άλλα το θεωρώ απίθανο» (E3), «...δεν νομίζω όμως να συνέβη κάτι τέτοιο» (E5), «Θα μπορούσαν ναι αλλά δεν το νομίζω... θεωρώ ότι δεν μπορούν από αυτά τα δεδομένα να βγάλουν ένα συμπέρασμα όσο καλή αξιοποίηση και αν κάνουν» (E6), «Θεωρώ ότι θα μπορούσαν να μας αξιολογήσουν με αυτό τον τρόπο, όμως δεν θα το κάνουν...» (E8), «...δεν πιστεύω κάτι τέτοιο να έγινε...» (E10), «θα μπορούσαν ίσως αλλά δεν νομίζω...» (E12)],

δ) Δύο (2) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν με βεβαιότητα ότι τα δεδομένα σύνδεσης δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου [*«Όχι»* (E1), *«...σαφώς και όχι...»* (E11)].

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως χαρακτηριστικές ήταν οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών όταν τους ζητήθηκε να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους τα δεδομένα σύνδεσης δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. Ενδεικτικά οι απαντήσεις:

«Στα πλαίσια του να βρούμε αριθμητικούς τρόπους να το εντάξουμε σε μια κλίμακα τότε ναι, θα μπορούσε να είναι... Τώρα θα μπορούσα και εγώ να είμαι όλη την ώρα συνδεδεμένος και να μην λέω και τίποτα. Ο χρόνος λοιπόν είναι μια παράμετρος αλλά όχι η βασική...» (E5).

«...κάποιος θα μπορούσε να έχει ανοιχτή την εφαρμογή του στο κινητό, να φαίνεται δηλαδή συνδεδεμένος και στον υπολογιστή του να κάνει κάτι άλλο...» (E6).

«...Ο χρόνος του καθενός διαφέρει σε σχέση με το τι θέλει να μεταδώσει στους μαθητές και ανάλογα την ημέρα... υπάρχουν ακόμα και στο δια ζώσης μέρες που ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέλει να αφιερώσει σε ένα μάθημα παραπάνω χρόνο από κάποιο άλλο...» (E11).

«...πολλοί εκπαιδευτικοί δεν μπορούσαν καν να συνδεθούν και δεν ήταν δική τους υπαιτιότητα» (E12).

5.1.3 Μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας των εκπαιδευτικών

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί απαντώντας στην ερώτηση αναφέρουν εάν χρειάστηκε να λάβουν επιπλέον μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτικότητα τους κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (*Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητά σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;*)

Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν δύο (2) ομάδες:

α) Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών χρειάστηκε να λάβει επιπλέον μέτρα για να προστατεύσει την ιδιωτικότητά της κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, οκτώ (8) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς έλαβαν επιπλέον μέτρα προστασίας. Αναλυτικότερα,

Από τους οκτώ (8) εκπαιδευτικούς που έλαβαν επιπλέον μέτρα οι έξι (6) δήλωσαν ότι πρόσεξαν τον χώρο στον οποίο πραγματοποίησαν τηλεκπαίδευση [*«...Μόνο να προσέχω που θα είναι προσανατολισμένη η κάμερά μου και τι ακούγεται γύρω μου»* (E2), *«...να είμαι σε έναν χώρο...ο οποίος δεν είναι σε κοινή θέα... Ήμουν δηλαδή λίγο απομονωμένος. Ήταν πίσω μου ένας λευκός τοίχος που δεν είχε τίποτα προσωπικό μου»* (E5), *«Την έκανα μέσα στο σχολείο....»* (E6), *«...όσον αναφορά τον προσωπικό χώρο, προσπάθησα να είμαι σε ένα λευκό φόντο ή να επιλέξω ένα απρόσωπο φόντο...»* (E8), *«Το μόνο που θα μπορούσα να κάνω ήταν να μην ανοίγω την κάμερα....Ήμουν στον προσωπικό μου χώρο και δεν ήθελα να φαίνεται τίποτα....»* (E10), *«...δεν πραγματοποιούσα τηλεκπαίδευση στον προσωπικό μου χώρο. Όταν μπορούσα πήγαινα στον χώρο του σχολείου. Όταν αναγκάζομαι να το κάνω από το σπίτι φρόντιζα να μην φαίνεται καθόλου ο χώρος... Στοιχεία του προσωπικού μου χώρου. Είχα ένα ουδέτερο background»* (E13)].

Οι δύο (2) από τους οκτώ (8) εκπαιδευτικούς ανέφεραν ως επιπλέον μέτρο προστασίας την συζήτηση με τους μαθητές τους σε ζητήματα ασφάλειας και προστασίας προσωπικών δεδομένων [*«...αλλά αυτό που έκανα ήταν να συμβουλέψω τους συνδεδεμένους μαθητές να μην κοινοποιούν πουθενά τους κωδικούς τους, τα προφίλ τους τα προσωπικά, εκείνη την ώρα να μην έχουν άλλες συσκευές ηχογράφησης, μαγνητοσκόπησης ανοιχτές στον ίδιο χώρο... Αυτές τις συμβουλές τις οποίες νομίζω πρέπει να δώσουν όλοι οι εκπαιδευτικοί και νομίζω τις δώσαμε όλοι»* (E9), *«...Το μέτρο που μπόρεσα να πάρω ήταν αρχικά να το πω στην τάξη, προσπαθούσα να προστατέψω τους υπόλοιπους συμμαθητές...»* (E11),

β) Πέντε (5) εκπαιδευτικοί δεν έλαβαν κανένα επιπλέον μέτρο για να προστατεύσουν την ιδιωτικότητα τους κατά την διάρκεια της σύγχρονης τηλεκπαίδευσης [*«Εμμμ...όχι θα πω»* (E1), *«Όχι»* (E3), *«...δεν μπορούσα να πάρω κάποια μέτρα....»* (E4), *«Επιπλέον μέτρα δεν πήρα...»* (E7), *«Όχι, δεν πήρα κάποια μέτρα....»* (E12)].

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί πως ένας (1) από τους πέντε (5) εκπαιδευτικούς εάν και ήθελε, δεν πήρε επιπλέον μέτρα προστασίας γιατί αυτό θα ήταν επιζήμιο για τους μαθητές του. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Δυστυχώς λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν δεν μπορούσα να πάρω κάποια μέτρα αν και θα το ήθελα, γιατί θα ήταν επιζήμιο για τη μαθησιακή διαδικασία. Οι μαθητές ήδη ζορίζονταν να παρακολουθήσουν το μάθημα, δεν ήθελα να τους δυσκολέψω ακόμα περισσότερο»* (E4), ενώ ένας ακόμη εκπαιδευτικός αναφέρει πως εάν και ήθελε δεν γνώριζε πως να προστατευτεί.

Συγκεκριμένα: «*Επιπλέον μέτρα δεν πήρα, διότι δεν γνώριζα. Δεν ήμουν γνώστης για το τι πρέπει να κάνω*» (E7).

5.1.4 Μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας των μαθητών

Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί απαντώντας στην ερώτηση αναφέρουν εάν χρειάστηκε να λάβουν επιπλέον μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτικότητα των μαθητών τους κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (*Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητα των μαθητών σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;*)

Οι συμμετέχοντες με βάση τις απαντήσεις που έδωσαν εντάσσονται σε δύο (2) κατηγορίες.

α) Η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών έλαβε επιπλέον μέτρα για να προστατέψει την ιδιωτικότητα των μαθητών της. Έντεκα (11) δηλαδή στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς προσπάθησαν να συμβάλλουν στον περιορισμό της έκθεσης των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας των μαθητών. Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα:

[«*Χρησιμοποιούσαμε πάντα κλειστές κάμερες διότι τα παιδιά αδυνατούσαν να ακολουθήσουν τους κανονισμούς και να μην δείχνουν προσωπικά αντικείμενα, δωμάτια ή άλλα πρόσωπα της οικογένειάς τους την ώρα του μαθήματος...*» (E3), «*...σε κάθε μάθημα έλεγα τα ονόματα χρήσης των μαθητών έτσι ώστε να σιγουρευτώ ότι δεν υπήρχε συνδεδεμένος κάποιος εκτός μαθήματος...*» (E4), «*...εάν κάτι συνέβαινε τους ζητούσα να κλείσουν την κάμερα ή το μικρόφωνό τους. Έκανα δηλαδή τέτοιες κινήσεις για να τους προστατεύσω...*» (E5), «*...Απλά είχαν κλειστές τις κάμερες και διαχειριζόμουν εγώ τα μικρόφωνα...*» (E6), «*Έγινε με συγκεκριμένες οδηγίες, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, που δόθηκαν και στους γονείς των μαθητών. Το Υπουργείο έστειλε τις οδηγίες, αυτά προωθήθηκαν στους γονείς από τις αντίστοιχες σχολικές ομάδες και τις επίσημες ιστοσελίδες των σχολείων και τα email των δασκάλων...*» (E9) «*...Εγώ βέβαια είχα κάνει ενημέρωση και είχα δώσει οδηγίες να βρίσκονται στον δικό τους χώρο, να είναι κλειστή η κάμερα, να έχει ησυχία και κατά προτίμηση να έχουν ακουστικά και για να ακούν καλά αλλά και για να μην ακούγονται οι συνομιλίες μας σε τρίτους... Τους είπα*

να μην χρησιμοποιούν όλη την ώρα την κάμερα, ακούμε την δασκάλα, δεν βγάζουμε φωτογραφίες και βίντεο γιατί αυτό είναι παράνομο. Τους είχαμε κάνει μια πλήρη ενημέρωση και στους μαθητές και στους γονείς...» (E10), «...τα προσωπικά τους δεδομένα ήταν εκτεθειμένα και χρειάστηκε πολλές φορές να τους ζητήσω να κλείσουν την κάμερα, να κλείσουν τα μικρόφωνα είτε ακόμα να χρειαστεί να τα αποσυνδέσω γιατί έβλεπα λογαριασμούς κοινούς... για το ίδιο παιδί δύο λογαριασμούς...» (E11), «... πριν από κάθε μάθημα φρόντιζα να έχω πέντε λεπτά με τους γονείς ή με τους κηδεμόνες για να τους εφιστώ την προσοχή με ποιόν τρόπο πρέπει να βοηθήσουν τα παιδιά, να είναι κοντά τους, να μην τα αφήνουν μόνα τους στο χώρο γιατί τα παιδιά δεν χρησιμοποιούσαν έναν υπολογιστή ο οποίος είχε τα κατάλληλα μέσα για προστασία, προφύλαξη και υποστήριξη... Εγώ φρόντιζα να ενημερώνω τους γονείς ώστε να είναι και οι ίδιοι προσεκτικοί. Επίσης, δεν άφηνα τα παιδιά να είναι σε προσωπικές τους στιγμές. Δηλαδή τους έκλεινα την κάμερα, ή το μικρόφωνο ή τα έβγαζα εκτός μαθήματος όταν έβλεπα ότι οι γονείς τα άφηναν να εκτίθενται. Δηλαδή να έχουν τον υπολογιστή ή το τάμπλετ και να είναι ζαπλωμένα στο κρεβάτι τους...» (E13)],

β) Μόνο δύο (2) από τους συμμετέχοντες δεν έλαβαν κανένα μέτρο για να προστατεύουν την ιδιωτικότητα των μαθητών τους. Ο πρώτος δεν ανέφερε τον λόγο [«Όχι» (E1), ενώ ο δεύτερος δεν έλαβε επιπλέον μέτρα καθώς δεν γνώριζε τι θα μπορούσε να κάνει «Για τον ίδιο λόγο δεν το έκανα πάλι δεν ήξερα πώς να το κάνω, δεν μου έδειξε κανένας τι πρέπει να κάνω. Ήμουν τελείως μόνη» (E7)].

5.1.5 Πνευματικά δικαιώματα και εκπαιδευτικό υλικό

Σκοπός του ερευνητικού ερωτήματος αυτού ήταν να μελετήσουμε τους προβληματισμούς των εκπαιδευτικών που σχετίζονται με ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων αναφορικά με το εκπαιδευτικό υλικό που δανείστηκαν από άλλους συναδέλφους ή και το διαδίκτυο καθώς και σε ζητήματα προστασίας του υλικού που οι ίδιοι δημιούργησαν (Σας προβληματίσαν ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων αναφορικά με το υλικό που χρησιμοποιήσατε κατά την τηλεεκπαίδευση; Δημιουργήσατε και αναρτήσατε δικό σας υλικό;)

Από τα παραπάνω προκύπτουν δύο (2) ομάδες σχετικά με την διάθεση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού. Λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις τον εκπαιδευτικών προκύπτει:

α) Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών, έντεκα (11) δηλαδή εκπαιδευτικοί, έκαναν χρήση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού πάντα με σεβασμό στα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού. Αναλυτικότερα οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν:

[«...Υλικό που χρησιμοποίησα και αξιοποίησα άλλων πάντα έβαζα τα... πνευματικά δικαιώματα. Τις πηγές δηλαδή για να μπορούν να ανατρέξουν...» (E2), «...Στη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιούσα μόνο τα βιβλία (και να ήθελα δεν έφτανε ο χρόνος για κάτι παραπάνω), τα οποία είναι εγκεκριμένα από το υπουργείο. Στην ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποίησα την πλατφόρμα e-me όπου εκεί φαίνεται ποιος είναι ο δημιουργός κάθε άσκησης, οπότε πάλι δεν τέθηκε κάποιο θέμα...» (E4), «...Όποτε δεν είναι δικό μου ανέφερα την πηγή. Οποσδήποτε. Δεν επιτρέπεται να πάρεις υλικό κάποιου άλλου και να το κάνεις δικό σου...» (E5), «Οτιδήποτε χρησιμοποιούσα ανέφερα τις πηγές και τα site από τα οποία τα είχα πάρει...» (E6), «...Φυσικά, γιατί δανείστηκα πάρα πολύ υλικό από άλλους συναδέλφους...» (E7), «...Παρόλα αυτά υλικό που με ενδιέφερε να ανεβάσω ηλεκτρονικά, το οποίο δεν ήταν δικό μου, προσπαθούσα πάντα να αναφέρω την πηγή...» (E8), «...Ναι, όμως θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί. Εννοείται ότι όταν έστελνα Link φαινόταν οι δημιουργοί της συγκεκριμένης πλατφόρμας...» (E9), «... Υπήρχαν όμως κάποιοι που το έδιναν ελεύθερα και είχαν πει πως δεν χρειάζεται να μας ζητάτε άδεια, μπορείτε να τα ανεβάσετε ελεύθερα...» (E10), «...το υλικό που χρησιμοποιώ είναι εγκεκριμένο...» (E11), «...Εγώ πάντα παραθέτω πηγές οπότε δεν είχα τέτοιο θέμα...» (E12)],

β) Δύο (2) εκπαιδευτικοί δεν χρησιμοποίησαν καθόλου έτοιμο υλικό αλλά δημιούργησαν δικό τους. Συγκεκριμένα:

[«...Όχι. Ανάρτησα δικό μου υλικό...» (E1), «Όχι...» (E3)].

5.1.6 Ενέργειες προστασίας ιδιωτικότητας εκπαιδευτικών και μαθητών

Στόχος του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος ήταν να εξετάσουμε ποιες ενέργειες θα έπρεπε να πραγματοποιήσει ο εκπαιδευτικός κατά την διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως τηλεεκπαίδευσης, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, έτσι ώστε να προστατεύσει την ιδιωτικότητα του ίδιου αλλά και των μαθητών του (Τι ενέργειες χρειάζεται να κάνει ο εκπαιδευτικός για να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα του ίδιου αλλά και των μαθητών του;)

Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε δύο (2) ομάδες:

α) Επτά (7) εκπαιδευτικοί (E1, E2, E3, EE4, E6, E7, E12) δεν γνωρίζουν τι ενέργειες χρειάζονται να κάνουν για να προστατεύσουν την ιδιωτικότητα των ίδιων και των μαθητών τους.

Ενδεικτικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα:

[«Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν έχουν την κατάρτιση ούτε τη γνώση για να γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν για να προστατεύσουν τα προσωπικά τους δεδομένα» (E3), «Νιώθω ότι δεν έχω τις κατάλληλες γνώσεις για να το απαντήσω αυτό. Πάντως, πριν εφαρμόσουμε οποιοσδήποτε ενέργειες πρέπει να σιγουρευτούμε ότι δεν θα είναι εις βάρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας» (E4), «Αν το γνώριζα θα το έκανα. Πραγματικά δεν ξέρω καθόλου» (E7)],

β) Έξι (6) εκπαιδευτικοί (E5, E8, E9, E10, E11, E13) έλαβαν επιπλέον μέτρα προστασίας κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως τηλεκπαίδευσης.

Αναλυτικότερα οι ενέργειες που χρειάζεται να κάνουν οι εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τους συμμετέχοντες είναι:

Σύμφωνα με τον συμμετέχοντα E5 ο εκπαιδευτικός θα πρέπει: «...να μην αναφέρει και να μην προβάλλει δικά του δεδομένα, προσωπικά. Θα πρέπει να έχει αφαιρέσει πιθανόν προσωπικά αρχεία... φωτογραφίες κλπ όταν κάνει διαμοιρασμό οθόνης από την επιφάνεια εργασίας...» ενώ υπεύθυνους για την προστασία των μαθητών θεωρεί τους γονείς «...Για τα παιδιά είναι λίγο δύσκολο και μάλλον οι ίδιοι οι γονείς θα πρέπει να έχουν προβλέψει έτσι ώστε να προστατεύονται τα παιδιά. Τώρα εντάζει, πρέπει να προσπαθήσουν οι γονείς να μην είναι όλα... δηλαδή τα προσωπικά δεδομένα του υπολογιστή σε κοινή θέα και να τα δείχνουν στους άλλους». Ο συμμετέχοντας E13 υποστηρίζει πως την ευθύνη για την προστασία των παιδιών την έχουν οι γονείς-κηδεμόνες σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό: «...Θεώρησα ότι ήταν δική μου ευθύνη να συζητήσω με τους γονείς γύρω από αυτό το θέμα πριν ξεκινήσω την τηλεκπαίδευση. Να μιλήσουμε για τους κινδύνους, να μιλήσουμε για τις υποχρεώσεις τις δικές του πάνω σε αυτό που συμβαίνει στην τηλεκπαίδευση. Γιατί και οι ίδιοι είχαν υποχρέωση να προστατεύσουν τα παιδιά τους. Να αναγνωρίσουν και οι ίδιοι ότι από την στιγμή που συναινούν να βρίσκονται τα παιδιά τους στο μάθημα μέσα από αυτό το μέσο φέρουν και οι ίδιοι ευθύνη» ενώ για τους εκπαιδευτικούς σχολιάζει: «...Αρχικά να είναι πάρα πολύ ενήμερος για την νομοθεσία που υπάρχει. Αν δεν ξέρεις την νομοθεσία που υπάρχει δεν έχεις να προστατεύσεις κάτι ή να προφυλαχτείς από κάτι. Πρέπει να γνωρίζεις τα

δικαιώματά σου και να γνωρίζεις και τις υποχρεώσεις σου. Από εκεί και πέρα αυτό πρέπει να το μεταφέρεις στους γονείς και στους κηδεμόνες... ζεκάθαρα, απλά για να γνωρίσουν και οι ίδιοι. Θεώρησα ότι ήταν δική μου ευθύνη να συζητήσω με τους γονείς γύρω από αυτό το θέμα πριν ξεκινήσω την τηλεκπαίδευση». Επιπλέον, εκτός των άλλων, ο συμμετέχοντας Ε8 αναφέρει «εγώ προσπάθησα να εφαρμόσω είναι να διαγραφώ μηνύματα τα οποία μπορεί να είναι προσβλητικά, είχα πάντα στραμμένη την προσοχή μου στο τι γράφανε. Σίγουρα πρόσεχα το φόντο και τι ακριβώς υπάρχει πίσω μου. Ο υπολογιστής μου να είναι καθαρός και να μην υπάρχουν αρχεία, ιστορικό και να μην εκτίθεται τέλος πάντων καμία προσωπική πληροφορία...» ενώ για τους μαθητές χαρακτηριστικά αναφέρει: «Αναφορικά με τους μαθητές, νιώθω ότι δεν μπορούσα να τους προστατεύσω απόλυτα, καθώς βρισκόμουνά πάρα πολύ μακριά. Και ενώ μπορεί ενδεχομένως να είχα μερικό από τον έλεγχο της συσκευής τους, για παράδειγμα, μπορούσα να κλείσω τα μικρόφωνα ή να διαγράψω κάποιον μαθητή από τη διαδικτυακή τάξη, να τον διώξω στην ουσία... Παρόλα αυτά, δεδομένου ότι η σύνδεση ήταν κάποιες φορές πολύ κακή και το ίδιο το σύστημα με πετούσε έξω, νιώθω ότι τα χέρια μου ήταν δεμένα και αν για κάποιο λόγο κάποιος από τους μαθητές αποφάσιζε με οποιονδήποτε τρόπο να κάνει κάτι που να προσβάλλει τους συμμαθητές του μπορεί τελικά να τα κατάφερνε και εγώ να μην ήμουν σε θέση να κάνω τίποτα».

5.2 Ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Στόχος του συγκεκριμένου ερευνητικού άξονα ήταν η μελέτη των απόψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα που σχετίζονται με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Για τον λόγο αυτό τέθηκαν στους συμμετέχοντες τέσσερα (4) ερωτήματα. Το πρώτο ερώτημα σχετίζεται με την γνώμη των συμμετεχόντων αναφορικά με τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας κατά την επείγουσα τηλεκπαίδευση. Το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα καλούσε τους συμμετέχοντες να αναφέρουν τις εμπειρίες τους κατά την διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης σχετικά με «μη εξουσιοδοτημένους χρήστες» καθώς και ζητήματα που τυχόν προέκυψαν λόγω της παρουσίας γονέων και κηδεμόνων στο διαδικτυακό μάθημα. Τέλος, το τρίτο ερώτημα σχετίζεται με τις εμπειρίες των συμμετεχόντων αναφορικά με την καταπάτηση της ιδιωτικότητας τους από μαθητές.

Συγκεκριμένα, τα ερωτήματα ήταν τα εξής:

1. Θεωρείτε ότι η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας, με την οποία ορίστηκε οι διαδικτυακές τάξεις να είναι κλειδωμένες, οι μαθητές/-τριες να περιμένουν στην αίθουσα αναμονής και ο εκπαιδευτικός να καλείτε να εγκρίνει την είσοδο σε κάθε συμμετέχοντα, συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη;
2. Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης υπήρξε κάποιος «εξωτερικός χρήστης» που προσπάθησε να συνδεθεί στην διαδικτυακή σας τάξη;
3. Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος εξωτερικός χρήστης (γονέας, κηδεμόνας κλπ.) που παρενέβη στο διαδικτυακό σας μάθημα;
4. Κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος μαθητή που παραβίασε την ασφάλεια της ιδιωτικότητας σας (πχ βιντεοσκόπηση, ηχογράφηση);

5.2.1 Έλεγχος ταυτοπροσωπίας διαδικτυακών τάξεων

Μέσα από το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα επιχειρήσαμε να μελετήσουμε κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί της έρευνάς μας θεωρούν επαρκή τον τρόπο που πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος της ταυτοπροσωπίας των μαθητών κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων προκύπτουν τρεις (3) ομάδες:

α) Τέσσερις (4) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη:

[«Ναι» (E1), «Στο δημοτικό σχολείο δεν είχαμε τέτοια προβλήματα...» (E2), « Επαρκές θα έλεγα ναι. Άριστο σίγουρα όχι» (E3), «Ναι, όταν ξεκίνησε η τηλεκπαίδευση είχα σε ένα αρχείο τα ονοματεπώνυμα των μαθητών που έπρεπε να περιμένω. Εκεί και πέρα δεν άφηνα κανένα μαθητή να παρεκκλίνει από το ονοματεπώνυμό του...» (E6)]

β) Οκτώ (8) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας δεν συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη ενώ όταν ζητήθηκε να αναφέρουν τα προβλήματα που προκύπτουν από την ανεπάρκεια ελέγχου της ταυτοπροσωπίας των μαθητών αναφέρουν:

[«...Υπήρξαν αρκετά περιστατικά όπου εντοπίστηκαν συμμετέχοντες σε μια τάξη χωρίς να έχουν εγκριθεί και χωρίς να τους γνωρίζει κανείς ή κάποιοι μαθητές να είναι δυο φορές μέσα. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι δεν μπορούσαμε να ελέγξουμε ποιος άλλος παρακολουθεί το μάθημα μας εκτός από τα ίδια τα παιδιά, όπως οι γονείς, τα αδέρφια κλπ, με αποτέλεσμα να αναιρείται η «ασφάλεια της έκφρασης» που πρέπει να υπάρχει σε μια σχολική τάξη» (E4), «Θα μπορούσε ο οποιοσδήποτε καλά πληροφορημένος να έχει βάλει ένα ονοματεπώνυμο μαθητή της τάξης και απλά ο εκπαιδευτικός να τον δεχτεί στην τάξη σαν να μην τρέχει τίποτα...» (E5), «...ο καθένας έμπαινε με όποιο λογαριασμό ήθελε...» (E7), «...Υπήρξαν πάρα πολλά άτομα τα οποία προσπάθησαν να συνδεθούν στη διαδικτυακή μου τάξη και μάλιστα με το ονοματεπώνυμο των μαθητών μου... Θα μπορούσε κάλλιστα ο καθένας μέσω του λινκ να συνδεθεί με ονοματεπώνυμο ενός μαθητή και ενώ έχει κλειστή την κάμερα να παραμείνει μέσα στην τάξη μέχρι εγώ να συνειδητοποιήσω ότι μάλλον δεν είναι ο μαθητής μου και να τον διώξω...» (E8), «Όχι, γιατί καταρχήν δεν ξέρουμε ποιος είναι στην άλλη άκρη του υπολογιστή...στο άλλο πληκτρολόγιο. Δηλαδή δηλώνει ο τάδε ότι είναι ο Γιώργος αλλά μπορεί να μην είναι ο Γιώργος μπορεί να είναι ο αδερφός του, ο πατέρας του, ο οποιοσδήποτε που έχει τυπικές και πολύ απλές γνώσεις hacking και μπορεί να χακάρει, να ανοίξει ξένο υπολογιστή ή να υποκλέψει κωδικούς και username...» (E9), «...πολλές φορές τα προφίλ των παιδιών προέρχονται από τους γονείς και έχουν στοιχεία των γονέων που εμείς μπορεί να μην τα είχαμε...» (E11), «... Είχα κάνει ξεκάθαρο και σαφές από την αρχή ότι θέλω να βλέπω το ονοματεπώνυμο του παιδιού και μόνο, διαφορετικά δεν υπάρχει περίπτωση να το δεχτώ στην τάξη. Παρόλα αυτά μου είχε τύχει να έχω ονοματεπώνυμο μαθητή μου χωρίς να είναι ο μαθητής μου...» (E13)],

γ) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί πως ο προβλεπόμενος έλεγχος ταυτοπροσωπίας των μαθητών είναι επαρκής όταν οι εκπαιδευτικοί μεριμνούν για την ασφάλεια των μαθητών κλειδώνοντας την διαδικτυακή τάξη. Παρόλα αυτά, σε περίπτωση που ο εκπαιδευτικός δεν γνωρίζει πως να ασφαλίσει την διαδικτυακή τάξη, τότε ο έλεγχος της ταυτοπροσωπίας δεν αρκεί.

[«...Κοιτάζτε, εμείς την τάξη την είχαμε κλειδωμένη και όντως έχει τύχει αρκετές φορές να μας κάνουν αίτημα να μπουν στην τάξη άνθρωποι που δεν ξέραμε. Εμείς δεν τους αποδεχόμασταν και τους διαγράφαμε τελείως. Το θέμα είναι ότι εμείς μεριμνήσαμε να είναι κλειδωμένη, τι γίνεται όμως στην περίπτωση που σου διαφύγει και τον αφήσεις να συνδεθεί;» (E10)]

5.2.2 Σύνδεση «εξωτερικού χρήστη» στην διαδικτυακή τάξη

Στόχος του συγκεκριμένου ερωτήματος ήταν η καταγραφή των εμπειριών των συμμετεχόντων σχετικά με την μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη. Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε τέσσερις (4) ομάδες, ενώ ένας εκπαιδευτικός μπορεί να συναντάται σε περισσότερες από μια ομάδες ανάλογα με τις απαντήσεις του. Αναλυτικότερα,

α) Μόνο δύο (2) εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως κανένας «εξωτερικός χρήστης» δεν προσπάθησε να συνδεθεί στην διαδικτυακή τάξη:

[«Όχι» (E2), «Όχι, σε εμένα δεν έγινε κάτι τέτοιο...» (E9)],

β) Τρεις (3) εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως μαθητές άλλων τάξεων προσπάθησαν να συνδεθούν και τελικά ανακατευθυνθήκαν σε άλλες διαδικτυακές τάξεις:

[«...Ήταν ένας μαθητής από άλλο τμήμα... Τον άφησα και περίμενε και συνεννοήθηκα με την δασκάλα του γιατί είχε μπερδέψει τις ώρες και τον κάλεσε πίσω στην δική της τάξη» (E1), «...Ως επι το πλείστον ήταν μαθητές της σχολικής μονάδας που είχαν μπερδέψει τους κωδικούς τους. Επειδή σε κάθε μάθημα έλεγχα τα παιδιά που ήταν συνδεδεμένα αν έβλεπα ένα όνομα που δεν το αναγνώριζα, του εξηγούσαν ότι ήταν στο λάθος μάθημα και τι έπρεπε να κάνει για να πάει στο μάθημα του...» (E4), «Χρήστης όχι της τάξης ναι, αλλά υπήρχε στο σχολείο. Ήταν ένα αδερφάκι που είχε κάνει λάθος. Ως υποδιευθυντής του σχολείου, αναγνώρισαν το παιδί και έτσι δεν χρειάστηκε να το διαγράψω. Το ανακατεύθυνα στη σωστή τάξη...» (E6)],

γ) Πέντε (5) εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως «εξωτερικοί χρήστες» προσπάθησαν να συνδεθούν με άγνωστο όνομα χρήστη.

Τέσσερις (4) από τους πέντε (5) δεν κατάφεραν να συνδεθούν αφού αποκλείστηκαν από τον εκπαιδευτικό ενώ βρίσκονταν στην αίθουσα αναμονής.

[«... Αναγνώρισα το username το οποίο δεν υπήρχε στον κατάλογο της τάξης, του έστειλα μήνυμα και δεν απάντησε ποτέ. Έτσι, τον απέκλεισα» (E3), «...Προσπάθησε να μπει την ώρα του μαθήματος και όταν είδα το όνομά του συνειδητοποίησα ότι δεν αντιστοιχεί στη δική μου τάξη. Έτσι τον απέτρεψα...» (E7), «...Ήθελαν κάποιοι να συνδεθούν αλλά επειδή ήταν ήδη όλα τα παιδιά συνδεδεμένα και τα είχαμε μετρήσει, είχαμε πάρει απουσίες απλά δεν τους δέχτηκα αλλά μου συνέβη αρκετές φορές και απλά είχε το όνομα

User και κάτι νούμερα...» (E10), «...Δεν συνδέθηκε. Ήταν κάποιος που δεν αναγνώριζα και έτσι δεν του επέτρεψα την πρόσβαση...» (E12)],

Ένας (1) από τους πέντε (5) εκπαιδευτικούς διαπίστωσε ότι δεν γνώριζε τον χρήστη αφού είχε συνδεθεί στην διαδικτυακή του τάξη.

[«... Υπήρξαν όμως κάνα δυο φορές που εντόπισαν σαν όνομα χρήστη κάποιο κωδικό σαν όνομα χρήστη και παρά τις προσπάθειες επικοινωνίας που έκανα δεν πήρα απάντηση. Μετά από λίγο αυτό το όνομα εξαφανιζόταν. Τα παιδιά το έπαιρναν σαν πλάκα και προσπαθούσαν να μαντέψουν ποιος παιδί ήτανε ή έκαναν περιπαιχτικά σχόλια ότι κάποιος μας παρακολουθεί...» (E4)],

δ) Τρεις (3) εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως κάποιος «εξωτερικός χρήστης» προσπάθησε να συνδεθεί με όνομα χρήστη μαθητών της τάξης.

Συγκεκριμένα:

[«...Προσπάθησε να συνδεθεί ναι. Τα ονόματα όμως που είδα ήταν από μαθητές του ίδιου σχολείου. Τουλάχιστον τα ονόματα. Όμως εγώ δεν μπορούσα να ξέρω ποιος ήταν πίσω από το όνομα. Ναι, προσπάθησαν όμως. Είτε κατά λάθος είτε επίτηδες «παίζοντας...» (E5), «Υπήρχαν 1-2 φορές που δέχτηκα έναν χρήστη γιατί είχε το ονοματεπώνυμο του μαθητή μου όπου είχε κλειστή την κάμερα και το μικρόφωνο. Ε και είχε τύχει εκείνη τη στιγμή να μην του έχω απευθύνει το λόγο και ξαφνικά λίγο αργότερα...μισή ώρα αργότερα, ο μαθητής αυτός με το ονοματεπώνυμο περίμενε στο λόμπι συνδεθεί, τον δέχτηκα και συνδέθηκε με την κάμερα ανοιχτή... Θα μπορούσε να μας βλέπει να βλέπει τα παιδιά να τα βιντεοσκοπεί και να μην έχει καταλάβει κανένας τίποτα...» (E8), «...Στην μια περίπτωση είχα ήδη συνδεδεμένο τον μαθητή μου μέσα. Επομένως, τον ρώτησα αν προσπαθούν να συνδεθούν από άλλη συσκευή και μου είπαν όχι. Οπότε δεν έκανα αποδεκτό το άλλο αίτημα... Όμως, μου είχε τύχει να μην έχω συνδεδεμένο τον μαθητή μου, να κάνω αποδεκτό το αίτημα με ονοματεπώνυμο μαθητή... Ταυτόχρονα συνδέθηκε ο μαθητής με το ίδιο ονοματεπώνυμο και τον έκανα δεκτό. Είδα ότι είναι ο μαθητής μου μέσα στην τάξη και άρα ο δεύτερος χρήστης με το ίδιο όνομα χρήστη δεν ήταν ο μαθητής μου και τον έβγαλα έξω...» (E13)],

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει αναφορά και στην συναισθηματική διάσταση του θέματος με τους εκπαιδευτικούς να αναφέρουν:

«...Είναι τρομακτικό» (E8),

«...Εκτεθειμένος...» (E11),

«...Αισθάνθηκα αρχικά υπεύθυνη γιατί εγώ ευθύνομαι για ότι συμβαίνει, εγώ αποδέχομαι και απορρίπτω τα αιτήματα... Με έκανε να αισθανθώ τρομερή ενοχή γιατί δεν μπορώ να ξέρω τι πορεία πήρε» (E13).

5.2.3 Ρόλος γονέων και κηδεμόνων κατά την εφαρμογή της επείγουσας τηλεκπαίδευσης

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν πέντε (5) κατηγορίες εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα,

α) Τρεις (3) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων είχε απολύτως βοηθητικό χαρακτήρα:

[«... με εξυπηρετούσε που ήταν δίπλα και τα βοηθούσαν. Δεν παρενέβη ποτέ κανένας...» (E2), *Καμιά φορά επειδή τα πρωτάκια θα ήθελαν μια υποστήριξη, ο γονέας απλά άκουγε τι έλεγα και μετέφερε την οδηγία καλύτερα στο παιδί ειδικά σε σχέση με την διαχείριση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Θα χαρακτήριζα λοιπόν τον ρόλο του γονέα σε αυτήν την περίπτωση βοηθητικό και καθόλου παρεμβατικό...» (E5), «... Ο ρόλος τους ήταν υποστηρικτικός. Βοηθούσαν τα παιδιά... ήταν από πίσω για να ενισχύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά...» (E11)],*

β) Τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς αναφέρουν πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων ήταν παρεμβατικός και βοηθητικός ταυτόχρονα:

[«...Από τα ανοιχτά μικρόφωνα άκουγα γονείς να μαλώνουν μεταξύ τους ή να μαλώνουν μικρότερα αδέρφια για να κάνουν ησυχία. Αυτό βέβαια είναι μια παρεμβολή γιατί είναι σε κοινόχρηστο χώρο... Ο ρόλος των γονιών ήταν και παρεμβατικός αλλά και βοηθητικός. Ειδικότερα, στις μικρές τάξεις που τα παιδιά δεν γνώριζαν πώς να χειριστούν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή η βοήθεια και κατεύθυνση από τους γονείς ήταν απαραίτητη...» (E6), «...Είχα μικρή τάξη και οι μαθητές χρειάζονταν τους γονείς τους για να τους βοηθήσουν να διαχειρίζονται τον υπολογιστή. Η πλατφόρμα τηλεκπαίδευσης θα έπρεπε να είναι πιο φιλική στους μικρούς χρήστες, έτσι ώστε να μην χρειάζονται τους γονείς τους. Αφού οι γονείς έπρεπε να είναι παρόντες, έτσι ανακατεύονταν και στο μάθημα συνέχεια...» (E7), «...Έπρεπε να είναι βοηθητικός, πρέπει να είναι βοηθητικός, ήταν βοηθητικός σε κάποιες περιπτώσεις αλλά δεν ξέρω αν ήταν πάντα... Σε ορισμένες

περιπτώσεις δυστυχώς είναι παρεμβατικός...» (E9), «...εεε...Κάποιοι ήταν βοηθητικοί άλλοι όμως παρεμβαίνανε ενώ δεν έπρεπε...» (E10)],

γ) Δύο (2) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων είχε ελαφρώς παρεμβατικό χαρακτήρα αλλά δεν δυσχέραινε την εκπαιδευτική διαδικασία:

[«... Συνήθως, οι γονείς και οι κηδεμόνες, έλεγαν τις απαντήσεις στα παιδιά. Αυτό ήταν το πιο κοινό. Αυτή ήταν η παρέμβαση τους. Έλεγαν τις απαντήσεις «και πες αυτό, και κάνε αυτό...». Κατάλαβες... Αλλά δεν είχα κάτι πιο σημαντικό από αυτά...» (E1), «... έδιναν κατευθύνσεις στους μαθητές, του συνιστούσε την προσοχή και τον καλούσε να κάνει ησυχία και διάφορα άλλα...» ενώ όταν ρωτήθηκε εάν αυτή η στάση τον δυσκόλεψε απαντάει: «Όχι ιδιαίτερα» (E3)],

δ) Δύο (2) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων είχε εντελώς παρεμβατικό χαρακτήρα:

[«...Κάποιες φορές μάλιστα διέκοπταν και το μάθημα για να μου ζητήσουν να πει την απάντηση το παιδί τους. Παρότι μου δημιουργούσε πρόβλημα και με εκνεύριζε δεν μπορούσα να κάνω κάτι... Αυτό που με έφερε πραγματικά σε δύσκολη θέση ήταν όταν κάποιες φορές ακούγονταν οι γονείς των παιδιών να τσακόνονται...» (E4), «...Πάρα πολύ κουραστικό, ήταν πάρα πολύ εκνευριστικό. Δύσκολο. Σίγουρα οι γονείς ήταν παντού...» (E8)],

ε) Ένας (1) εκπαιδευτικός δεν είχε καμία απολύτως παρεμβολή από γονείς & κηδεμόνες:

[«Όχι...» (E12)].

5.2.4 Παραβίαση ιδιωτικότητας εκπαιδευτικών

Μέσω της συγκεκριμένης ερώτησης ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς να αναφέρουν εάν κάποιος χρήστης παραβίασε την ιδιωτικότητα του ίδιου ή και των μαθητών του μέσω φωτογράφισης, βιντεοσκόπησης ή και ηχογράφησης. Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων προκύπτουν πέντε (5) ομάδες:

α) Τρείς (3) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς καταγγέλλουν ότι παραβιάστηκαν τα προσωπικά δεδομένα των ίδιων αλλά και των μαθητών τους. Συγκεκριμένα:

Δύο (2) εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι μαθητές τους, φωτογράρισαν τους ίδιους αλλά και τους συμμαθητές τους, χωρίς την συγκατάθεση τους, και στην συνέχεια επεξεργάστηκαν και κυκλοφόρησαν το υλικό.

[«... Δυστυχώς ναι... Έτσι ένας μαθητής έβγαλε φωτογραφία... και την έστειλε στην ομαδική...» (E8), «Εκείνη την περίοδο λοιπόν διαπίστωσα ότι υπήρχαν κάποια συγκεκριμένα παιδιά τα οποία...εεε χρησιμοποιούσαν την πλατφόρμα αυτή και είχαμε φτιάξει μια κοινή ομάδα, ένα κοινό group στο οποίο μπαίναμε. Το χρησιμοποιούσαν για να βγάζουν φωτογραφίες από την μαζική μας έτσι... από τον μαζικό μας χαιρετισμό και αυτές τις φωτογραφίες τις παραποιούσαν ανεβάζοντας μουστάκια, γυαλιά κλπ...» (E9)]

Ένας (1) εκπαιδευτικός αναφέρει ότι βιντεοσκοπήθηκε, χωρίς την συγκατάθεση του, από γονείς μαθητών.

[«Μαθητής όχι, γονέας ναι. Βιντεοσκοπούσαν το μάθημα...» (E13),

β) Ένας (1) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρεί ότι είναι πολύ πιθανό να βιντεοσκοπήθηκε ή να φωτογραφηθήκε χωρίς να μπορεί να το επιβεβαιώσει.

[«Ναι υπήρξαν κάποιοι μαθητές που έβγαζαν φωτογραφίες. Δεν το έκαναν όμως με πονηρό σκοπό απλά επειδή έγραφαν αργά φωτογράφιζαν τις ασκήσεις που κάναμε που να μπορούν να τις γράψουν μετά... Είναι πολύ πιθανόν και άλλοι μαθητές να είχαν προσπαθήσει να βγάλουν κάποιο βίντεο αλλά χωρίς να έχει πέσει στην αντίληψη μου...» (E4)],

γ) Τρεις (3) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν γνωρίζουν εάν βιντεοσκοπήθηκαν ή φωτογραφηθήκαν κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

[«Δεν φάνηκε κάτι τέτοιο. Τώρα αν είχε βάλει και κάποια βιντεοκάμερα στο πλάι και τραβούσε την οθόνη του υπολογιστή ή ηχογραφούσε με ένα κινητό παραδίπλα αυτό δεν το γνωρίζω...» (E5), «Αυτό δεν μπορώ να το γνωρίζω... Δεν μπορούμε να το γνωρίζουμε όμως αυτό με σιγουριά...» (E6), «Δεν το γνωρίζω, μπορεί να έγινε και να μην το κατάλαβα. Κανείς δεν μπορεί να το γνωρίζει» (E7)].

δ) Τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι, από όσο γνωρίζουν, το πιθανότερο είναι ότι δεν βιντεοσκοπήθηκαν ή φωτογραφηθήκαν χωρίς την συγκατάθεσή τους, κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

[«...Εάν κατάλαβα καλά όχι...» (E1), «Από όσο ξέρω όχι» (E2), «...εις γνώση μου νομίζω όχι» (E3), «Από όσο γνωρίζω όχι...» (E10)].

ε) Δύο (2) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς με βεβαιότητα απαντούν πως με κανένα τρόπο δεν παραβιάστηκε η ιδιωτικότητα των ίδιων και των μαθητών τους.

[«Όχι, δεν είχα τέτοιο θέμα» (E11), «Όχι» (E12)].

Επιπλέον, στην συγκεκριμένη ερώτηση, ζητήθηκε από ορισμένους συμμετέχοντες, ανάλογα με τις απαντήσεις που έδωσαν, να προτείνουν ενέργειες που χρειάζεται να εφαρμοστούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν αντίστοιχα περιστατικά. Ενδεικτικά, οι απαντήσεις:

[«Αυτό τώρα δεν το ξέρω. Εμένα ήταν μικρά και δεν με είχε προβληματίσει αυτό το ζήτημα ποτέ. Δεν υπήρχε κάποιο πρόβλημα» (E1),

«Θα πρέπει να υπάρχουν κάποιες δικλίδες ασφαλείας. Για παράδειγμα να μην μπορεί ο μαθητής να βγάλει screenshot ή να κάνει χρήση του εργαλείου βιντεοσκόπησης της οθόνης...» (E3),

«Το μόνο που μπορώ να σκεφτώ που μπορεί να βοηθήσει στην ελαχιστοποίηση της παραβίασης της ιδιωτικότητας είναι οι κλειστές κάμερες, όμως θεωρώ ότι έτσι εμποδίζεται σε μεγάλο βαθμό η μαθησιακή διαδικασία...» (E4),

«Πιστεύω ότι όλοι οι χρήστες πρέπει να είναι πιστοποιημένοι. Όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι μαθητές. Οι μόνοι πιστοποιημένοι τώρα είναι οι δάσκαλοι. Εάν ήταν πιστοποιημένοι και οι μαθητές ώστε να υπάρχει μόνο μία σύνδεση και επειδή ο κωδικός είναι προσωπικός θα συνδεθεί αυστηρά ο μαθητής από μια συσκευή. Αυτό πιστεύω ότι θα μας έβγαζε από μεγάλη δυσκολία και δεν θα υπήρχαν τέτοια περιστατικά η τουλάχιστον για να κάνεις κάτι τέτοιο θα πρέπει να είσαι πάρα πολύ κάλος γνώστης. Θα πρέπει δηλαδή να έχεις πάρα πολύ κακές προθέσεις εναντίον του συστήματος. Ένας απλός χρήστης πχ μπαμπάς, μαμά όταν κάνεις αυτό νομίζω δεν θα μπορούσε να το κάνει. Ένα μεγάλο μέρος της όλης ιστορίας των περιστατικών αυτών θα μπορούσε να αποφευχθεί. Όχι στο εκατό τις εκατό αλλά πάρα πολύ...» (E5)].

5.3 Ζητήματα απορρήτου και επιρροή διαδικασίας διδασκαλίας αναφορικά με την επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας

Ο συγκεκριμένος άξονας μελετάει τις απόψεις των συμμετεχόντων αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο αυτά επηρεάζουν την διαδικασία της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης. Αναλυτικότερα, μέσω του συγκεκριμένου άξονα οι εκπαιδευτικοί καλούνται να απαντήσουν σε πέντε (5) ερωτήσεις:

Παρατηρήσατε αλλαγές στην συμπεριφορά σας ή/ και στον τρόπο διδασκαλίας γνωρίζοντας ότι έχετε επικοινωνία με τους μαθητές σας μέσω κάμερας και υπάρχει πιθανότητα να φαίνεστε ή/ και να ακούγεστε σε τρίτους;

Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε ανασφάλεια; Εάν ναι, με ποιόν τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;

Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε εκτεθειμένος; Εάν ναι, με ποιόν τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα;

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα;

5.3.1 Αλλαγές στην συμπεριφορά και στον τρόπο διδασκαλίας λόγω διδασκαλίας με «εξωτερικούς παρατηρητές».

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, μέσω της συγκεκριμένης ερώτησης, απάντησαν για τις αλλαγές που ενδεχομένως προκύπτουν στην συμπεριφορά ή και την διδασκαλία τους όταν υπάρχει πιθανότητα να ακούγονται ή και να φαίνονται σε τρίτους.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, δημιουργούνται τέσσερις (4) ομάδες:

α) Επτά (7) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς παρατηρούν αλλαγές και στην διδασκαλία και στην συμπεριφορά τους

[«Νομίζω πως ναι...» (E1), «Οπωσδήποτε. Πρέπει να είσαι πάρα πολύ προσεκτικός επειδή ότι λες φεύγει από τα χωρικά όρια της τάξης σου. Δεν ξέρεις λοιπόν ποιος είναι στην άλλη άκρη και σε παρατηρεί χωρίς τη δική σου συγκατάθεση...» (E5), « Φυσικά,

ειδικά τον πρώτο καιρό ήταν πάρα πολύ αμήχανη αυτή η κατάσταση...» (E7), «Ναι, σίγουρα παρατήρησα αλλαγές και αν κάποιος πει όχι θα είναι ψέμα... Είναι διαφορετικό να κάνεις μάθημα στα χωρικά πλαίσια της τάξης σου και οι μόνη ακροατές να είναι οι μαθητές σου και διαφορετικό να κάνεις μάθημα σε 20 οθόνες που εκτός από τα παιδιά, δεν ξέρεις ποιοι άλλοι βρίσκονται από πίσω...» (E8), «Ναι, σίγουρα υπήρχε το άγχος...» (E10), «Σίγουρα δεν είναι όπως η δια ζώσης διδασκαλία. Εννοείται ότι ήμουν διαφορετική...» (E12), «Ναι, μου δημιούργησε αρκετή ανασφάλεια γιατί είναι τελείως διαφορετικό να γνωρίζεις ότι ο αποδέκτης σου είναι ο μαθητής σου και τελείως διαφορετικό να ξέρεις ότι και κάποιος άλλος παρακολουθεί αυτό που κάνεις, έχεις θεατές...» (E13)].

Όταν ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να περιγράψουν τις αλλαγές στην συμπεριφορά και στον τρόπο διδασκαλίας, απάντησαν:

«...αυτό που πρόσεχα πάρα πολύ ήταν να λένε όλοι οι μαθητές για να μην έχω γκρίνια και από τις μαμάδες μετά...» (E1),

«...Γι αυτό υιοθετείς πιο απρόσωπο στυλ διδασκαλίας και είσαι μετρημένος στα λόγια σου... Είσαι λοιπόν λίγο πιο κουμπωμένος, σταματάει ο αυθορμητισμός και η διαχυτικότητα. Δεν είσαι ο εαυτός σου όπως είσαι όταν είσαι στο φυσικό περιβάλλον της τάξης...» (E5),

«...Σίγουρα προσέχεις περισσότερο τον τρόπο με τον οποίο μιλάς, διότι ενδεχομένως οι γονείς να παρεξηγήσουν ποια πράγματα όπου οι μαθητές δεν θα παρεξηγούσαν...» (E8),

«...Προσπαθούσαν να είμαι πιο προσεκτική, να μιλάω πιο σιγά, πιο καθαρά, να προσέχω και να σκέφτομαι τρεις φορές τι λέω...» (E10),

«...Αυτό που άλλαξε ήταν ότι δεν ένιωθα ασφαλής, ότι οι συνθήκες δεν ήταν καλές και έπρεπε να κρατάω την ψυχραιμία μου και ταυτόχρονα να σκέφτομαι να κάνω πάρα πολλά πράγματα γιατί έπεφτε των παιδιών η σύνδεση, έπρεπε να βγάζω και να βάζω παιδιά συνέχεια. Έπρεπε να έχω το νου μου αυτός που πάει να μπει τώρα ποιος είναι...» (E12),

«...Όσο διαδραστικό και να προσπάθησα να το κάνω, από ένα σημείο και μετά αλλάζει μορφή το μάθημα. Δεν αντικαθιστά το δια ζώσης... δεν γίνεται. Χάνεται ο αυθορμητισμός. Κάθε ομάδα αποκτά τον δικό της κώδικα επικοινωνίας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα μη λεκτικά στοιχεία... αυτός ο κώδικας συν διαμορφώνεται από τα μέλη της ομάδας. Όλοι οι εξωτερικοί παράγοντες δεν μπορούν να τον αντιληφθούν αυτόν τον κώδικα. Δηλαδή ο τρόπος που εγώ επικοινωνώ με τους μαθητές μου και που οι μαθητές

μου επικοινωνούν μαζί μου και μεταξύ τους είναι κάτι το οποίο το χτίζουμε μέσα από την διαδικασία του να γίνουμε ομάδα...» (E13).

β) Ένας (1) στους δεκατρείς (13) συμμετέχοντες παρατήρησε αλλαγές στην συμπεριφορά του αλλά αυτό δεν επηρέασε τον τρόπο διδασκαλίας του.

[«...Εννοείται προσαρμόζεις τη διδασκαλία σου στα δεδομένα της τηλεκπαίδευσης γνωρίζοντας ότι από πίσω το κοινό μου είναι ακόμα μεγαλύτερο από αυτό που έχει η τάξη μου. Από εκεί και πέρα η συμπεριφορά μου δεν θεωρώ ότι άλλαξε απέναντι στους μαθητές...» (E11)].

γ) Ένας (1) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς παρατήρησε αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας του αλλά αυτό δεν επηρέασε την συμπεριφορά του απέναντι στους μαθητές του.

[«...Αναγκαστικά υπήρξαν αλλαγές στη διδασκαλία. Το μάθημα δεν γινόταν όπως θα γινόταν αν ήμασταν στην τάξη... Τώρα σχετικά με το γεγονός ότι υπήρχε η πιθανότητα να με ακούσουν οι γονείς δεν έκανα κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά μου, ή τουλάχιστον έτσι νομίζω, απλά είχα περισσότερο άγχος...» (E4)].

δ) Τέσσερις (4) στους δεκατρείς (13) συμμετέχοντες δεν παρατήρησαν καμία αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας ή και στην συμπεριφορά τους.

[«Όχι» (E2), «Όχι» (E3), «...Οι γονείς δεν με επηρέασαν...» (E6), «...εγώ προσωπικά... δεν ήταν αυτό που με προβλημάτισε οι γονείς...» (E9)].

5.3.2 Ανασφάλεια και επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η συγκεκριμένη ερώτηση εξετάζει εάν οι εκπαιδευτικοί ένιωσαν ανασφάλεια κατά την σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς και αν αυτό επηρέασε με κάποιον τρόπο την διδασκαλία τους.

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων διακρίνουμε δύο (2) ομάδες.

α) Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών, εννέα (9) στους δεκατρείς (13), απάντησαν πως ένιωσαν ανασφάλεια κατά την διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

[«Ανασφάλεια λίγο μόνο για το πώς θα κυλήσει στην αρχή...» (E1), «Ναι. Στην αρχή της τηλεκπαίδευσης ένιωθα πολύ μεγάλη ανασφάλεια καθώς ένιωθα ότι δεν είχα τις απαραίτητες γνώσεις για να την υλοποιήσω... Επίσης, ανασφάλεια ένιωθα και κατά τη

διάρκεια της τηλεκπαίδευσης καθώς δεν μπορούσα να αντιληφθώ αν οι μαθητές μου είχαν κατανοήσει αυτό που τους έλεγα ή αν είχαν γράψει σωστά τις ασκήσεις τους...» (E4), «Ναι, υπήρχαν περιπτώσεις που κάποιο παιδί θα μπορούσε να ρωτήσει κάτι εκείνη τη στιγμή και εγώ δεν θα μπορούσα να το ακούσω λόγω κακής σύνδεσης...» (E6), «Φυσικά. Δεν ήμουν τόσο πολύ αυθόρμητη...» (E7), «Βέβαια...Δεν μου αρέσει να εκτίθεμαι σε αγνώστους και σε γονείς. Σίγουρα οι γονείς δεν σου δίνουν το δικαίωμα...νιώθω ότι δεν επιτρέπουν το λάθος και γενικά υπάρχει αυτή η φήμη ότι ο εκπαιδευτικός τα γνωρίζει όλα και δεν πρέπει να κάνει λάθος, αλλιώς είναι ένας κακός εκπαιδευτικός...» (E8), «Ναι, γιατί ήταν κάτι που δεν είχα ξανακάνει. Δεν συμφωνούσα με αυτήν την μέθοδο...» (E10), «Ανασφάλεια ναι. Θα μπορούσα να πω ίσως την πρώτη στιγμή που συνδεθήκαμε για τηλεκπαίδευση όπου είχαμε να αντιμετωπίσουμε μεγάλο κύμα μαθητών και γονιών που ήταν εύλογες και οι απορίες τους και ο τρόπος που θα χειριζόμασταν το μάθημα και έπρεπε να λυθούν όλα αυτά...» (E11), «Στο μεγαλύτερο μέρος ένιωθα ανασφάλεια γιατί ένιωθα ότι δεν μπορώ να ελέγξω τις συνθήκες της διαδικασίας...» (E12), «Ναι, μου δημιούργησε αρκετή ανασφάλεια...» (E13)].

Στην υπό ερώτηση, πως το αίσθημα ανασφάλειας επηρεάζει την διδασκαλία σας, οι συμμετέχοντες ενδεικτικά απαντούν:

«...Η προετοιμασία επηρεάστηκε γιατί προσπάθησα να το οργανώσω πιο πολύ και να βγει όπως θέλω. Μου έπαιρνε παραπάνω χρόνο...» (E1),

«...Ήταν τόσο έντονη αμηχανία που τα παιδιά ένιωθαν ότι κάνανε μάθημα με μια άλλη δασκάλα. Στην ουσία, ενώ με έβλεπαν ο τρόπος που έκανα μάθημα δεν είχε καμία σχέση με τον τρόπο που κάνω μάθημα δια ζώσης» (E7),

«...Οι γονείς που παρακολούθησαν την διδασκαλία μου είπαν ότι είναι εξαιρετική και απορούσαν πως μπορώ να κάνω μάθημα σε αυτές τις συνθήκες με τόση ψυχραιμία και με τόση ηρεμία. Στην πραγματικότητα εγώ, η εικόνα που είχα για αυτό που έκανα ήταν ότι ήμουν πάρα πολύ στρεσαρισμένη και ότι δεν μπορούσα να αποδώσω αυτό που αποδίδω μέσα στην τάξη. Δηλαδή υπερέβηκα τις δυνάμεις μου αλλά θεωρώ ότι η αποτελεσματικότητα που είχα ήταν πολύ μικρότερη από αυτή που είχα μέσα στην τάξη» (E12),

«...Όσο διαδραστικό και να προσπάθησα να το κάνω, από ένα σημείο και μετά αλλάζει μορφή το μάθημα. Δεν αντικαθιστά το δια ζώσης... δεν γίνεται. Χάνεται ο αυθορμητισμός. Κάθε ομάδα αποκτά τον δικό της κώδικα επικοινωνίας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά

και συγκεκριμένα μη λεκτικά στοιχεία... αυτός ο κώδικας συν διαμορφώνεται από τα μέλη της ομάδας. Όλοι οι εξωτερικοί παράγοντες δεν μπορούν να τον αντιληφθούν αυτόν τον κώδικα. Δηλαδή ο τρόπος που εγώ επικοινωνώ με τους μαθητές μου και που οι μαθητές μου επικοινωνούν μαζί μου και μεταξύ τους είναι κάτι το οποίο το χτίζουμε μέσα από την διαδικασία του να γίνουμε ομάδα. Οπότε οι εξωτερικοί παράγοντες αυτό δεν το αναγνωρίζουν, ούτε το αντιλαμβάνονται. Δεν είναι εκπαιδευτικοί, δεν είναι εκπαιδευμένοι για να αντιλαμβάνονται αυτά τα στοιχεία. Οπότε δεν μπορεί αυτή η διαδικασία να ανοίγει και να αξιολογείται από όσους παρακολουθούν» (E13).

B) Μόνο τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς ανέφεραν πως δεν ένιωσαν ανασφάλεια κατά την διάρκεια της τηλεκπαίδευσης. Συγκεκριμένα οι συμμετέχοντες δήλωσαν:

[«Όχι» (E2), «Όχι» (E3), «Ανασφάλεια δεν θα το έλεγα. Ήμουν όμως προσεκτικός...» (E5), «Ανασφάλεια όχι, ανεπάρκεια θα έλεγα. Δεν είναι ανασφάλεια, είναι ανεπάρκεια...» (E9)].

5.3.3 Αίσθημα έκθεσης κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Μέσα από το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα είχαμε ως στόχο να διερευνήσουμε κατά πόσο οι συμμετέχοντες ένιωσαν εκτεθειμένοι κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι απόψεις των εκπαιδευτικών εντάσσονται σε τρεις (3) κατηγορίες:

α) Οκτώ (8) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς αναφέρουν πως αισθάνθηκαν εκτεθειμένοι την περίοδο της επείγουσας τηλεκπαίδευσης ενώ ταυτόχρονα παραθέτουν και τους λόγους.

[«...Ναι υπήρξε. Λόγω των συγκυριών που επικρατούσαν ήμουν αναγκασμένη να κάνω τηλεκπαίδευση από το υπνοδωμάτιο μου, οπότε οι μαθητές και κατ επέκταση και οι γονείς τους έβλεπαν τον προσωπικό μου χώρο. Μάλιστα πολλές φορές οι μαθητές μου ζητούσαν να δουν το δωμάτιο μου. Αυτό με έφερνε σε δύσκολη θέση αλλά δεν μπορούσα να πάω σε άλλο χώρο...» (E4), «...Μετά από πάρα πολλή προσωπική δουλειά, δεν ένιωθα εκτεθειμένος. Στην αρχή δεν ήξερα όμως πού να πατήσω και τι να κάνω. Δεν ξέραμε και

πόσο εκτεθειμένοι ήμασταν και εγώ και όλοι οι υπόλοιποι συνάδελφοι πιστεύαμε ότι είμαστε πολύ εκτεθειμένοι...Πρέπει να βρεις άλλους τρόπους, άλλες μεθόδους από απόσταση να χειριστείς την τάξη και αυτός σου δημιουργεί μια ανασφάλεια και σε εκθέτει. Εάν όμως βρεις τα εργαλεία με τα οποία σε κάποιο βαθμό μπορείς να διαχειριστείς και να ελέγξεις την τάξη, νιώθεις καλύτερα. Δηλαδή νιώθεις μεγαλύτερη ασφάλεια...» (E5), «Οποιοσδήποτε είναι σε ένα περιβάλλον που δεν έχει μόνο 18 με 20 ζευγάρια αφτιά αλλά πολλά πολλά περισσότερα έχει άγχος. Εγώ, κάθε φορά, ένιωθα ότι με παρακολουθεί περισσότερος κόσμος από τους μαθητές μου» (E6), «Φυσικά ταυτόχρονα με εμένα υπήρχαν και τα 2 μου παιδιά τα οποία έκαναν και αυτά τηλεκπαίδευση. Έτσι δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν και εγώ να κάνω μάθημα ταυτόχρονα. Δεν υπήρχε ο χώρος για να απομονωθούν. Είτε εκείνοι θα άκουγαν εμένα να κάνω μάθημα. Είτε εγώ και οι μαθητές μου θα ακούγαμε τα παιδιά μου. Δεν υπήρχε καμία ιδιωτικότητα. Ήταν πολύ δύσκολα» (E7), «Ναι, οπωσδήποτε. Δεν γίνεται να κάνεις μάθημα και να βρίσκεσαι εκτεθειμένος σε κοινό που δεν γνωρίζεις, εκτός από τους μαθητές δηλαδή, και να νιώθεις άνετα...όσο καλός και να είσαι... Επίσης, τι κάνει ο εκπαιδευτικός όταν γνωρίζει ότι υπάρχει πιθανότητα ένας μαθητής με ένα κινητό τηλέφωνο μπορεί να τον βιντεοσκοπήσει ή να τον φωτογραφίσει; Πώς θα νιώσει και με ποιον ακριβώς τρόπο θα κάνει μάθημα;» (E8), «Το ένιωσα όταν συνειδητοποιούσα ότι είναι οι γονείς δίπλα, ότι παρακολουθούν. Ένιωσα ότι κρίνουν τι κάνω και πως το κάνω και αν το κάνω σωστά ή όχι... και μου προκαλούσε άγχος...» (E10), «Εκτεθειμένος θεωρώ ότι βρέθηκα από την στιγμή που βρίσκομαι σε ένα ευρύτερο πλαίσιο οικογένειας και δεν είναι μόνο σχέση μαθητή- δασκάλου. Ότι κρίνομαι για την διδασκαλία μου... Μπορεί να μην παρενέβησαν όπως σας είπα πριν οι γονείς αλλά θεωρώ ότι πλέον είχαν αποκτήσει άποψη...» (E11), «Ναι, ναι, ναι... δεν μπορεί αυτή η διαδικασία να ανοίγει και να αξιολογείται από όσους παρακολουθούν» (E13)]

β) Ένας (1) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν ένιωσε ο ίδιος εκτεθειμένος κατά την εφαρμογή της επείγουσας τηλεκπαίδευσης αλλά οι μαθητές του.

[«...Εκτεθειμένος όχι. Ένιωσα απλά αυτό που είπα για τους μαθητές μου. Ότι αυτά ένιωσα ότι ήταν εκτεθειμένα. Αυτά δεν μπορούσαν να διαχειριστούν την κάμερα. Τους έλεγα ότι εδώ παιδιά είμαστε σαν να είμαστε σε σχολείο... έτσι είμαστε και εδώ. Τα ίδια παιδιά σας ακούν και οι ίδιες φάτσες σας βλέπουν αλλά στην πραγματικότητα είναι διαφορετικά. Κάποια παιδιά το βίωσαν... έβλεπαν και άκουγαν τους γονείς... επηρεάζει

την αποτελεσματικότητα του μαθήματος, επηρεάζει την ψυχολογία των παιδιών, επηρέασε την απόδοσή τους και κάτ' επέκταση και την δική μου απόδοση» (E9)]

Γ) Τέσσερις (4) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν ένιωσαν εκτεθειμένοι κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης.

[«Όχι» (E1), (E2) & (E3), «Όχι. Γιατί με την συγκεκριμένη τάξη και με τους συγκεκριμένους γονείς και τα παιδιά είχα πάρα πολύ καλή σχέση οπότε δεν ένιωσα καθόλου εκτεθειμένη» (E12)]

5.3.4 Προσωπικά δεδομένα και αποχή μαθητών από την τηλεκπαίδευση

Μέσα από το συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα οι συμμετέχοντες αναφέρουν σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων διακρίνουμε τρεις (3) ομάδες. Αναλυτικότερα,

α) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί πως η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν ευθύνεται καθόλου για την αποχή μαθητών από την τηλεκπαίδευση.

[«Από προσωπική εμπειρία στην δική μου τάξη δεν απείχε κανείς» (E2)].

β) Οκτώ (8) εκπαιδευτικοί θεωρούν αρκετά απίθανο οι μαθητές να απέχουν από την τηλεκπαίδευση εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων.

[«...Για τα δικά μου τα παιδιά δεν νομίζω να έπαιζε κάποιο ρόλο...» (E1), «Το θεωρώ αρκετά απίθανο. Τα δυο αυτά χρόνια που υλοποιήθηκε η τηλεκπαίδευση ποτέ δεν άκουσα παράπονα από τους γονείς για τα προσωπικά δεδομένα των μαθητών...», «...Ίσως οι γονείς τους τους έχουν πει πως υπάρχει τέτοιο θέμα και οι γονείς τους είναι αυτοί που τους καλούν να απέχουν αλλά δεν νομίζω να συμβαίνει συχνά... τουλάχιστον στο δημοτικό» (E3), «...Το θεωρώ αρκετά απίθανο. Τα δυο αυτά χρόνια που υλοποιήθηκε η τηλεκπαίδευση ποτέ δεν άκουσα παράπονα από τους γονείς για τα προσωπικά δεδομένα των μαθητών...» (E4), «...Δεν νομίζω ότι τα προσωπικά δεδομένα ήταν αυτά που έκαναν τους μαθητές να μη συνδεθούν ή τους γονείς να αποφασίσουν για τους μαθητές να μη συνδεθούν» (E5), «...Δεν νομίζω ότι έχουν μπει στην διαδικασία οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να σκεφτούν ότι δεν κάνουν μάθημα γιατί θα μου πάρουν τα

προσωπικά δεδομένα...» (E6), «Σε μικρό βαθμό. Δεν πιστεύω ότι σε αυτή την ηλικία παίζει κάποιο ρόλο, τα παιδιά είναι πολύ μικρά...» (E7), «...Γενικά δεν νομίζω ότι παίζει τόσο πολύ μεγάλο ρόλο...» (E8), «Σε μικρό ποσοστό. Είχα δύο μαθητές εκ των οποίων και οι δύο συμμετείχαν τελικά κανονικά. Απλά εξέφρασαν μια άρνηση οι γονείς στην αρχή...» (E12)].

γ) Τέσσερις (4) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων επηρεάζει αρκετά την συμμετοχή των μαθητών στα διαδικτυακά μαθήματα.

[«Υπάρχουν πολλοί ναι...Υπάρχουν αυτοί οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν θέλουν να δώσουν προσωπικά τους δεδομένα όσο και να υποστηρίζουν ότι είναι διασφαλισμένα και πολλοί αρνήθηκαν, και καλά έκαναν κατά τη γνώμη μου να μπουν σε αυτή την διαδικασία...» (E9), «Σίγουρα κάποιοι γονείς το φοβήθηκαν αυτό και τα κράτησαν σε απόσταση...» (E10), «Σε μεγάλο βαθμό... Οι γονείς είναι αυτοί που θα αποφασίσουν για τους μαθητές και θεωρώ ότι εφόσον νιώθουν ανασφάλεια μπορούν να απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα...» (E11), «...Θεωρώ σε μεγάλο βαθμό. Δέχτηκα αρκετές τέτοιες υποδείξεις από γονείς σε σχέση με τη χρήση γίνεται των προσωπικών τους δεδομένων...» (E13)].

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν υπήρξε κάποιος μαθητής όπου δεν παρακολούθησε τα εξ αποστάσεως μαθήματα λόγω συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών του δεδομένων. Με βάση τις απαντήσεις τους, διακρίνουμε τρεις (3) υποομάδες:

Δέκα (10) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν είχαν κανένα μαθητή που απείχε από τα διαδικτυακά μαθήματα εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

[«Για τα δικά μου τα παιδιά δεν νομίζω να έπαιξε κάποιο ρόλο...» (E1), «Από προσωπική εμπειρία στην δική μου τάξη δεν απείχε κανείς» (E2), «Όχι (κανένας μαθητής δεν απείχε για αυτόν τον λόγο)» (E3) & (E11), «Τα δυο αυτά χρόνια που υλοποιήθηκε η τηλεκαίδευση ποτέ δεν άκουσα παράπονα από τους γονείς για τα προσωπικά δεδομένα των μαθητών...» (E4), «Στο δικό μου μάθημα προσωπικά δεν θεωρώ ότι είχα πολλές απουσίες, ακόμα και αν είχα κάποιες απουσίες, δεν θεωρώ ότι τα προσωπικά δεδομένα ήταν η αιτία των απουσιών αυτών...» (E5), «Δεν νομίζω ότι έχουν μπει στην διαδικασία οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να σκεφτούν ότι δεν κάνουν μάθημα γιατί θα

μου πάραυτα τα προσωπικά δεδομένα...» (E6), «...Εγώ δεν είχα καμία απουσία για αυτόν τον λόγο» (E7), «...τουλάχιστον σε εμένα δεν απουσίαζε κανείς...» (E8), «...Εγώ δεν είχα παιδιά που δεν συνδέθηκαν για αυτόν τον λόγο» (E9)].

Δύο (2) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς αναφέρουν πως ορισμένοι γονείς εξέφρασαν τους ενδοιασμούς τους σχετικά με την συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων χωρίς όμως να απέχουν οι μαθητές από την διαδικτυακή τάξη.

[«Είχα δύο μαθητές εκ των οποίων και οι δύο συμμετείχαν τελικά κανονικά. Απλά εξέφρασαν μια άρνηση οι γονείς στην αρχή...» (E12), «...Δέχτηκα αρκετές τέτοιες υποδείξεις από γονείς σε σχέση με τη χρήση γίνεται των προσωπικών τους δεδομένων... Συνήθως συνδεόντουσαν αραιά ακριβώς για να αποφύγουν και την υπέρ έκθεση...» (E13)].

Μόνο ένας (1) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δηλώνει πως ένας μαθητής δεν συνδέθηκε καθόλου στην διαδικτυακή τάξη, καθ' όλη την διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης, λόγω συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων.

[«...Ναι, είχα έναν μαθητή... Δεν ήθελαν το παιδί να φαίνεται στην κάμερα και να ακούγεται ενώ παρακολουθούν όλοι... και γονείς και παιδιά... Προσπάθησα να τους εξηγήσω ότι το παιδί δεν κινδυνεύει... ότι έχουμε μιλήσει σε όλους τους γονείς, σε όλα τα παιδιά και παρόλα αυτά δεν ήθελαν...» (E10)].

5.3.5 Προσωπικά δεδομένα και αποχή εκπαιδευτικών από την τηλεκπαίδευση

Στόχος του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος ήταν οι συμμετέχοντες να αναφέρουν σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί επιλέγουν να μην πραγματοποιήσουν τηλεδιάσκεψη με τους μαθητές τους.

Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε τέσσερις (4) κατηγορίες. Συγκεκριμένα,

α) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί πως η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση.

[«Δεν ευθύνεται» (E1)]

β) Τρεις (3) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε μικρό βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση.

[«...Ισως ένας πολύ μικρός αριθμός εκπαιδευτικών» (E3), «Θεωρώ ότι είναι πολύ μικρό το ποσοστό των συναδέλφων που απέχουν λόγω της προστασίας των προσωπικών δεδομένων...» (E3), «...νομίζω ότι είναι πάρα πολύ μικρό το ποσοστό...» (E12)].

γ) Τρεις (3) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση.

[«Αρκετά...» (E2), «Φυσικά, σε μεγάλο βαθμό... Ειδικά τον πρώτο καιρό ήταν αυτό και μόνο αυτό...» (E5), «Ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό το ότι οι εκπαιδευτικοί απέφυγαν την τηλεκπαίδευση γιατί βρέθηκαν εκτεθειμένοι...» (E11)]

δ) Πέντε (5) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση.

[«Πάρα πολύ σημαντικός λόγος...» (E7), «Πάρα πολύ σημαντικός παράγοντας, πάρα πολύ...» (E8), «Θεωρώ σε ένα πάρα πολύ μεγάλο βαθμό...» (E9), «Σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό γιατί φοβούνται μην διαρρεύσουν τα προσωπικά τους δεδομένα...» (E10), «Σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό. Σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό...» (E13)].

Ενώ ένας συμμετέχοντας (E9) δεν απαντάει ξεκάθαρα στο ερώτημα αυτό.

«Αν ήξερα ότι δεν υπάρχουν συνέπειες μπορεί να μην έκανα ούτε εγώ τηλεκπαίδευση. Θεωρώ ότι δεν είχαν όλοι οι μαθητές την ίδια βάση και τις ίδιες δυνατότητες για τηλεκπαίδευση. Άλλος ήταν στο δωμάτιο του με έναν υπολογιστή και άλλος δεν είχε υπολογιστή. Δεν είχαν όλοι οι μαθητές την ίδια δυνατότητα, τα ίδια δικαιώματα για να παρακολουθήσουν το δικό μου μάθημα...όσο καλά οργανωμένο ήταν αυτό. Οπότε για να εξαλείψω την αδικία αυτή».

5.4 Εκπαιδευτική ετοιμότητα και διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών)

Στόχος του συγκεκριμένου ερευνητικού άξονα ήταν να μελετήσουμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητά τους ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα. Αναλυτικότερα,

Οι τρεις πρώτες ερωτήσεις εξετάζουν κατά πόσο οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν αυτοβούλως να ενημερωθούν σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Γνωρίζετε τι ακριβώς είναι ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων- General Data Protection Regulation (ΓΚΠΔ- GDPR);

Η εγκύκλιος που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών παρέχει ειδικό email επικοινωνίας για τυχόν απορίες σχετικά με το ζήτημα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από το ελληνικό δημόσιο. Αναζητήσατε απαντήσεις μέσω του συγκεκριμένου ηλεκτρονικού ταχυδρομείου;

Όταν δημιουργήσατε λογαριασμό στην πλατφόρμα τηλεκπαίδευσης διαβάσατε τους όρους χρήσης προτού τους αποδεχτείτε;

Οι επόμενες δύο ερωτήσεις αξιολογούν εάν ο τρόπος υποστήριξης και επιμόρφωσης που πλαισίωσε την εκπαιδευτική κοινότητα, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας ήταν επαρκής.

Πως ενημερωθήκατε για Εκπαιδευτική Νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της αναστολής της λειτουργίας των σχολικών μονάδων εξαιτίας του Covid-19;

Παρακολουθήσατε κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων;

Παρακολουθήσατε κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων;

Τέλος, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να προτείνουν τρόπους επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων.

Με ποιόν τρόπο, κατά τη γνώμη σας, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιμορφωθούν σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων;

5.4.1 Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων

Σκοπός του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος ήταν οι συμμετέχοντες να εκφράσουν τι ακριβώς γνωρίζουν για τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων. Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνονται τρεις (3) ομάδες.

α) Έξι (6) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς αναφέρουν πως γνωρίζουν τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων.

[«Ναι...» (E1, E2, E8, E9, E11, E13)]

β) Δύο (2) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς έχουν ακούσει την ορολογία αλλά δεν γνωρίζουν με ακρίβεια σε τι αναφέρεται.

[«Ακουστά, αλλά δεν ξέρω λεπτομέρειες...» (E5), «Όχι ακριβώς αλλά ναι, έχω ασχοληθεί με αυτό...» (E12)].

Ενώ όταν ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες της ομάδας α' και β' να περιγράψουν τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων απάντησαν:

«... Είναι ο κώδικας σύμφωνα με τον οποίο προστατεύονται τα δεδομένα που καταχωρούμε στην πλατφόρμα και τα λοιπά και τα λοιπά...» (E1),

«...Είναι ότι δεν μπορούν να εκτίθενται τα προσωπικά μας δεδομένα στον οποιοδήποτε εεε... για... ιδιωτική χρήση και τα λοιπά...» (E2),

«...Μάλλον από την περιγραφή καταλαβαίνω ότι υπάρχουν κάποιοι κανόνες που αφορούν τα προσωπικά δεδομένα του καθενός. Στην ουσία είναι τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται να δημοσιεύσεις...» (E5),

«...Προβλέπει τι επιτρέπεται να δημοσιεύσεις και τι όχι λόγω προσωπικών δεδομένων. Το φαντάζομαι σαν νομοθεσία λοιπόν που προστατεύει τα προσωπικά σου στοιχεία, τους κωδικούς σου καθώς και ότι σου ανήκει...» (E8),

«...Ο κανονισμός που προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα και τα πνευματικά δικαιώματα των χρηστών. Η καταπάτηση του κανονισμού επιφέρει κυρώσεις...» (E9),

«...Γνωρίζω ότι είναι μια νέα αρχή, ένας νέος κανονισμός όπου ενώ παλαιότερα δεν υπήρχε η δυνατότητα διαγραφής προσωπικών δεδομένων από κάποιες σελίδες πλέον εξαρτάται από εσένα εάν θα ήθελες να συλλέγουν και να επεξεργάζονται τα δεδομένα σου αλλά και αργότερα εάν θα ήθελες να τα διαγράψουν. Έτσι, εάν θέλεις μπορούν να

διαγραφούν εντελώς τα στοιχεία σου. Οπότε θεωρώ είναι καλό να υπάρχει αυτός ο γενικός κανονισμός προστασίας δεδομένων...» (E11),

«...Είναι ένας κανονισμός που στοχεύει στην ενημέρωση και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων του χρήστη του διαδικτύου» (E12),

«...Είναι ένας κανονισμός που στοχεύει στην ενημέρωση και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων του χρήστη του διαδικτύου» (E13).

Γ) Πέντε (5) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν γνωρίζουν καθόλου για τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων.

[«Δεν έχω ιδέα για οποιονδήποτε κανονισμό προστασίας προσωπικών δεδομένων» (E3),

«Δεν έχω ιδέα για οποιονδήποτε κανονισμό προστασίας προσωπικών δεδομένων» (E4),

«Δεν το γνωρίζω. Το έχω ακουστά. Εμφανίζεται σε διάφορα site. Είναι γενικός κανονισμός... υπάρχει δηλαδή προστασία προσωπικών δεδομένων σε διάφορες έρευνες και εάν έχεις την δική σου υπογραφή μπορούν να σου συλλέξουν διάφορα μηνύματα» (E6), «Όχι» (E7), «Όχι, γιατί δεν έχουμε καμία ενημέρωση» (E10)].

5.4.2 Ηλεκτρονική διεύθυνση επικοινωνίας σε ζητήματα απορρήτου και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων

Σκοπός του συγκεκριμένου ερευνητικού ερωτήματος ήταν να διερευνήσουμε εάν οι εκπαιδευτικοί αναζήτησαν πληροφορίες πάνω σε ζητήματα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων μέσω του ειδικού email επικοινωνίας που παρέχεται μέσω της εγκυκλίου που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών.

Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών δημιουργείται μία ομάδα.

α) Δεκατρείς (13) από τους (13) εκπαιδευτικούς δεν αναζητήσαν καμία πληροφορία μέσω της συγκεκριμένης ηλεκτρονικής διεύθυνσης. Ενδεικτικά ορισμένες απαντήσεις:

[«Όχι δεν αναζήτησα πληροφορίες μέσω αυτού του email. Θυμάμαι ότι κάποια στιγμή μας είχαν στείλει τη συγκεκριμένη εγκύκλιο την οποία είχα διαβάσει πολύ γρήγορα καθώς εκείνη την περίοδο κύριο μέλημα μου ήταν να μάθω πως θα χρησιμοποιού τις πλατφόρμες του υπουργείου για την τηλεκπαίδευση έτσι ώστε μετά να το εξηγήσω και στους μαθητές μου. Τότε φαινόταν δευτερεύουσας σημασίας και δεν είχα τον χρόνο να ασχοληθώ λεπτομερώς» (E4),

«Όχι, πρώτη φορά το ακούω. Δεν νομίζω όμως ότι κάτι τέτοιο είναι πρακτικό. Δεν νομίζω να είναι άμεσο και φαίνεται πολύ χρονοβόρο» (E8),

«Όχι. Ό,τι βοήθεια χρειάστηκα την ζήτησα αναγκαστικά από συναδέλφους» (E10)].

5.4.3 Όροι χρήσης πλατφόρμας τηλεεκπαίδευσης

Σκοπός του συγκεκριμένου ερωτήματος ήταν να διερευνήσουμε εάν οι συμμετέχοντες, δημιουργώντας λογαριασμό στην πλατφόρμα τηλεεκπαίδευσης, διάβασαν τους όρους χρήσης προτού τους αποδεχτούν. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε δύο ομάδες.

α) Τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς διάβασαν τους όρους χρήσης. Συγκεκριμένα οι εκπαιδευτικοί E2, E11, E12 και E13. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός E11 σχολιάζει:

«Εννοείται. Γιατί δεν αφορά μόνο εμένα, αφορά ένα μεγαλύτερο φάσμα ανθρώπων οπότε ήθελα να είμαι σίγουρος ότι προστατεύονται».

β) Εννέα (9) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς δεν διάβασαν τους όρους χρήσης. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί E1, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9 και E10. Ενδεικτικά ορισμένοι εκπαιδευτικοί σχολιάζουν:

«Να σου πω την αλήθεια δεν τους διάβασα. Ποτέ δεν διαβάζω τα ψιλά γράμματα. Κανείς δεν τα διαβάζει. Κάποια μέρα μπορεί να τα διαβάσω. Προς το παρόν δεν μου έχει χρειαστεί. Ελπίζω να μην μου χρειαστεί ποτέ» (E5),

«Όχι, ποτέ. Παλαιότερα προσπαθούσα αλλά είναι τόσα πολλά και γραμμένα με γλώσσα καθόλου φιλική προς τον χρήστη» (E8),

«Όχι, δυστυχώς δεν τους διάβασα αλλά και να τους διάβαζα πιστεύω δεν θα άλλαζε κάτι. Πάλι τα δεδομένα μας θα ήταν εκτεθειμένα σε τρίτες εταιρίες» (E10).

5.4.4 Μέσα ενημέρωσης για την εκπαιδευτική νομοθεσία προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης.

Στόχος της συγκεκριμένης ερώτησης ήταν η καταγραφή του τρόπου ενημέρωσης των συμμετεχόντων για την εκπαιδευτική νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα

προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας.

Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε τουλάχιστον επτά (7) διαφορετικά μέσα ενημέρωσης ενώ χρειάζεται να τονίσουμε πως η πλειονότητα των εκπαιδευτικών χρησιμοποίησε πάνω από ένα μέσο ενημέρωσης. Αναλυτικότερα,

α) η πλειονότητα των εκπαιδευτικών, επτά (7) από τους δεκατρείς (13), ενημερώθηκε μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

[«Μέσω e-mail που έστειλε ο διευθυντής και μας κοινοποιούσε τις νομοθεσίες κάθε φορά» (E2), «...Ήρθε email στο σχολείο που προωθήθηκε στους εκπαιδευτικούς...» (E6), «Κάποια στιγμή έλαβα ένα e-mail από αυτά τα δεκάδες που λαμβάνουμε την εβδομάδα και δεν διαβάζει σχεδόν κανείς...» (E8), «...τα emails από την πρωτοβάθμια που προωθήθηκαν στο εργασιακό μου ηλεκτρονικό ταχυδρομείο...» (E9), «...Προφανώς λάβαμε κάποιο email το οποίο προωθήθηκε σε όλους μας και η συνεργασία των εκπαιδευτικών ήταν πολύ έγκαιρη και σωστή για να μπορέσουμε να ανταπεξέλθουμε στα νέα δεδομένα που προέκυψαν» (E11), «Ενημερώθηκα μέσα από τα email που μου ερχόντουσαν από το σχολείο» (E12), «...Ενημερώθηκα... και... μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης...» (E13)].

β) Η διεύθυνση της εκάστοτε σχολικής ομάδας είχε καθοριστικό ρόλο στην ενημέρωση των συμμετεχόντων. Πέντε (5) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς αναζητήσαν πληροφορίες μέσω αυτής.

[«Ο προϊστάμενος της σχολικής μονάδας που υπηρετούσα με ενημέρωσε ότι ήταν υποχρεωτικό να πραγματοποιήσουμε και εμείς προγράμματα τηλεεκπαίδευσης...» (E4), «Ενημερωθήκαμε... και από τον διευθυντή του σχολείου. Στο σχολείο κάναμε σύλλογο και ακούσαμε τις απόψεις του καθενός και επίσης διαβάσαμε τις οδηγίες που είχαν έρθει από το υπουργείο...» (E5), «Ενημερώθηκα από την διεύθυνση... Η πιο ουσιαστική ενημέρωση ήταν πρωτοβουλία της διεύθυνσης...» (E9), «Ενημερωθήκαμε από το διευθυντή...» (E10), «...Ενημερώθηκα και από το σχολείο μου... και προφορικά από την διεύθυνση» (E13)].

γ) Τέσσερις (4) στους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς ενημερώθηκαν για την εφαρμογή της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης μέσω των συναδέλφων τους.

[«... Στο σχολείο κάναμε σύλλογο και ακούσαμε τις απόψεις του καθενός και επίσης διαβάσαμε τις οδηγίες που είχαν έρθει από το υπουργείο... Εγώ επιμορφώθηκα από υλικό άλλων εκπαιδευτικών που ήταν πιο έμπειροι από μένα και στην ουσία το δημοσίευσαν... Τα περισσότερα προβλήματα όμως δημιουργήθηκαν μετά και ο κάθε εκπαιδευτικός προσπαθούσε να τα λύσει μέσα από ομάδες υποστήριξης του σχολείου. Στην ουσία ο ένας βοηθούσε τον άλλο» (E5), «...είχαμε την χαρά να έχουμε μια συνάδελφο υποδιευθύντρια η οποία είχε μεταπτυχιακό πρόγραμμα πάνω στην τηλεκπαίδευση και την εξ αποστάσεως μάθηση οπότε πριν ξεκινήσουμε τα μαθήματα μας έκανε η ίδια σεμινάρια... Η συνεργατικότητα αναγκαστικά αυξήθηκε μεταξύ των συνάδελφων... Ότι απορίες δημιουργήθηκαν καλύφθηκαν από τους ίδιους τους συναδέλφους και όχι από το Υπουργείο» (E6), «Μόνο από συναδέλφους» (E7), «Από εκεί και πέρα ενημερωθήκαμε μόνοι μας σαν σχολείο, γιατί οι περισσότεροι δεν γνωρίζαμε πώς να χρησιμοποιήσουμε αυτά τα εργαλεία. Δεν ξέραμε πως θα γίνει η διαδικασία, οπότε τα δουλέψαμε όλα μόνοι μας» (E10)].

δ) Τρεις (3) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς ενημερώθηκαν μέσω ημερίδων.

[«Μέσω ημερίδων που έγιναν με την σύμβουλο» (E1), «...Επίσης, το υπουργείο πραγματοποίησε μια ενημέρωση σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του Webex...» (E5), «Είχαν γίνει πάρα πολλές επιμορφώσεις από το Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού και συγκεκριμένα της Κρήτης τις οποίες παρακολούθησα με λεπτομέρεια και εξέφρασα και εκεί απορίες μου. Θεωρώ ότι λύθηκαν κατά πολύ οι απορίες μου από τις συντονίστριες εκπαίδευσης...» (E11)].

ε) Δύο (2) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς ενημερώθηκαν από διάφορες εκπαιδευτικές ιστοσελίδες ή και σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

[«Ενημερωθήκαμε από διάφορα εκπαιδευτικά sites...» (E5), «...Στην ουσία έτσι επιμορφώθηκα, μέσα από διάφορα site και σελίδες κοινωνικής δικτύωσης προσπαθήσαμε να λύσουμε απορίες πάνω στην τηλεκπαίδευση...» (E6)].

στ) Ένας (1) εκπαιδευτικός ενημερώθηκε μέσα από το ειδησεογραφικό πρόγραμμα της τηλεόρασης.

[«Ενημερωθήκαμε... και την τηλεόραση» (E10)].

ζ) Δύο εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν πως η ενημέρωσή τους βασίστηκε σε προσωπική αναζήτηση.

[«...Από εκεί και πέρα ήταν η προσωπική μου αναζήτηση η οποία βοήθησε στο να ενημερωθώ για το πως λειτουργεί και ποια νομοθεσία υπάρχει πίσω από τα προγράμματα...» (E11), «Την αναζήτησα μόνη μου και την διάβασα μόνη μου...» (E13)].

5.4.5 Προγράμματα επιμόρφωσης στα προσωπικά δεδομένα

Στόχος του συγκεκριμένου ερωτήματος ήταν η διερεύνηση της παρακολούθησης επιμορφωτικών σεμιναρίων από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα πάνω σε ζητήματα επιμορφωτικών δεδομένων.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνουμε δύο (2) ομάδες.

α) Η πλειονότητα των συμμετεχόντων, εννέα (9) από τους δεκατρείς (13), δεν παρακολούθησε κανένα σεμινάριο επιμόρφωσης αναφορικά με ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

[«Συγκεκριμένα για αυτό όχι» (E1), «Όχι» (E3), «Όχι δεν έχω παρακολουθήσει κάποια σχετική επιμόρφωση και ούτε έχω δει να υλοποιείται κάτι σχετικό. Σε κάποιες επιμορφώσεις που έχω παρακολουθήσει γίνεται μικρή αναφορά σε προστασία προσωπικών δεδομένων όμως πολύ συνοπτική. Το αναφέρουν ίσα ίσα για να το αναφέρουν» (E4), «Για προσωπικά δεδομένα συγκεκριμένα δεν παρακολούθησα» (E6), «Όχι, δεν πραγματοποιήθηκε κανένα σεμινάριο... καμία επιμόρφωση. Όμως πολύ θα το ήθελα» (E7), «Όχι, δεν υπήρχε κάτι τέτοιο» (E8), «Όχι, δεν παρακολούθησα καμία επιμόρφωση σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα» (E9), «Πάνω σε ζητήματα προσωπικών δεδομένων όχι...» (E12), «Συγκεκριμένα για ζητήματα προσωπικών δεδομένων όχι...» (E13)].

β) Τέσσερις (4) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς έχουν παρακολουθήσει κάποια επιμόρφωση πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

[«Του Περιφερειακού Κέντρου Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Κρήτης τα σεμινάρια και κάποια στιγμή ένα που δεν είμαι σίγουρη εάν ήταν του Περιφερειακού Κέντρου Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Κρήτης ή του πανεπιστημίου Κρήτης, του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης με τον Κ. Αναστασιάδη άλλο ένα» (E2), «Ναι, παρακολούθησα το αρχικό πρόγραμμα επιμόρφωσης που έκανε το Υπουργείο» (E5), «Ναι, έγινε ένα σεμινάριο, το παρακολούθησαν και δεν κατάλαβα τίποτα όπως οι

περισσότεροι...» (E10), «Ναι, παρακολούθησα τα προγράμματα του Περιφερειακού Κέντρου Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Κρήτης...» (E11)].

5.4.6 Αξιολόγηση δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την εφαρμογή της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης

Σκοπός της συγκεκριμένης ερώτησης ήταν η διερεύνηση των απόψεων των συμμετεχόντων σε σχέση με τις δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εμπλεκομένων αναφορικά με την τηλεδιάσκεψη και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Με βάση τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών διακρίνονται τέσσερις (4) ομάδες.

α) Δέκα (10) από τους δεκατρείς (13) συμμετέχοντες χαρακτηρίζουν τις δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ανεπαρκείς.

[«Όχι. Δεν έγινε καν όταν έπρεπε. Έγινε στο τέλος της επόμενης χρονιάς. Τα είχαμε μάθει όλα μόνοι μας» (E1), «Σε καμία περίπτωση» (E3), «Όχι δεν ήταν επαρκής. Και επειδή στο διαδίκτυο ο καθένας μπορεί να γράφει ότι θέλει χωρίς να ευσταθεί, εκείνη τη περίοδο υπήρχε μια μεγάλη σύγχυση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για το τι πρέπει να κάνουμε και τι όχι...» (E4), «Τελειώνοντας το πανεπιστήμιο το 2004 δεν είχα καμία επιμόρφωση σε νέες τεχνολογίες...Θα έπρεπε λοιπόν να υπάρχουν υποχρεωτικά σεμινάρια για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών» (E6), «Φυσικά και όχι» (E7), «Και βέβαια όχι! Ήμασταν εντελώς μόνοι. Ευτυχώς ο ένας εκπαιδευτικός βοηθούσε τον άλλο όπως μπορούσε...» (E8),«Δυστυχώς ήταν ανεπαρκής. Όλα έγιναν πάρα πολύ βιαστικά..» (E9),«Η επιμόρφωση που παρακολούθησα πάνω στα προσωπικά δεδομένα ήταν απαίσια και ανεπαρκής...» (E10), «Υπήρχαν πολλές πληροφορίες από διάφορες πλευρές και δεν υπήρχε τίποτα ξεκάθαρο. Ούτε για τους γονείς των μαθητών ούτε για εμάς...» (E12), «Όχι βέβαια. Ήταν επιφανειακότατα όλα. Έγιναν για να γίνουν και για να δοθούν χρήματα στις καμπάνιες... Ουσιαστικά δεν έγιναν σωστά. Ήταν επιφανειακό, μέτριο και ανεπαρκές» (E13)].

β) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί ότι οι επιμορφώσεις/ σεμινάρια είχαν βοηθητικό χαρακτήρα.

[«*Νομίζω μέσω του ΠΕΚΕΣ Κρήτης υπήρξαν κάποια σεμινάρια για την προστασία προσωπικών δεδομένων... (σε ερώτηση εάν ήταν βοηθητικό και ικανοποιητικό) Προσωπικά για εμένα ναι*» (E2)].

γ) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί ότι τα αρχικά σεμινάρια δεν ήταν βοηθητικά αλλά με τον καιρό βελτιώθηκαν.

[«*Το σεμινάριο του υπουργείου ήταν μια πρώτη επαφή για το τι γίνεται. Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν ήταν αρκετά και το σεμινάριο δεν ήταν αρκετό για να τα καλύψει...Τη δεύτερη χρονιά υπήρξαν κάποια βοηθήματα που είχαν λύσεις για προβλήματα που προέκυψαν, όμως αυτό έγινε τη δεύτερη χρονιά, ήταν ήδη αργά...*» (E5)].

δ) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί ότι σα σεμινάρια ήταν επαρκή για τους εκπαιδευτικούς άλλα όχι και για τους γονείς.

[«*Δεν ήταν επαρκής σε καμία περίπτωση αλλά ήταν καλό ότι έγινε. Οι δράσεις επιμόρφωσης μαθητών και γονέων δεν ήταν επαρκής. Οι δράσεις επιμόρφωσης όμως για τους εκπαιδευτικούς ήταν πολύ καλές. Όσο ενημερώνεται ο εκπαιδευτικός, ενημερώνει και τον γονέα πιο σωστά και πιο σχεδιασμένα*» (E11)].

5.4.7 Προτάσεις επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προσωπικών δεδομένων

Σκοπός της συγκεκριμένης ερώτησης ήταν η διερεύνηση των προτάσεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να προτείνουν νέους τρόπους προστασίας της ιδιωτικότητας μαθητών και εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια εφαρμογής της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων παρατίθενται πέντε (5) ομάδες.

α) Οκτώ (8) από τους δεκατρείς (13) εκπαιδευτικούς θεωρούν πως οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται αποτελεσματικότερα σε θέματα προσωπικών δεδομένων μέσω σεμιναρίων και ημερίδων.

[«*Μόνο μέσω ημερίδων θεωρώ, με τους συμβούλους*» (E1), «*Με ενημερωτικές ημερίδες και σεμινάρια*» (E2), «*Ένας τρόπος για να επιμορφωθούν οι εκπαιδευτικοί σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων είναι η ύπαρξη υποχρεωτικών σεμιναρίων εντός*

σχολικού ωραρίου και με την προσωπική παρουσία του επιμορφωτή στο σχολικό χώρο...» (E4), «Πρέπει να υπάρξουν σεμινάρια στο χώρο εργασίας των εκπαιδευτικών όπως γίνονται κάποιες ημερίδες για άλλους λόγους, για τα μαθήματα που γίνονται στη σχολική μονάδα από τους συμβούλους να γίνονται και συγκεκριμένα τέτοια θέματα που να επιμορφώνονται οι εκπαιδευτικοί» (E5), «Οι ίδιοι οι οργανωτές των διάφορων site και των πλατφορμών που ανεβάζουν θα έπρεπε να κάνουν, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς τα σεμινάρια για το πως θα έπρεπε να διαβάσουν και να προστατεύουν τα προσωπικά τους δεδομένα και μόνο εάν έχουν πλήρη επίγνωση του τι υπογράφουν και τι λένε τότε και μόνο να αποδέχονται την τηλεκπαίδευση...» (E6), «Με περισσότερες ημερίδες και σεμινάρια σχετικά με το θέμα...» (E7), «Με ημερίδες και σεμινάρια που πραγματοποιούνται μέσα στο εργασιακό μας ωράριο...» (E8), «Μόνο μέσα από επιμορφώσεις που γίνονται ανά διαστήματα...» (E9)].

β) Ένας (1) εκπαιδευτικός υποστηρίζει πως ένας τρόπος να επιμορφώνονται οι εκπαιδευτικοί είναι μέσω παρακολούθησης πανεπιστημιακών μαθημάτων.

[«*Νομίζω ότι το σεμινάριο του Μάθησης είναι ένας πολύ καλός τρόπος. Είναι και ένας τρόπος που εγώ εμπιστεύομαι. Είναι ένα μάθημα που παρέχεται από το πανεπιστήμιο δωρεάν...*» (E12)].

γ) Ένας (1) εκπαιδευτικός πιστεύει ότι η εκπαιδευτική κοινότητα μπορεί να πληροφορηθεί μέσω προσωπικής αναζήτησης ή και ενημέρωσης από ανώτερα στελέχη της εκπαίδευσης.

[«*Ο τρόπος είναι η προσωπική τους αναζήτηση μπορώ να πω γιατί ακόμα και όταν στο μεταφέρει το Υπουργείο θεωρώ ότι πάντα χρειάζεται δική σου αναζήτηση. Είναι μια δικλείδα ασφαλείας η ενημέρωση από το Υπουργείο και από ανώτερα στελέχη εκπαίδευσης, γιατί θεωρώ ότι η εκπαίδευση έχει μια δομή και καλώς την έχει αυτή την δομή...*» (E11)].

δ) Δύο (2) εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι για ζητήματα προσωπικών δεδομένων οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενημερώνονται μόνο από νομικούς εκπρόσωπους (δικηγόρους).

[«*... Σίγουρα θα πρέπει να μας ενημερώσει κάποιος νομικός, κάποιος δικηγόρος για να ξέρουμε πως θα προφυλαχτούμε...*» (E10), «*Μιλώντας μόνο με δικηγόρο...*» (E13)].

ε) Ένας (1) εκπαιδευτικός θεωρεί ότι οι εκπαιδευτικοί δεν οφείλουν να επιμορφωθούν.

[«Δεν είναι καθήκον των εκπαιδευτικών να επιμορφωθούν σε τίποτα...» (Ε3)].

ΣΥΜΠΕΡΑΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η παρούσα εργασία μελέτησε τις απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης.

Αρχικά, το θεωρητικό μέρος της εργασίας περιέγραψε εκτενώς το κύριο θέμα της εργασίας. Πιο αναλυτικά, αναφέρθηκε στη χρησιμότητα των διαδικτυακών προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης στην εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση. Υπάρχουν συνθήκες, όπως για παράδειγμα η πανδημία Covid-19, που έκανε επιτακτική την ανάγκη να εφαρμοστούν νέες μέθοδοι προκειμένου η εκπαιδευτική διαδικασία να μην διακοπεί κατά την περίοδο των lockdown. Η επείγουσα εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση που έλαβε χώρα, έδωσε την δυνατότητα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές να αλληλεπιδρούν σε ένα νέο περιβάλλον μάθησης, χωρίς φυσική παρουσία. Αυτό αποτέλεσε μια μεγάλη πρόκληση και για τις δύο πλευρές. Τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης εφαρμόστηκαν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Έγινε επίσης αναφορά στην ασφάλεια και προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία στο χώρο του διαδικτύου. Οι παραπάνω συνιστώσες είναι αλληλένδετες με την εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς η ανάπτυξη της τεχνολογίας στην σύγχρονη εποχή και η ενσωμάτωση της στην εκπαιδευτική διαδικασία συνέβαλλε στην εμφάνιση του όρου «προσωπικά δεδομένα» και στην αναγκαιότητα της προστασίας αυτών. Στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχουν τα στοιχεία των μαθητών και των οικογενειών αυτών, τα οποία χρησιμοποιούνται στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος και είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διαφυλάσσονται με κάθε μέσο. Για το λόγο αυτό έχει λάβει χώρα η νομική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μέσω ενός γενικού κανονισμού που έχει θεσπιστεί.

Κατά την περίοδο της πανδημίας, με την εφαρμογή της εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευσης, οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να επεξεργαστούν τα προσωπικά δεδομένα των μαθητών προκειμένου να διεξαχθούν ομαλά τα διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την έντονη ανάγκη για την προστασία του απορρήτου στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στην εξ΄ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς ελλοχεύουν κίνδυνοι. Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούν την πρόσβαση στα δεδομένα κατά

την διαδικασία συλλογής τους στην τηλεκαπαίδευση με παράνομο τρόπο όπως και την αθέμιτη πρόσβαση σε αυτά κατά τον χρόνο που μεταδίδονται. Επίσης, υπάρχει ο κίνδυνος να καταγράφεται το μάθημα τηλεκαπαίδευσης χωρίς την γνώση των εμπλεκόμενων καθώς και ο κίνδυνος απώλειας των προσωπικών δεδομένων κατά την διαδικασία συλλογής και καταγραφής τους.

Η εργασία παρουσίασε επίσης τον σημαντικό ρόλο που ενέχουν οι εκπαιδευτικοί στην προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός που καλείται να επεξεργαστεί προσωπικά δεδομένα των μαθητών/τριών θα πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, όπως για παράδειγμα να χρησιμοποιεί ισχυρό συνθηματικό εισόδου το οποίο διαφοροποιεί ανά τακτά χρονικά διαστήματα, να ενεργοποιεί τοίχο προστασίας στον υπολογιστή καθώς και να ανταλλάσσει δεδομένα τα οποία έχει κρυπτογραφήσει σε κάποιο τοπικό δίκτυο ή εξωτερική μονάδα αποθήκευσης.

Η έρευνα που διεξήχθη για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας ανέδειξε τις απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με το θέμα. Η ποιοτική έρευνα με την χρήση συνέντευξης ως ερευνητικό εργαλείο έλαβε χώρα με 13 εκπαιδευτικούς ως δείγμα, των οποίων και οι απόψεις παρουσιάστηκαν στο σχετικό κεφάλαιο. Τα αποτελέσματα κατηγοριοποιήθηκαν ανά άξονα και παρουσιάστηκαν..

Ο πρώτος άξονας αφορούσε την ιδιωτικότητα και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών. Από τους 13 εκπαιδευτικούς, οι 7 πιστεύουν με βεβαιότητα, πως τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τυγχάνουν επεξεργασίας και για διαφορετικό λόγο από τον κύριο στόχο αυτής, 4 πιστεύουν πως μπορεί να είναι πιθανόν, 1 δεν γνωρίζει για ποιο λόγο ενώ ο τελευταίος θεωρεί πως δεν γίνεται η επεξεργασία για άλλους λόγους. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών αναφέρουν δυσάρεστα συναισθήματα σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων που προκύπτουν από την αίσθηση παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την έκθεση, κάτι που εξηγεί την αμφιβολία τους για την εφαρμογή της εξ'αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα παραπάνω έρχονται σε συμφωνία με τα ευρήματα της έρευνας των Μπερδέκλη, Κώστα & Σοφού (2020) καθώς και με της έρευνα των Verma & Priyamvada (2020) η οποία δείχνει πως σε ποσοστό 74%, οι εκπαιδευτικοί ανησυχούν σχετικά με την ιδιωτικότητα των προσωπικών δεδομένων αλλά και την προστασία τους κατά την χρήση των εκπαιδευτικών πλατφορμών.

Από τους 13 εκπαιδευτικούς οι 3 είναι βέβαιοι πως τα δεδομένα σύνδεσης χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου, ο ένας αναφέρει πως μάλλον είναι, ενώ οι 7 εκπαιδευτικοί θεωρούν πως δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης. Οι 2 εκπαιδευτικοί είναι εντελώς βέβαιοι πως τα δεδομένα σύνδεσης δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. Οι 8 από τους 13 εκπαιδευτικούς αναγκάστηκαν να λάβουν επιπλέον μέτρα προστασίας (πχ. χώρος, συζήτηση με μαθητές σχετικά με το ζήτημα κλπ), ενώ οι 5 εναπομείναντες δεν έλαβαν κανένα επιπλέον μέτρο. Από τους 13 εκπαιδευτικούς, οι 11 προσπάθησαν να συμβάλλουν στον περιορισμό της έκθεσης των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας των μαθητών ενώ 2 μόλις δεν έλαβαν κάποιο μέτρο παραπάνω. Οι 11 εκπαιδευτικοί έκαναν χρήση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού πάντα με σεβασμό στα πνευματικά δικαιώματα του δημιουργού ενώ οι 2 δεν χρησιμοποίησαν καθόλου έτοιμο υλικό αλλά δημιούργησαν δικό τους. Τέλος, αναφορικά με τον πρώτο άξονα 7 από τους 13 εκπαιδευτικούς δεν γνωρίζουν τι ενέργειες χρειαζόταν να κάνουν για να προστατεύσουν την ιδιωτικότητα των ίδιων και των μαθητών τους ενώ οι 6 έλαβαν επιπλέον μέτρα προστασίας κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως τηλεκπαίδευσης.

Ο δεύτερος άξονας αφορούσε τα ζητήματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Από τους 13 εκπαιδευτικούς οι 4 πιστεύουν πως η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη, οι 8 πιστεύουν πως δεν συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας και 1 εκπαιδευτικός θεωρεί πως ο προβλεπόμενος έλεγχος ταυτοπροσωπίας των μαθητών είναι επαρκής όταν οι εκπαιδευτικοί μεριμνούν για την ασφάλεια των μαθητών κλειδώνοντας την διαδικτυακή τάξη.

Εκ των 13 ερωτηθέντων, 2 εκπαιδευτικοί ανέφεραν πως κανένας «εξωτερικός χρήστης» δεν προσπάθησε να συνδεθεί στην διαδικτυακή τάξη, 3 πως μαθητές άλλων τάξεων προσπάθησαν να συνδεθούν και τελικά ανακατευθυνθήκαν σε άλλες διαδικτυακές τάξεις και 5 εκπαιδευτικοί πως «εξωτερικοί χρήστες» προσπάθησαν να συνδεθούν με άγνωστο όνομα χρήστη. Αναφορικά με τον ρόλο των γονέων και κηδεμόνων κατά την εφαρμογή της επείγουσας τηλεκπαίδευσης, οι 3 εκ των 13 υποστηρίζουν πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων είχε απολύτως βοηθητικό χαρακτήρα, οι 4 πως ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων ήταν παρεμβατικός και

βοηθητικός ταυτόχρονα, οι 2 ότι ο ρόλος των γονέων & κηδεμόνων είχε ελαφρώς παρεμβατικό χαρακτήρα αλλά δεν δυσχέραινε την εκπαιδευτική διαδικασία και ένας εκπαιδευτικός αναφέρει πως δεν είχε καμία απολύτως παρεμβολή από γονείς & κηδεμόνες. Σε ερώτηση για την παραβίαση της ιδιωτικότητας των εκπαιδευτικών οι 3 ανέφεραν πως παραβιάστηκαν τα προσωπικά δεδομένα των ίδιων αλλά και των μαθητών τους (φωτογραφίες, βιντεοσκόπηση χωρίς την θέληση τους), 1 είπε πως είναι πολύ πιθανό να βιντεοσκοπήθηκε ή να φωτογραφηθήκε χωρίς να μπορεί να το επιβεβαιώσει, οι 3 δεν γνωρίζουν εάν βιντεοσκοπήθηκαν ή φωτογραφηθήκαν κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και 4 εκπαιδευτικοί θεωρούν πως το πιθανότερο είναι ότι δεν βιντεοσκοπήθηκαν ή φωτογραφηθήκαν χωρίς την συγκατάθεσή τους, κατά τη διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι 2 εναπομείναντες εκπαιδευτικοί ανέφεραν με βεβαιότητα πως με κανένα τρόπο δεν παραβιάστηκε η ιδιωτικότητα των ίδιων και των μαθητών τους. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος της έρευνας υποστηρίζει πως δεν είναι πιθανό ή είναι σίγουρο πως δεν παραβιάστηκε η ιδιωτικότητα τους σε αντίθεση με έρευνα της Μπακιρτζή (2020), η οποία όπως αναφέρει η Παπαδημητρίου (2022), υποστηρίζει πως πολλοί εκπαιδευτικοί δεν χρησιμοποιούσαν την πλατφόρμα WebexMeeting λόγω του φόβου τους για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των μαθητών ή παραβίασης της ιδιωτικότητας τους.

Ο τρίτος άξονας αφορούσε ζητήματα απορρήτου και διαδικασίας της διδασκαλίας κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Από τους 13 εκπαιδευτικούς, οι 7 ανέφεραν πως παρατηρούν αλλαγές και στην διδασκαλία και στην συμπεριφορά τους και ένας παρατήρησε αλλαγές στην συμπεριφορά του αλλά αυτό δεν επηρέασε τον τρόπο διδασκαλίας του. Επίσης, ένας εκπαιδευτικός παρατήρησε αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας του αλλά αυτό δεν επηρέασε την συμπεριφορά του απέναντι στους μαθητές του και 4 συμμετέχοντες δεν παρατήρησαν καμία αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας ή και στην συμπεριφορά τους. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα των Ράικου, Κωνσταντοπούλου & Λαβίδα (2021) η απότομη αλλαγή της καθημερινότητας μπορεί να κινητοποιήσει τους εκπαιδευτικούς δημιουργικά και να βελτιώσει την επαγγελματική τους πορεία. Τα αποτελέσματα για αυτή την ερώτηση του άξονα συμπίπτουν και με αυτά της έρευνας των Αραβαντινού & Κώστα (2021) η οποία έδειξε πως αυξήθηκε το εκπαιδευτικό έργο των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς έπρεπε να εργαστούν κάτω από διαφορετικές

συνθήκες. Επίσης, η αλλαγή στην διδασκαλία και συμπεριφορά των εκπαιδευτικών κατά την επείγουσα εξ αποστάσεως εκπαίδευση επισημαίνεται σε μεγάλο ποσοστό και στην έρευνα των Παπαδοπούλου & Σμυρναίου (2021) σύμφωνα με τους Ψηφίδου, Κυριακοπούλου & Κατσίκη (2021), όπου αναφέρθηκαν δυσκολίες λόγω της έλλειψης πρόσβασης σε εξοπλισμό και ψηφιακών δεξιοτήτων για την χρήση ψηφιακών μαθησιακών περιβαλλόντων και έντονη ανησυχία σχετικά με ζητήματα απορρήτου, προστασίας προσωπικών δεδομένων και απορρήτου.

Αναφορικά με την ανασφάλεια κατά την σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση καθώς και αν αυτό επηρέασε με κάποιον τρόπο την διδασκαλία τους, η συντριπτική πλειονότητα, δηλαδή οι 9 εκπαιδευτικοί απάντησαν πως ένιωσαν ανασφάλεια κατά την διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ενώ οι υπόλοιποι 4 διαφώνησαν. Οι 8 από τους 13 εκπαιδευτικούς, σχετικά με το αίσθημα έκθεσης κατά την εφαρμογή της επείγουσας εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, είπαν πως αισθάνθηκαν εκτεθειμένοι την περίοδο της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης, ο ένας δεν ένιωσε ο ίδιος εκτεθειμένος κατά την εφαρμογή της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης αλλά οι μαθητές του ενώ οι 4 εναπομείναντες δεν ένιωσαν εκτεθειμένοι κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με την έρευνα των Αραβαντινού & Κώστα (2021) η οποία έδειξε πως αυξήθηκε η ανασφάλεια των εκπαιδευτικών σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα και πνευματικά δικαιώματα στο διαδίκτυο. Αναφορικά με τα προσωπικά δεδομένα και την αποχή των μαθητών από την τηλεεκπαίδευση, ένας εκπαιδευτικός από τους 13 αναφέρει πως η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν ευθύνεται καθόλου για την αποχή μαθητών από την τηλεεκπαίδευση, 8 θεωρούν αρκετά απίθανο οι μαθητές να απέχουν από την τηλεεκπαίδευση εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων και 4 θεωρούν ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων επηρεάζει αρκετά την συμμετοχή των μαθητών στα διαδικτυακά μαθήματα. Από τους 13 ερωτηθέντες, οι δέκα δεν είχαν κανένα μαθητή που απείχε από τα διαδικτυακά μαθήματα εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, οι 2 ανέφεραν πως ορισμένοι γονείς εξέφρασαν τους ενδοιασμούς τους σχετικά με την συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων χωρίς όμως να απέχουν οι μαθητές από την διαδικτυακή τάξη και ένας δήλωσε πως ένας μαθητής δεν συνδέθηκε καθόλου στην διαδικτυακή τάξη, καθ' όλη την διάρκεια της επείγουσας τηλεεκπαίδευσης, λόγω συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Σχετικά με τα προσωπικά

δεδομένα και την αποχή εκπαιδευτικών από την τηλεκπαίδευση, ένας εκπαιδευτικός θεωρεί πως η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση και 3 ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε μικρό βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση. Επίσης, 3 εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση, 5 εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεκπαίδευση ενώ ο εναπομείναντας δεν απαντά ξεκάθαρα.

Ο τέταρτος και τελευταίος άξονας αφορά την εκπαιδευτική ετοιμότητα και διαχείριση ζητημάτων απορρήτου και προσωπικών δεδομένων (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών). Από τους 13 ερωτηθέντες οι 6 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως γνωρίζουν τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, 2 έχουν ακούσει την ορολογία αλλά δεν γνωρίζουν με ακρίβεια σε τι αναφέρεται και 5 δεν γνωρίζουν καθόλου για τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων.

Και οι 13 εκπαιδευτικοί δεν αναζήτησαν καμία πληροφορία μέσω της συγκεκριμένης ηλεκτρονικής διεύθυνσης. Οι 4 από τους 13 εκπαιδευτικούς διάβασαν τους όρους χρήσης ενώ οι 9 δεν τους διάβασαν. 7 από τους 13 ερωτηθέντες ανέφεραν πως ενημερώθηκαν μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την εκπαιδευτική νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Πέντε εκπαιδευτικοί αναζήτησαν πληροφορίες μέσω της διεύθυνσης της εκάστοτε σχολικής ομάδας ενώ 4 ενημερώθηκαν για την εφαρμογή της επείγουσας τηλεκπαίδευσης μέσω των συναδέλφων τους. Δύο εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν μέσω ημερίδων, 2 από διάφορες εκπαιδευτικές ιστοσελίδες ή και σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, 1 από το ειδησεογραφικό πρόγραμμα της τηλεόρασης και 2 εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν πως η ενημέρωσή τους βασίστηκε σε προσωπική αναζήτηση. Τα αποτελέσματα της έρευνας για τον συγκεκριμένο άξονα συνάδουν με τα αποτελέσματα της έρευνας των Γιασιράνη & Σοφού (2021) που αναφέρουν πως το 64% των εκπαιδευτικών διαθέτουν βασικές γνώσεις σχετικά με την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση και χειρισμό των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Όσον αφορά την διερεύνηση της παρακολούθησης επιμορφωτικών σεμιναρίων από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα πάνω σε ζητήματα επιμορφωτικών δεδομένων, οι 9 από τους 13 δεν παρακολούθησε κανένα σεμινάριο επιμόρφωσης αναφορικά με ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων και μόλις οι 4 είχαν παρακολουθήσει κάποια επιμόρφωση πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Οι 10 από τους 13 εκπαιδευτικούς χαρακτηρίζουν τις υπάρχουσες δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ανεπαρκείς, 1 εκπαιδευτικός θεωρεί ότι οι επιμορφώσεις/ σεμινάρια είχαν βοηθητικό χαρακτήρα, 1 εκπαιδευτικός θεωρεί ότι τα αρχικά σεμινάρια δεν ήταν βοηθητικά αλλά με τον καιρό βελτιώθηκαν και 1 εκπαιδευτικός θεωρεί ότι σε σεμινάρια ήταν επαρκή για τους εκπαιδευτικούς αλλά όχι και για τους γονείς.

Τέλος, σχετικά με προτάσεις επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προσωπικών δεδομένων, οι 8 εκπαιδευτικοί θεωρούν πως οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται αποτελεσματικότερα σε θέματα προσωπικών δεδομένων μέσω σεμιναρίων και ημερίδων, 1 εκπαιδευτικός υποστηρίζει πως ένας τρόπος να επιμορφώνονται οι εκπαιδευτικοί είναι μέσω παρακολούθησης πανεπιστημιακών μαθημάτων και 1 εκπαιδευτικός πιστεύει ότι η εκπαιδευτική κοινότητα μπορεί να πληροφορηθεί μέσω προσωπικής αναζήτησης ή και ενημέρωσης από ανώτερα στελέχη της εκπαίδευσης. Επιπλέον, 2 εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι για ζητήματα προσωπικών δεδομένων οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενημερώνονται μόνο από νομικούς εκπρόσωπους (δικηγόρους) και 1 εκπαιδευτικός θεωρεί ότι οι εκπαιδευτικοί δεν οφείλουν να επιμορφωθούν.

Όσον αφορά τον πρώτο άξονα συμπεραίνεται πως η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρούν πως τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δύναντο να επεξεργαστούν και για άλλους σκοπούς από αυτούς που έχουν οριστεί και πως τα δεδομένα σύνδεσης δεν χρησιμοποιούνται ως στοιχείο αξιολόγησης. Επίσης, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών προσπάθησαν να συμβάλλουν στον περιορισμό της έκθεσης των προσωπικών δεδομένων των μαθητών, έλαβαν επιπλέον μέτρα προστασίας και έκαναν χρήση έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού. Τέλος, πολλοί ήταν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος που δεν γνώριζαν τι θα έπρεπε να κάνουν προκειμένου να προστατέψουν την ιδιωτικότητα των μαθητών/ τριων και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αισθάνονται ανεπαρκείς.

Αναφορικά με τον δεύτερο άξονα, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών πιστεύουν πως η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας δεν συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας. Κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων τηλεδιάσκεψης, στους περισσότερους εκπαιδευτικούς του δείγματος έτυχε προσπάθεια σύνδεσης από εξωτερικό χρήστη. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών πιστεύει πως ο ρόλος των γονέων και κηδεμόνων είναι συνάμα παρεμβατικός και βοηθητικός. Επίσης, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως πιθανότερα δεν βιντεοσκοπήθηκαν ή φωτογραφήθηκαν κατά την εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης.

Όσον αφορά τον τρίτο άξονα, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών παρατηρούν αλλαγές και στην διδασκαλία και στην συμπεριφορά τους και ένιωσαν μεγάλη ανασφάλεια και αισθάνθηκαν εκτεθειμένοι κατά την διάρκεια της επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα δυσάρεστα συναισθήματα των εκπαιδευτικών επιβεβαιώνονται και από τα ευρήματα της έρευνας των Γιασιράνου & Σοφού (2021) αφού παρατηρήθηκε πως η πλειονότητα των ερωτηθέντων ένιωσε άγχος και αμφιβολία για το αν θα καταφέρει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν αρκετά απίθανο οι μαθητές να απέχουν από την τηλεεκπαίδευση εξαιτίας της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων και δεν αντιμετώπισαν κανένα τέτοιο θέμα. Αντίθετα, οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες θεωρούν πως η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεεκπαίδευση.

Τέλος, σχετικά με τον τέταρτο άξονα, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν πως γνωρίζουν τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων ενώ όλοι οι εκπαιδευτικοί δεν χρειάστηκε να αναζητήσουν καμία πληροφορία μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης που παρέχει πληροφορίες σε θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Οι περισσότεροι δεν διάβασαν τους όρους χρήσης ενώ ενημερώθηκαν μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με την εκπαιδευτική νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών του δείγματος αναζήτησαν πληροφορίες μέσω της διεύθυνσης της εκάστοτε σχολικής ομάδας ούτε είχε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο επιμόρφωσης αναφορικά με ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Οι περισσότεροι

εκπαιδευτικοί θεωρούν ανεπαρκείς τις υπάρχουσες δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ενώ υποστηρίζουν πως οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται αποτελεσματικότερα σε θέματα προσωπικών δεδομένων μέσω σεμιναρίων και ημερίδων στο σχολικό χώρο. Με τα παραπάνω ευρήματα έρχεται σε συμφωνία και η έρευνα των Μπερδεκλή, Κώστα, Σοφού (2020) υποστηρίζοντας ότι η ελλιπής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε σχέση με την παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που δυσχεραίνει την εκπαιδευτική διαδικασία. Η έρευνα των Σταχτέα & Σταχτέα (2020), σύμφωνα με τους Παράσχου και συν. (2021) τονίζει, όπως και η έρευνα της παρούσας εργασίας, την αναγκαιότητα εξειδίκευσης των εκπαιδευτικών στην επιμόρφωση για βελτίωση του βαθμού απόκρισης στις απαιτήσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης. Επίσης, η έρευνα των Σοφού & Δάρρας (2015) αναφέρει ως αποτελεσματικότερη μορφή επιμόρφωσης την ενδοσχολική επιμόρφωση.

Ο κύριος περιορισμός της έρευνας που διεξήχθη για τις ανάγκες της εργασίας αφορά το δείγμα, το οποίο δεν μπορεί να είναι καθαρά αντιπροσωπευτικό λόγω του μικρού αριθμού των συνεντευξιζόμενων. Αυτό συνεπώς εμποδίζει την ασφαλή γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Τονίζεται σε κάθε περίπτωση η ανάγκη που υπάρχει για αύξηση των γνώσεων των εκπαιδευτικών σχετικά με ζητήματα προστασίας του απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία. Επισημαίνεται ότι η απόκτηση γνώσεων και πρακτικών εφαρμογής για το θέμα θα συμβάλει στην ομαλή διεξαγωγή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης σε συνθήκες όπου λαμβάνονται όλα τα μέτρα για την προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων κατά την φάση της επεξεργασίας. Για το λόγο αυτό προτείνεται η διοργάνωση περισσότερων ημερίδων και επιμορφωτικών προγραμμάτων για το θέμα αυτό και η ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών για συμμετοχή σε αυτά.

Τέλος, είναι καίριας σημασίας για την μελέτη του θέματος της εργασίας η διεξαγωγή περισσότερων μελετών προκειμένου σε ένα πιο μεγάλο δείγμα εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας να διερευνηθούν οι απόψεις καθώς η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν. Θα άξιζε τον κόπο επίσης να πραγματοποιηθούν αντίστοιχες μελέτες για τους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς και ποσοτικές μελέτες για εξασφάλιση μεγαλύτερης εγκυρότητας. Παράλληλα, συνίσταται η διερεύνηση των απόψεων των

γονέων και κηδεμόνων αναφορικά με την προστασία του απορρήτου κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από διαδικτυακά προγράμματα τηλεδιάσκεψης καθώς και η διερεύνηση θετικών εξελίξεων που προέκυψαν λόγω πραγματοποίησης της επείγουσας τηλεκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Abel Jr, A. (2020). The phenomenon of learning at a distance through emergency remote teaching amidst the pandemic crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 127-143.
- Affouneh, S., Salha, S., Khlaif, Z. N. (2020). Designing quality e-learning environments for emergency remote teaching in coronavirus crisis. *Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 1(2), 1–3.
- Antokhina, J., Ovodenko, A., Novikova, O., Bezzateev, S. (2020). *Confidentiality, Integrity and Accessibility in The Distance Education System*. 1095-1101. 10.15405/epsbs.2020.10.03.126.
- Bawa, P. (2020). Learning in the age of SARS-COV-2: A quantitative study of learners' performance in the age of emergency remote teaching. *Computers & Education Open*, 1, 100016.
- Cormack, A. (2016). A data protection framework for learning analytics. *Journal of Learning Analytics*, 91–106.
- Department for education. (2018). *Data protection: a toolkit for schools Open Beta: Version 1.0*. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/747620/Data_Protection_Toolkit_for_Schools_OpenBeta.pdf
- Dhawan, S. (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1), 5–22.
- Foti, P. (2020). Research in distance learning in Greek Kindergarten schools during the pandemic of covid- 19: Possibilities, Dilemmas, Limitations. *European Journal of Open Education and E- learning Studies*, 5 (1), 19-40.
- Fuster, G., Kloza, D. (2016). *The European Handbook for Teaching Privacy and Data Protection at Schools*. British Library.
- Gannon, S. (2012). My school redux: Re-storying schooling with the My School website. *Discourse: Studies in The Cultural Politics of Education*, 34, 1-14.

- Hazari, S., Brown, C. (2014). An empirical investigation of privacy awareness and concerns on social networking sites. *Journal of Information Privacy and Security*, 9(4), 31–51.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. *EDUCAUSE Review*, 27.
- Hoel, T., Griffiths, D., Chen, W. (2017). The influence of data protection and privacy frameworks on the design of learning analytics systems (pp. 243–252). Presented at the *Seventh International Learning Analytics & Knowledge Conference*, New York, New York, USA: ACM Press.
- Huang, R.H., Liu, D.J., Tlili, A., Yang, J.F., Wang, H.H., et al. (2020). *Handbook on Facilitating Flexible Learning During Educational Disruption: The Chinese Experience in Maintaining Undisrupted Learning in COVID-19 Outbreak*. Beijing: Smart Learning Institute of Beijing Normal University.
- Khalili, H. (2020). Online inter professional education during and post the covid-19 pandemic: a commentary. *Journal of Inter professional Care*(3), 1-4. <https://doi.org/10.1080/13561820.2020.179242>.
- Lessig, L. (2006). Code (part 11). New York: Basic Books Version 2.0.
- Li, S., Zhang, C., Liu, Q. *et al.* (2022). E-Learning during COVID-19: perspectives and experiences of the faculty and students. *BMC Med Educ*, 22, 328.
- Lin, N., Korba, L., Yee, G., Shih, T., Lin, H.W. (2004). Security and privacy technologies for distance education applications. *Proceedings - International Conference on Advanced Information Networking and Application (AINA)*.1 (1), 580 – 585.
- Mateeva, Z. (2020). Principles of personal data protection. *Special Issue*, 2 (28), 95-104.
- McMurtrie, B. (2020). Preparing for Emergency Online Teaching. *The Chronicle of (Higher Education)*.
- Moore, J.L., Dickson-Deane C., Galyen K. (2010). e-Learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same? *Internet and Higher Education*.
- Motte-Signoret E, Labbé A, Benoist G, Linglart A, Gajdos V, Lapillonne A. (2021). Perception of medical education by learners and teachers during the COVID-19 pandemic: a cross-sectional survey of online teaching. *Med Educ Online*, 26(1), 1919042.
- Nelson G., Prilleltensky I. (2005). *Community Psychology*. NY USA. Palgrave macmillan.
- Pangrazio, L., Selwyn, N. (2018). “Personal data literacies”: A critical literacies approach to enhancing understandings of personal digital data. *New Media & Society*, 8(5), 146144481879952–146144481879919.
- Rahayu R., Wirza, Y. (2020). Teachers’ Perception of Online Learning during Pandemic Covid-19. *Jurnal Penelitian Pendidikan*, 20 (3), 392 – 406.
- Romansky, R., Noninska, I. (2019). Technological Organization of the Access Management to Information Resources in a Combined e-Learning Environment, *International Journal on IT and Security*, 4 (11), 51-62.

Shi, P., Winter, J.S., Zhang, B (2021). Govnce of Privacy Protection: How Laws Will Be Adopted to Address New Technologies? *23rd Biennial Conference of the International Telecommunications Society (ITS): "Digital societies and industrial transformations: Policies, markets, and technologies in a post-Covid world"*, Online Conference / Gothenburg, Sweden.

Verma, G., Priyamvada (2020). COVID-19 and Teaching: Perception of School Teachers on Usage of Online Teaching Tools. *MuktShabd Journal*, IX(VI), 2492-2503.

Zhang, Z., Kenny, R. (2010). Learning in an online distance education course: Experiences of three international students. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 11(1).

Ελληνική

Αγγελίδου, Ζ. (2010). *Προστασία της Ιδιωτικότητας και των Προσωπικών Δεδομένων στο χώρο της Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Αναστασιάδης, Π. (2020). Η Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην εποχή του Κορωνοϊού COVID-19: το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «Ανοιχτό Σχολείο της Διερευνητικής Μάθησης, της Συνεργατικής Δημιουργικότητας και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης». *Ανοικτή Εκπαίδευση*, 16(2), 20-48.

Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, Ε. (2007). *Προσωπικά δεδομένα*. Αθήνα- Κομοτηνή.: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Αναστασιάδης, Π., Κωτσίδης, Κ., Συννεφάκης, Χ. (2021). Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης με θέμα: «Σχολική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση με τη χρήση των ΤΠΕ –elearning)» από το Πανεπιστήμιο Κρήτης [Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α]. Στο: *Τόμος Πρακτικών 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Συνεδρίου: Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις*, 566-574.

Αντωνοπούλου, Ε., Βουρβάχη, Ε., Γεωργομάνος, Δ. (2015). *Εκπαιδευτικές Πλατφόρμες. Συγκριτική Ανάλυση*. ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας.

Αραβαντινού, Δ., Κώστας, Α. (2022). Επείγουσα Απομακρυσμένη Διδασκαλία (ΕΑΔ) στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση κατά την 1^η Περίοδο της Πανδημίας COVID-19: Μια Ποιοτική Διερεύνηση Απόψεων, Πρακτικών και Προβλημάτων σε Εκπαιδευτικούς και Γονείς. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 11 (7Α 2022).

Αρχή Προστασίας Δεδομένων, Απόφαση 50/2021. Διαθέσιμο σε:

https://www.dpa.gr/sites/default/files/2021-11/50_2021anonym.pdf

Babbie E. (2011) *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γαλάνης, Π. (2018). Μέθοδοι συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 35 (2), 268-277.

Γιαβρίμης Π., & Φερεντίνου Ο. (2022). Επείγουσα Απομακρυσμένη Εκπαίδευση στην Εποχή της Καραντίνας. *Απόψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Επιστήμες

- Γιασιράνης, Σ., Σοφός, Α. (2021) Η αποτίμηση από την πλευρά των εκπαιδευτικών της αξιοποίησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εν μέσω πανδημίας: Στάσεις, προβλήματα και προοπτικές. *Τόμος Πρακτικών 1ο Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο "Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις – Αντιλήψεις – Σενάρια – Προοπτικές – Προτάσεις*.
- Γκίκας, Α. (2013). Διαδικτυακά Περιβάλλοντα Μάθησης Σύγχρονης και Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης: Τριετής εφαρμογή. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7, 170-182.
- Γκόρος, Δ. (2021). *Η εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η επίδραση της ηλεκτρονικής ηγεσίας σε αυτή: απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την ετοιμότητά τους, κατά την πανδημία του κορωνοϊού*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Δημητρακοπούλου, Γ. (2019). *Διερεύνηση της στάσης και της πρόθεσης χρήσης του MysterySkyre από εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- ΕΚΠΑ/ΕΝΠΙ, (2020). *Μελέτη εκτίμησης αντίκτυπου σχετικά με την προστασία δεδομένων (άρ.35 ΓΚΠΔ) για τις πράξεις επεξεργασίας κατά την παροχή ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ)*. Διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/DPIA_%CE%A5%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%98_sign.pdf
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (2020). *Δήλωση επί της απόφασης του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση C-311/18 – DataProtectionCommissioner κατά FacebookIreland και MaximillianSchrems*, 17 Ιουλίου 2020. Διαθέσιμο στο: https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_statement_20200717_cjejudgmentc-311_18_el_0.pdf
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (2020). *Συχνές ερωτήσεις σχετικά με την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση C- 311/18 - Επίτροπος προστασίας δεδομένων κατά Facebook IrelandLtd και Maximillian Schrems*, 23 Ιουλίου 2020. Διαθέσιμο στο: https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/files/file1/edpb_faqs_schrems_ii_202007_adopted_el.pdf
- Ζιώγα, Σ. (2021). *Αντιλήψεις μαθητών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση έκτακτης ανάγκης λόγω της πανδημίας Covid-19*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Ιγγλεζάκης Ι. (2003). *Ενσυνείδητα προσωπικά δεδομένα*. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Καλαπόδη, Α. (2020). *Η Ιδιωτικότητα των Δεδομένων σε Φορητές Συσκευές, Εφαρμογών Διαδικτυακής Επικοινωνίας*. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Κυριακού, Μ. (2021). *Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων. Νομικές Πτυχές*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

- Μαλλιαρού, Π. (2016). *Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ανηλίκων με έμφαση στην διαχείριση τους από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο και συναφή πληροφοριακά συστήματα- νομικές πτυχές*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Μαντζούκας, Σ. (2003). Έρευνα και αντιληπτικά περιγράμματα: Τα είδη και η χρησιμότητά τους για τους ερευνητές νοσηλευτές. *Νοσηλευτική*, 42,(4) 405-413.
- Μαυριάς, Β. (2015). *Ηλεκτρονικό έγκλημα και ασφάλεια των παιδιών στο Διαδίκτυο*. ΤΕΙ Πελοποννήσου.
- Μήτρου, Λ. (2010). *Η προστασία της Ιδιωτικότητας στην πληροφορική και τις επικοινωνίες. Η νομική διάσταση*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Μιχατίδου, Α. (2018). *Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στο Διαδίκτυο*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Mouzakis, C., Koutromanos, G., Tsoли, N. (2021). Επείγουσα Απομακρυσμένη Διδασκαλία κατά τη Διάρκεια της Πανδημίας: Πεποιθήσεις και Εμπειρίες Εκπαιδευτικών. Θ. Μπράτιτσης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 12ου Πανελληνίου και Διεθνούς Συνεδρίου «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, σ. 108-115 ΠΔΜ, Φλώρινα, 14-16 Μαΐου 2021.
- Μπεκιάρη, Α. (2021). «*Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας σχετικά με τις προκλήσεις, τις δυνατότητες και τις προοπτικές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπως αυτή εφαρμόστηκε στην Ελλάδα την περίοδο της πανδημίας του Covid-19*». Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- Μπερδέκλης, Φ., Απόστολος Κ., Σοφός, Α., Το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο στην Before Coronavirus εποχή: Διερεύνηση ανασταλτικών παραγόντων αξιοποίησής του από εκπαιδευτικούς ΠΕ70 της Δωδεκανήσου“. 1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες, Nr. 1 (22.04.2021): 164. <http://dx.doi.org/10.12681/online-edu.3224>
- Κανελλόπουλος, Α., Κουτσούμπα, Μ., Γκίτσος, Ι. (2020). Οπτικοακουστική Μάθηση και Τηλεδιάσκεψη στην εξΑΕ. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16(1), 44-63. Doi: <https://doi.org/10.12681/jode.22976>.
- Λάζαρη, Κ., Μουζάκης, Χ., Κουτρομάνος, Γ. (2015). Η Αξιοποίηση του Edmodo σε Δράσεις Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Μια Μελέτη Περίπτωσης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο: *8th International Conference in Open & Distance Learning - November 2015, Athens, Greece – PROCEEDINGS*, 66-77.
- Λιακοπούλου, Ε., Σταυροπούλου, Ε. (2021). Εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο κατά την περίοδο του covid-19: προβληματισμοί, δυσκολίες και αναληφθείσες ενέργειες αντιμετώπισής τους. Στο: *Τόμος Πρακτικών 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Συνεδρίου: Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις*, 331-334.
- Μπακιρτζή, Ι. (2021). Κλείσιμο σχολείων. Και τώρα τι; - Μια διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τη σύγχρονη και ασύγχρονη εκπαίδευση. Στο: *Τόμος Πρακτικών 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Συνεδρίου: Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις*, 324-330.

- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. (2018). *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων*. European Union Agency for Fundamental Rights.
- Παπαδημητρίου, Ε. (2022). *Πανδημία Covid-19 και νέες μορφές εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Παπαντωνάκη, Α. (2014). *Προσωπικά δεδομένα ανηλίκου*. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παράσχου, Β., Σπύρου, Σ., Σοφός, Α., Φούζας, Γ., Ρουσάκη, Φ., Γιασιράνης, Σ. (2021). Καταγραφή επιμορφωτικών αναγκών εκπαιδευτικών την περίοδο του covid-19. *1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες*, 0, 462-471.
- Παρπαίρη, Ε. (2021). *Πανδημία και Προστασία Δεδομένων Συμβατότητα ή μη των νομοθετικών επιλογών στην Παιδεία με τις διατάξεις του ΓΚΠΔ σε περίοδο πανδημίας*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Πιτσιάβας, Δ., Βλαχόπουλος, Δ. (2015). Ο ρόλος των ΤΠΕ και του νέου Πληροφοριακού Συστήματος "Myschool" στη διοικητική διαδικασία των Δημοτικών Σχολείων: Η περίπτωση των Διευθυντών της Περιφερειακής Ενότητας Ημαθίας. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 8, 123-137.
- Ράικου, Ν., Κωνσταντοπούλου, Γ., Λαβίδας, Κ. (2021). Άγχος και δεξιότητες εκπαιδευτικών κατά τη διαχείριση της εκπαιδευτικής κρίσης λόγω της πανδημίας COVID-19 από το Πανεπιστήμιο Κρήτης [Ε.ΔΙ.Β.Ε.Α]. Στο: *Τόμος Πρακτικών 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Συνεδρίου: Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις*, (521-530).
- Σοφός, Α., & Δάρρα, Μ. (2015). *Διαμορφώνοντας ποιοτική σχολική κουλτούρα*. iTeacher. 11(49-69).
- Σοφός, Π., Χρόνη, Σ. (2021). Η εμπειρία της οργάνωσης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δυο δημοτικών σχολείων της Κορινθίας στις μέρες του κορωνοϊού. Στο: *Τόμος Πρακτικών 1ου Διεθνούς Διαδικτυακού Συνεδρίου: Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις*, 392-400.
- Σοφός, Α. (2021). Εκπαίδευση υπό έκτακτες συνθήκες ή εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση; Προβληματισμοί και ζητήματα που προκύπτουν για τον εκπαιδευτικό και προοπτικές για το μέλλον. *1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες*. 38. 10.12681/online-edu.3209.
- Σοφός, Α., Κώστας, Α., Παράσχου, Β. (2015). *Online Εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Από την θεωρία στην πράξη*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα- Κάλλιπος.
- Σοφός, Α., Κώστας, Α., Φούζας, Γ., & Παράσχου, Β. (2021). *Πρακτικά του 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου «Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις, 3-5 Ιουλίου 2020»*. Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Σοφός, Α. (2013). Καταστασιακά περιβάλλοντα για την ηλεκτρονική μάθηση, *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 9 (1,2013), 62-74.

- ΥΠΑΙΘ, (2020a). Οδηγίες για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.
- ΥΠΑΙΘ. (2020b). Εγκύκλιος 40209/Δ1 της 26-3-2020. Οδηγίες Υλοποίησης Προγραμμάτων εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης με Σύγχρονη Μέθοδο Διδασκαλίας. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Φακούλας, Σ. (2020). *Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης: Η περίπτωση αξιοποίησης τεσσάρων Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Φιλιππούσης, Γ., Αναστασιάδης, Π. (2019). Η Τηλεδιάσκεψη στο Δημοτικό Σχολείο: Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Επικοινωνιακής Διδακτικής Προσέγγισης με έμφαση στην Κοινωνική Παρουσία. Στο: *10th International Conference in Open & Distance Learning - November 2019, Athens, Greece – PROCEEDINGS*, 106-119.
- Ψηφίδου, Ρ., Κυριακοπούλου, Α., & Κατσίκης, Ι. (2021). Εξ αποστάσεως επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση κατά την πανδημία: προσαρμογές και προκλήσεις για εκπαιδευόμενους και εκπαιδευτές στην Ευρώπη. *1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες*.

Πηγές Διαδικτύου

Πηγή 1. [ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ \(montessoriananews.gr\)](http://www.montessoriananews.gr)

Πηγή 2. [Τομέας Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας \(pi.ac.cy\)](http://www.pi.ac.cy)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ενδεικτική απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη

Α' άξονας: Απόψεις εκπαιδευτικών σχετικά με την ιδιωτικότητα και την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

- **Θεωρείτε ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας τυγχάνουν επεξεργασίας για διαφορετικό από τον διακηρυγμένο σκοπό της;**

Ναι το πιστεύω αυτό. Δεν θεωρώ ότι θα τα χρησιμοποιήσουν με κακόβουλο τρόπο, πάντως το θεωρώ δεδομένο ότι θα τα χρησιμοποιήσουν για την εξαγωγή διάφορων στατιστικών. Επίσης, δεν γνωρίζω ποιος είναι ο διακηρυγμένος σκοπός της, μόνο υποθέσεις μπορώ να κάνω για αυτόν.

- **Θεωρείτε ότι τα δεδομένα σύνδεσης (χρόνος ενεργού χρήστη) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το ΥΠΑΙΘ ως στοιχείο αξιολόγησης του εκπαιδευτικού σας έργου;**

Ναι. Και όχι μόνο εγώ. Θυμάμαι ότι από την αρχή της τηλεκπαίδευσης όλοι οι εκπαιδευτικοί που μιλούσα ανησυχούσαν για το πώς θα επηρεαζόταν η επαγγελματική τους πορεία αν δεν συμμετείχαν στην τηλεκπαίδευση ή δεν την εφάρμοζαν σωστά.

- **Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητά σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;**

Δυστυχώς λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν δεν μπορούσα να πάρω κάποια μέτρα αν και θα το ήθελα, γιατί θα ήταν επίσημο για τη μαθησιακή διαδικασία. Οι μαθητές ήδη ζορίζονταν να παρακολουθήσουν το μάθημα, δεν ήθελα να τους δυσκολέψω ακόμα περισσότερο.

- **Χρειάστηκε να λάβετε επιπλέον μέτρα για να προστατεύσετε την ιδιωτικότητα των μαθητών σας κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Εάν ναι, τι ακριβώς;**

Ναι, σε κάθε μάθημα έλεγχα τα ονόματα χρήσης των μαθητών έτσι ώστε να σιγουρευτώ ότι δεν υπήρχε συνδεδεμένος κάποιος εκτός μαθήματος. Επίσης, αν κάποιος μαθητής μου ζητούσε για προσωπικούς του λόγους να μην έχει ανοικτή την κάμερα του, του το επέτρεπα.

- **Σας προβλημάτισαν ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων αναφορικά με το υλικό που χρησιμοποιήσατε κατά την τηλεκπαίδευση; Δημιουργήσατε και αναρτήσατε δικό σας υλικό;**

Όχι ιδιαίτερα. Στη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποιούσα μόνο τα βιβλία (και να ήθελα δεν έφτανε ο χρόνος για κάτι παραπάνω), τα οποία είναι εγκεκριμένα από το υπουργείο. Στην ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση χρησιμοποίησα την πλατφόρμα e-me όπου εκεί φαίνεται ποιος είναι ο δημιουργός κάθε άσκησης, οπότε πάλι δεν τέθηκε κάποιο θέμα.

- **Τι ενέργειες χρειάζεται να κάνει ο εκπαιδευτικός για να προστατεύσει τα προσωπικά δεδομένα του ίδιου αλλά και των μαθητών του;**

Νιώθω ότι δεν έχω τις κατάλληλες γνώσεις για να το απαντήσω αυτό. Πάντως, πριν εφαρμόσουμε οποιοσδήποτε ενέργειες πρέπει να σιγουρευτούμε ότι δεν θα είναι εις βάρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Β' άξονας: Απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα **ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου** κατά την εφαρμογή επείγουσας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

- **Θεωρείτε ότι η πρόβλεψη για τον έλεγχο της ταυτοπροσωπίας, με την οποία ορίστηκε οι διαδικτυακές τάξεις να είναι κλειδωμένες, οι μαθητές/-τριες να περιμένουν στην αίθουσα αναμονής και ο εκπαιδευτικός να καλείτε να εγκρίνει την είσοδο σε κάθε συμμετέχοντα, συνιστά επαρκές μέτρο προστασίας μέσω του οποίου δύναται να αποτραπεί η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στην διαδικτυακή τάξη;**

Αν με ρωτούσατε αυτό στην αρχή της τηλεκπαίδευσης θα σας έλεγα πως ναι είναι αρκετό. Εκ των υστέρων όμως είδα ότι δεν ήταν αρκετό. Υπήρξαν αρκετά περιστατικά όπου εντοπίστηκαν συμμετέχοντες σε μια τάξη χωρίς να έχουν

εγκριθεί και χωρίς να τους γνωρίζει κανείς ή κάποιοι μαθητές να είναι δυο φορές μέσα. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι δεν μπορούσαμε να ελέγξουμε ποιος άλλος παρακολουθεί το μάθημα μας εκτός από τα ίδια τα παιδιά (όπως οι γονείς, τα αδέρφια κλπ), με αποτέλεσμα να αναιρείται η «ασφάλεια της έκφρασης» που πρέπει να υπάρχει σε μια σχολική τάξη.

- **Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης υπήρξε κάποιος «εξωτερικός χρήστης» που προσπάθησε να συνδεθεί στην διαδικτυακή σας τάξη;**

(Εάν ναι...)

- Τι ακριβώς συνέβη;
- Ποια η αντίδραση σας;
- Ποια τα συναισθήματα σας;
- Ποιες ενέργειες πιστεύετε χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν παρόμοια περιστατικά;

Ναι υπήρξε και μάλιστα αρκετές φορές. Επι το πλείστον ήταν μαθητές της σχολικής μονάδας που είχαν μπερδέψει τους κωδικούς τους. Επειδή σε κάθε μάθημα έλεγα τα παιδιά που ήταν συνδεδεμένα αν έβλεπα ένα όνομα που δεν το αναγνώριζα, του εξηγούσαν ότι ήταν στο λάθος μάθημα και τι έπρεπε να κάνει για να πάει στο μάθημα του. Υπήρξαν όμως κάνα δυο φορές που εντόπισαν σαν όνομα χρήστη κάποιο κωδικό σαν όνομα χρήστη και παρά τις προσπάθειες επικοινωνίας που έκανα δεν πήρα απάντηση. Μετά από λίγο αυτό το όνομα εξαφανιζόταν. Τα παιδιά το έπαιρναν σαν πλάκα και προσπαθούσαν να μαντέψουν ποιος παιδί ήτανε ή έκαναν περιπαιχτικά σχόλια ότι κάποιος μας παρακολουθεί.

- **Κατά τη διάρκεια της επείγουσας τηλεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος εξωτερικός χρήστης (γονέας, κηδεμόνας κλπ.) που παρενέβη στο διαδικτυακό σας μάθημα;**

(Εάν ναι...)

- Τι ακριβώς συνέβη;
- Ποια η αντίδραση σας;
- Ποια τα συναισθήματα σας;
- Ποιες ενέργειες πιστεύετε χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν παρόμοια περιστατικά;

Ναι, σχεδόν σε καθημερινή βάση. Ειδικά στην αρχή της τηλεκπαίδευσης αρκετές μαμάδες ήταν μαζί με τα παιδιά τους και παρακολουθούσαν το μάθημα. Όταν ρωτούσα κάτι τα παιδιά θυμάμαι να τις ακούω να λένε τις απαντήσεις στα παιδιά τους και μετά να τα παροτρύνουν να την πουν στη δασκάλα. Κάποιες φορές μάλιστα διέκοπταν και το μάθημα για να μου ζητήσουν να πει την απάντηση το παιδί τους. Παρότι μου δημιουργούσε πρόβλημα και με εκνεύριζε δεν μπορούσα να κάνω κάτι. Απλά τους έλεγα με ευγενικό τρόπο να μην λένε τις απαντήσεις στα παιδιά. Αυτό που με έφερε πραγματικά σε δύσκολη θέση ήταν όταν κάποιες φορές ακούγονταν οι γονείς των παιδιών να τσακώνονται. Και δεν τους άκουγα μόνο εγώ αλλά και οι υπόλοιποι μαθητές και κατ επέκταση και οι οικογένειες τους. Αυτό που σκέφτηκα τότε και έκανα ήταν να κλείσω τα μικρόφωνα όλων των παιδιών αν και η ζημιά είχε ήδη γίνει.

Είναι πολύ δύσκολο στην τηλεκπαίδευση να κρατήσεις μακριά τους γονείς ειδικά στις μικρές τάξεις.

- **Κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης, υπήρξε κάποιος μαθητή που παραβίασε την ασφάλεια της ιδιωτικότητάς σας (πχ βιντεοσκόπηση, ηχογράφηση);**

(Εάν ναι...)

- Τι ακριβώς συνέβη;
- Ποια η αντίδραση σας;
- Ποια τα συναισθήματα σας;
- Ποιες ενέργειες πιστεύετε χρειάζεται να πραγματοποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθούν παρόμοια περιστατικά;

Ναι υπήρξαν κάποιοι μαθητές που έβγαζαν φωτογραφίες. Δεν το έκαναν όμως με πονηρό σκοπό απλά επειδή έγραφαν αργά φωτογράφιζαν τις ασκήσεις που κάναμε που να μπορούν να τις γράψουν μετά. Για να αποφύγω τυχόν προβλήματα είχα ζητήσει από όλους τους μαθητές να έχουν κλειστές τις κάμερες τους. Το ίδιο έκανα και εγώ. Είναι πολύ πιθανόν και άλλοι μαθητές να είχαν προσπαθήσει να βγάλουν κάποιο βίντεο αλλά χωρίς να έχει πέσει στην αντίληψη μου. Παραβίαση της ιδιωτικότητας μου ένιωσα στην αρχή της τηλεκπαίδευσης που όλο αυτό ήταν καινούργιο και για εμάς και για τα παιδιά, καθώς επειδή το μάθημα γινόταν με ανοιχτές κάμερες, τα παιδιά ζητούσαν να δουν το δωμάτιο που βρισκόμουν και τα αντικείμενα που υπήρχαν σε αυτό.

Το μόνο που μπορώ να σκεφτώ που μπορεί να βοηθήσει στην ελαχιστοποίηση της παραβίασης της ιδιωτικότητας είναι οι κλειστές κάμερες, όμως θεωρώ ότι έτσι εμποδίζεται σε μεγάλο βαθμό η μαθησιακή διαδικασία.

Γ' άξονας: Απόψεις εκπαιδευτικών αναφορικά με ζητήματα απορρήτου και κατά πόσο επηρεάζουν την διαδικασία της τηλεκπαίδευσης.

- **Παρατηρήσατε αλλαγές στην συμπεριφορά σας ή/ και στον τρόπο διδασκαλίας γνωρίζοντας ότι έχετε επικοινωνία με τους μαθητές σας μέσω κάμερας και υπάρχει πιθανότητα να φαίνεστε ή/ και να ακούγεστε σε τρίτους;**

Αναγκαστικά υπήρξαν αλλαγές στη διδασκαλία. Το μάθημα δεν γινόταν όπως θα γινόταν αν ήμασταν στην τάξη. Δεν είχα τη δυνατότητα να ελέγχω αυτά που γράφανε και ένα μεγάλο μέρος του μαθήματος περνούσε προσπαθώντας να τους εξηγήσω πως λειτουργεί η πλατφόρμα. Τώρα σχετικά με το γεγονός ότι υπήρχε η πιθανότητα να με ακούσουν οι γονείς δεν έκανα κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά μου (ή τουλάχιστον έτσι νομίζω) απλά είχα περισσότερο άγχος. Πολλοί γονείς βλέπουν υποτιμητικά τους εκπαιδευτικούς και ψάχνουν το παραμικρό μας παραστράτημα για να δημιουργήσουν εντάσεις. Η σύγχρονη τηλεκπαίδευση τους έδωσε ένα παραθυράκι μέσα στο μάθημα, που τόσο πολύ ήθελαν, για να μας ελέγχουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα αρκετές φορές μετά το μάθημα να αμφιβάλλω για τον εαυτό μου να αναρωτιέμαι μήπως κάτι που είπα μπορεί να ερμηνευτεί διαφορετικά από αυτούς.

- **Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε ανασφάλεια; Εάν ναι, με ποιον τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;**

Ναι. Στην αρχή της τηλεκπαίδευσης ένιωθα πολύ μεγάλη ανασφάλεια καθώς ένιωθα ότι δεν είχα τις απαραίτητες γνώσεις για να την υλοποιήσω. Ευτυχώς όμως, είχα ένα συνάδερφο που είχε γνώση πάνω στο αντικείμενο καθώς είχε κάνει σχετικό μεταπτυχιακό και με βοήθησε πάρα πολύ. Επίσης, ανασφάλεια ένιωθα και κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης καθώς δεν μπορούσα να αντιληφθώ αν οι μαθητές μου είχαν κατανοήσει αυτό που τους έλεγα ή αν είχαν γράψει σωστά τις ασκήσεις τους. Οπότε τροποποίησα τη διδασκαλία μου και κάθε φορά που εξηγούσα κάτι ζητούσα από κάθε μαθητή να κάνει ένα παράδειγμα για

να δω ότι όντως έχει κατανοήσει αυτό που θέλω και ζήτησα από τους γονείς να μου στέλνουν με φωτογραφία τις ασκήσεις των παιδιών για να τις ελέγγω.

- **Υπήρξε κάποια στιγμή, κατά την διάρκεια της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που νιώσατε εκτεθειμένος; Εάν ναι, με ποιον τρόπο επηρεάστηκε η διδασκαλία σας;**

Ναι υπήρξε. Λόγω των συγκυριών που επικρατούσαν ήμουν αναγκασμένη να κάνω τηλεεκπαίδευση από το υπνοδωμάτιο μου, οπότε οι μαθητές και κατ'επέκταση και οι γονείς τους έβλεπαν τον προσωπικό μου χώρο. Μάλιστα πολλές φορές οι μαθητές μου ζητούσαν να δουν το δωμάτιο μου. Αυτό με έφερνε σε δύσκολη θέση αλλά δεν μπορούσα να πάω σε άλλο χώρο. Επίσης, ένα γεγονός που με έκανε να αισθανθώ άβολα ήταν όταν οι γονείς ζητούσαν από εμένα το λόγο ή μου κατηγορούσαν τη συμπεριφορά κάποιου συναδέλφου.

- **Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι/-ες μαθητές/-τριες απέχουν από τα διαδικτυακά μαθήματα;**

Το θεωρώ αρκετά απίθανο. Τα δυο αυτά χρόνια που υλοποιήθηκε η τηλεεκπαίδευση ποτέ δεν άκουσα παράπονα από τους γονείς για τα προσωπικά δεδομένα των μαθητών. Οι μαθητές απείχαν από τα μαθήματα κυρίως λόγω οικονομικών και κοινωνικών αιτιών.

- **Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ευθύνεται για το γεγονός ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφεύγουν την τηλεεκπαίδευση;**

Θεωρώ ότι είναι πολύ μικρό το ποσοστό των συναδέλφων που απέχουν λόγω της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Αν και οι περισσότεροι προβληματιζόμαστε πάνω σε αυτό, βάζουμε πάνω από όλα τους μαθητές μας και την εκπαίδευσή τους, παραμερίζοντας τις ανησυχίες μας. Επίσης, μετά λύπης μου αντιλήφθηκαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό συναδέλφων που δεν συμμετείχαν στην τηλεεκπαίδευση για δικούς τους προσωπικούς λόγους (κάτι που είχαν εκφράσει οι ίδιοι ανεπίσημα), ισχυρίζονταν μετά ότι δεν συμμετείχαν για την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων.

Δ' άξονας: Απόψεις εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών ως προς την διαχείριση ζητημάτων που αφορούν το απόρρητο και τα προσωπικά δεδομένα (επιμόρφωση & υποστήριξη εκπαιδευτικών).

- **Γνωρίζετε τι ακριβώς είναι ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων- General Data Protection Regulation (ΓΚΠΔ- GDPR);**
Όχι δεν γνωρίζω τι είναι και μάλιστα δεν τον έχω ξανακούσει κιόλας. Αν έπρεπε να μαντέψω τι είναι, θα έλεγα ότι είναι ένα σύνολο κανόνων που αφορούν στον τρόπο που προστατεύονται τα προσωπικά μας δεδομένα.
- **Η εγκύκλιος που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων εκπαιδευτικών και μαθητών παρέχει ειδικό email επικοινωνίας για τυχόν απορίες σχετικά με το ζήτημα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από το ελληνικό δημόσιο. Αναζητήσατε απαντήσεις μέσω του συγκεκριμένου ηλεκτρονικού ταχυδρομείου;**
Όχι δεν αναζήτησα πληροφορίες μέσω αυτού του email. Θυμάμαι ότι κάποια στιγμή μας είχεν στείλει τη συγκεκριμένη εγκύκλιο την οποία είχα διαβάσει πολύ γρήγορα καθώς εκείνη την περίοδο κύριο μέλημα μου ήταν να μάθω πως θα χρησιμοποιώ τις πλατφόρμες του υπουργείου για την τηλεκπαίδευση έτσι ώστε μετά να το εξηγήσω και στους μαθητές μου. Τότε φαινόταν δευτερεύουσας σημασίας και δεν είχα τον χρόνο να ασχοληθώ λεπτομερώς.
- **Πως ενημερωθήκατε για Εκπαιδευτική Νομοθεσία που αναφέρεται ειδικά στα προγράμματα τηλεδιάσκεψης για την Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της αναστολής της λειτουργίας των σχολικών μονάδων εξαιτίας του Covid-19;**
Ο προϊστάμενος της σχολικής μονάδας που υπηρετούσα με ενημέρωσε ότι ήταν υποχρεωτικό να πραγματοποιήσουμε και εμείς προγράμματα τηλεκπαίδευσης. Όμως, δεν θυμάμαι αν και πως ενημερώθηκα για την Εκπαιδευτική Νομοθεσία.
- **Θεωρείτε ότι οι δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εμπλεκόμενων (εκπαιδευτικοί, μαθητές, οικογένεια) σε σχέση με τη διαδικασία τηλεδιάσκεψης και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ήταν επαρκής;**
Όχι δεν ήταν επαρκής. Και επειδή στο διαδίκτυο ο καθένας μπορεί να γράφει ότι θέλει χωρίς να ευσταθεί, εκείνη τη περίοδο υπήρχε μια μεγάλη σύγχυση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για το τι πρέπει να κάνουμε και τι όχι. Το υπουργείο ήταν

απών σε όλο αυτό. Από ότι θυμάμαι έκανε μόνο ένα σεμινάριο για τη λειτουργία της πλατφόρμας τηλεκπαίδευσης και αυτό μετά που είχαμε ήδη ξεκινήσει την τηλεκπαίδευση και είχαμε ήδη βρει μόνοι μας όσα χρειαζόμασταν. Για τα προσωπικά δεδομένα δεν έγιναν ιδιαίτερες αναφορές ή ακόμα και αν έγιναν προσπεράστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες καθώς εκείνη την περίοδο είχαμε άλλες προτεραιότητες όπως η εκμάθηση της λειτουργίας του Webex.

- **Παρακολουθήσατε κάποιο πρόγραμμα επιμόρφωσης πάνω σε ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων;**

Όχι δεν έχω παρακολουθήσει κάποια σχετική επιμόρφωση και ούτε έχω δει να υλοποιείται κάτι σχετικό. Σε κάποιες επιμορφώσεις που έχω παρακολουθήσει γίνεται μικρή αναφορά σε προστασία προσωπικών δεδομένων όμως πολύ συνοπτική. Το αναφέρουν ίσα ίσα για να το αναφέρουν.

- **Όταν δημιουργήσατε λογαριασμό στην πλατφόρμα τηλεκπαίδευσης διαβάστε τους όρους χρήσης προτού τους αποδεχτείτε;**

Όχι δεν τους διάβασα. Τους αποδέχτηκα κατ' ευθείαν.

- **Με ποιόν τρόπο, κατά τη γνώμη σας, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιμορφωθούν σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων;**

Ένας τρόπος για να επιμορφωθούν οι εκπαιδευτικοί σε ζητήματα διαφύλαξης προσωπικών δεδομένων είναι η ύπαρξη υποχρεωτικών σεμιναρίων εντός σχολικού ωραρίου και με την προσωπική παρουσία του επιμορφωτή στο σχολικό χώρο (όχι εξ αποστάσεως). Και στο σεμινάριο αυτό να παρουσιάζονται παραδείγματα του πως μπορούμε να προστατευτούμε και όχι απλά να γίνεται ανάγνωση της νομοθεσίας.